

Historické momenty naší vlasti jako námět výtvarné řady pro žáky 1. stupně základní školy

Diplomová práce

Studijní program:

M7503 Učitelství pro základní školy

Studijní obor:

Učitelství pro 1. stupeň základní školy

Autor práce:

Bc. Michaela Plačková

Vedoucí práce:

PhDr. Hana Valešová, Ph.D.

Katedra primárního vzdělávání

Zadání diplomové práce

Historické momenty naší vlasti jako námět výtvarné řady pro žáky 1. stupně základní školy

Jméno a příjmení: Bc. Michaela Plačková
Osobní číslo: P15000589
Studijní program: M7503 Učitelství pro základní školy
Studijní obor: Učitelství pro 1. stupeň základní školy
Zadávající katedra: Katedra primárního vzdělávání
Akademický rok: 2018/2019

Zásady pro vypracování:

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ

1. Možnosti formulování cílů

Cílem práce je navrhnout a metodicky zpracovat ucelenou výtvarnou řadu pro žáky 1. stupně základní školy, která rozvíjí téma podstatných historických událostí naší vlasti. Vybrané výtvarné úkoly budou ověřeny v praxi a zhodnoceny učiteli i žáky.

2. Požadavky

Studium a analýza RVP a doporučené literatury. Metodicky zpracovaná výtvarná řada, její praktické ověření a fotodokumentace. Výzkumné šetření.

3. Použité metody Metodické zpracování výtvarné řady. Fotodokumentace. Výzkumné šetření: a) rozhovor s učitelé b) písemná anketa žáků Zhodnocení projektu.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování práce:
Jazyk práce:

tištěná
Čeština

Seznam odborné literatury:

- BAUER, Alois., 1996. Lexikon výtvarného umění. 1. vyd. Olomouc: Fin. ISBN 8 0 - 7 1 8 2 - 0 2 3 - 7.
- CIKÁNOVÁ, Karla., 1998. Tužkou, štětcem nebo myší. Praha: Aventinum. ISBN 8 0 - 7 1 5 1 - 0 3 1 - 9.
- ČAPEK, Robert., 2015. Moderní didaktika: Lexikon výukových a hodnoticích metod. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978- 80- 2 4 7 - 3 4 5 0 - 7.
- PODLIPSKÝ, Rudolf., VANČÁT, Jaroslav., SKŘIVANOVÁ, Věra, Uhl., ZIKMUNDOVÁ, Vladimíra., a kol. 2017. Tvořivost ve výtvarné výchově a její účinky na všeobecné vzdělávání. Plzeň: Západočeská univerzita. ISBN 978- 80- 261- 0728-6.
- PRŮCHA, Jan., 2017. Moderní pedagogika. 6. aktual. a doplň. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1228-7.
- ROESELOVÁ, Věra., 1995., 2000. Námět ve výtvarné výchově. Praha: Sarah. ISBN 80-902267-4-4.
- ROESELOVÁ, Věra., 1996. Techniky ve výtvarné výchově. Praha: Sarah. ISBN 80-902267-1-X.
- ŠOBÁŇOVÁ, Petra., 2006. Kapitoly z didaktiky výtvarné výchovy. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 8 0 - 2 4 4 - 1 4 6 9 - 4.

Vedoucí práce:

PhDr. Hana Valešová, Ph.D.
Katedra primárního vzdělávání

Datum zadání práce:

1. února 2019

Předpokládaný termín odevzdání: 30. listopadu 2020

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Jana Johnová, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 1. března 2019

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že texty tištěné verze práce a elektronické verze práce vložené do IS/STAG se shodují.

8. února 2020

Bc. Michaela Plačková

Poděkování

Tímto velice děkuji vedoucí diplomové práce PhDr. Haně Valešové, Ph.D. za cenné rady a vstřícný přístup po celou dobu vzniku práce. Poděkování patří i celé mojí rodině za trpělivý přístup, s jakým přistupovala k mému studiu na vysoké škole. Děkuji také všem žákům a učitelům, kteří se zúčastnili výzkumného šetření.

Bc. Michaela Plačková

Anotace

Diplomová práce se zabývá tématem Historické momenty naší vlasti jako námět výtvarné řady pro žáky 1. stupně základní školy. Cílem práce je navrhnout a metodicky zpracovat ucelenou výtvarnou řadu. Vybrané výtvarné úkoly budou ověřeny v praxi a zhodnoceny učiteli i žáky. Diplomová práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou.

Teoretická část analyzuje RVP ZV a zamýšlí se nad začleněním dějepisných témat do výuky výtvarné výchovy, s ohledem na využití vizuálních didaktických prostředků, jež je možné s úspěchem použít při výuce výtvarné výchovy. Bližší pozornost je věnována motivaci žáků a vlivům, jež ji ovlivňují. Nastíněny jsou zákonitosti vývoje dětského výtvarného projevu a vliv prostředí na tento vývoj. Definován je pojem výtvarná řada. Vybrané kapitoly se věnují některým výtvarným technikám používaným na 1. stupni základní školy.

Praktická část je členěna na část průzkumnou a část metodickou. V průzkumné části jsou zpracovány výsledky anketního šetření žáků Základní školy Bulovky a obsah rozhovoru s učiteli výtvarné výchovy téže základní školy. Metodická část představuje metodiku navržené výtvarné řady. Ověřuje vybrané výtvarné úkoly v praxi. Výsledky diplomové práce ukázaly, že navržená výtvarná řada je vhodná a přínosná pro výuku žáků na prvním stupni základní školy. Navržené náměty jsou vhodné především pro žáky čtvrtých a pátých ročníků.

Klíčové pojmy

Prvky vizuálně obrazného vyjádření, Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, výtvarná výchova, motivace, výtvarná hra, výtvarná řada, kresba, malba, grafika, plastická a prostorová tvorba.

Annotation

This thesis deals with the topic of Historical moments of our country as a theme of the visual art series for the first grade of elementary school pupils. The aim of the work is to design and methodically compile complex visual art series. Chosen art tasks will be verified during lessons and evaluated by both teachers and pupils. Thesis is divided into theoretical and practical part. Theoretical part analyzes RVP ZV and examines inclusion of history topics to art education lessons regarding the use of visual didactic means of art education. Closer attention is devoted to pupils motivation and influences that affect it. There are also described patterns aspects of childrens art expression development and environmental impact on this process. The concept of the visual art series is defined. Chosen chapters deal with selected art techniques used in primary schools. Practical part is divided into methodical part and survey. The survey was held in the Bulovka elementary school and concerned answers from pupils and interviews with art teachers. Methodical part explains methods of designed and verifies chosen practical art tasks. Results of this thesis confirms that designed visual art series is convenient and beneficial for primary school pupils. The visual art series have the best results by the fourth and fifth grade pupils.

Key words

Elements of visual expression, Framework Educational Program for basic education, art education, motivation, art game, art series, drawing, painting, graphics, plastic and space creation.

Obsah

Seznam tabulek a grafů.....	9
Tabulky.....	9
Grafy.....	9
Úvod.....	10
TEORETICKÁ ČÁST.....	12
1 Začlenění dějepisných témat do výtvarné výchovy.....	12
1.1 Požadavky na vzdělávání podle RVP ZV.....	12
1.2 Využití moderních didaktických prostředků.....	13
1.2.1 Vizualní vyučovací prostředky v dějepisném vyučování.....	14
2 Motivace žáků k výtvarnému vyjadřování.....	15
2.1 Téma, námět, motiv.....	15
2.2 Výtvarná hra.....	17
2.3 Komunikace ve výtvarné výchově.....	17
2.4 Dramatika ve výtvarné výchově.....	18
2.5 Hodnocení dětského výtvarného projevu.....	19
3 Vývoj dětského výtvarného projevu.....	21
3.1 Vliv prostředí na vývoj dětského výtvarného projevu.....	24
4 Výtvarná řada.....	25
5 Vybrané výtvarné techniky.....	26
5.1 Kresba.....	26
5.1.1 Techniky kresby suchou stopu.....	26
5.1.2 Techniky kresby mokrou stopu.....	28
5.2 Malba.....	30
5.2.1 Malba temperou.....	30
5.2.2 Malba akvarelem.....	31
5.2.3 Výtvarné uplatnění pastelu.....	32
5.3 Grafika.....	34
5.3.1 Přípravné grafické techniky.....	34
5.3.2 Techniky tisku z výšky.....	36
5.3.3 Techniky tisku z hloubky.....	37
5.3.4 Techniky tisku z plochy.....	38
5.3.5 Grafika a soudobá technika.....	39
5.4 Plastická a prostorová tvorba.....	40
PRAKTICKÁ ČÁST.....	43
6 Metodicky zpracovaná výtvarná řada.....	43
6.1 Cíl metodicky zpracované výtvarné řady.....	43
6.2 Použité metody.....	43
6.3 Reflexe ověření výtvarné řady v praxi.....	61
7 Výzkumné šetření.....	63
7.1 Cíl výzkumného šetření.....	63
7.2 Použité metody.....	63
7.3 Charakteristika souboru.....	63
7.4 Analýza dat.....	64
7.4.1 Rozhovor s učiteli.....	64
7.4.2 Anketa pro žáky.....	67
7.5 Vyhodnocení dat.....	74

Závěr.....	75
Seznam použitých zdrojů.....	77
Seznam použitých zdrojů obrazových příloh metodických listů.....	79
Seznam příloh.....	84
Přílohy.....	85

Seznam tabulek a grafů

Tabulky

Tabulka č. 1: Jak tě bavila práce během výtvarných aktivit, které byly motivovány historickými událostmi?

Tabulka č. 2: Jak ti vyhovoval způsob práce?

Tabulka č. 3: Jak se ti líbilo propojení vlastivědy a výtvarných témat?

Tabulka č. 4: Myslíš si, že ses něco nového naučil/a. Napiš, co ses naučil/a.

Tabulka č. 5: Napiš, co bylo pro tebe obtížné.

Tabulka č. 6: Co tě nejvíce bavilo?

Grafy

Graf č. 1: Jak tě bavila práce během výtvarných aktivit, které byly motivovány historickými událostmi?

Graf č. 2: Jak ti vyhovoval způsob práce?

Graf č. 3: Jak se ti líbilo propojení vlastivědy a výtvarných témat?

Graf č. 4: Myslíš si, že ses něco nového naučil/a. Napiš, co ses naučil/a.

Graf č. 5: Napiš, co bylo pro tebe obtížné

Graf č. 6: Co tě nejvíce bavilo?

Úvod

Touto prací bych ráda přispěla ke zkvalitnění procesu výuky i celého výchovně vzdělávacího procesu. V současné době se hodně mluví o integrované tematické výuce, která by měla být založená především na řešení problémů reálného života. V mnoha odborných publikacích se dočítáme, že z toho, co slyšíme, si zapamatujeme jen malé procento, o něco lepší je, když můžeme zapojit zrak, a ještě více získáme, pokud o daném tématu můžeme diskutovat. Pokud však máme možnost něco emočně prožívat a sami to dělat, šance na zapamatování je již 80%. Výtvarnou řadu, která může čerpat z nepřeberného množství historických faktů a událostí naší vlasti, jsem se snažila koncipovat v duchu propojení vzájemných souvislostí a vztahů mezi jednotlivými předměty, tedy s ohledem na mezipředmětové vztahy a průřezová témata. Téma výtvarné řady historické momenty naší vlasti jsem vybrala z důvodů vlastních preferencí a obliby obou disciplín. Také z pedagogické zkušenosti, že i historické události mohou být vyučovány zajímavou, poutavou i hravou formou. Podobně je to s výukou výtvarné výchovy, která může čerpat z nepřeberného množství námětů a témat. Podporovat aktivní a tvořivý přístup žáků, jejich chuť pít se po informacích a zajímavostech, odhodlání pochopit souvislosti a příčiny mnohých událostí by mělo být prvořadým úkolem každého pedagoga. Abychom toho docílili, musíme se snažit, aby výuka byla zajímavá a zábavná. Školní práce by měla dětem přinášet potěšení, aby měly v budoucnu chuť překonávat překážky a věnovat úsilí svým vytčeným cílům. Jedině tak podpoříme žákovo nasazení a odhodlání. Výtvarné aktivity jsou skvělým prostředkem, jak zaktivizovat žákovo myšlení, probouzet jeho fantazii, tvořivost a nápaditost.

Cílem diplomové práce je navrhnout a metodicky zpracovat ucelenou výtvarnou řadu pro žáky prvního stupně základní školy. Výtvarná řada rozvíjí téma podstatných historických událostí naší vlasti. Vybrané výtvarné úkoly budou ověřeny v praxi a zhodnoceny učiteli a žáky. Teoretická část je založena na studiu RVP ZV a doporučené literatury. Praktická část obsahuje metodické zpracování výtvarné řady a fotodokumentaci z jejího praktického ověřování. Dále je její součástí výzkumné šetření, jež se skládá z rozhovoru s učiteli výtvarné výchovy a písemné ankety žáků Základní školy v Bulovce. Jedná se o malotřídní školu, v současné době ji navštěvuje třicet šest žáků. Jejich odpovědi jsou analyzovány a porovnávány. Dílčím cílem je ověřit, zda žáci i učitelé vidí významný přínos navržené výtvarné řady. Výtvarná řada je primárně navržena pro žáky čtvrtého a pátého ročníku.

V malotřídní škole jsou však vybraná témata ověřována i ve výuce výtvarné výchovy nižších ročníků. Ucelená výtvarná řada, která se skládá z deseti výtvarných úkolů je v plné šíři ověřena pouze žáky čtvrtého a pátého ročníku.

Navržená výtvarná řada může sloužit jako zdroj inspirace pro výuku výtvarné výchovy, metodické listy jsou zpracované srozumitelnou a zřejmou formou tak, aby je další pedagogové mohli použít ve své učitelské praxi. Výtvarná řada může přispět k aktivnímu a kvalitnímu přístupu ke vzdělávání žáků na prvním stupni základní školy.

TEORETICKÁ ČÁST

První kapitola práce analyzuje Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání a zdůvodňuje v čem tkví přínos začlenění dějepisných témat do výuky výtvarné výchovy a obhajuje vizualizaci a použití moderních didaktických prostředků. Druhá kapitola se zamýšlí nad možnostmi co nejučinnější motivace žáků k výtvarným činnostem s ohledem na mezipředmětové vztahy a integrované formy vyučování. Bližší pojednání přináší o vlivu zajímavých a nosných námětů na motivaci žáků, dále o vlivu výtvarné a jiné hry s níž souvisí účinná komunikace a různé druhy dramatického zpracování. Motivující však je i forma hodnocení žáků. Třetí kapitola přibližuje čtenáři zákonitosti a vlivy jež působí na vývoj dětského výtvarného projevu. V kapitole čtvrté je definován pojem výtvarná řada. Poslední kapitola teoretické části se věnuje tématu výtvarných technik a nabízí možnosti jejich zpracování na prvním stupni základní školy.

1 Začlenění dějepisných témat do výtvarné výchovy

Výuka dějepisných souvislostí je důležitou součástí všeobecného vzdělání. Lidská zkušenost se dědí po generace a přináší s sebou poznání, mementa a varování nebo naopak uctívané a uznávané hodnoty a touhu vyrovnat se vzorům z dávných věků. Tato výtvarná řada je rozpracována tak, aby vycházela z požadavků Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání. Jednotlivé činnosti a aktivity zahrnují vybraná témata z dějin naší vlasti. Během realizace výtvarné řady děti poznávají a prohlubují historická témata prostřednictvím tvořivých činností, výtvarné hry, komunikace, dramatizace a následné reflexe. Nejde nám však jen o prospěch z hlediska znalostí historických souvislostí, žáci prohlubují své dovednosti ve výtvarné výchově tak, jak nám pedagogům ukládá Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání.

1.1 Požadavky na vzdělávání podle RVP ZV

Dějepisná témata vzdělávacího oboru Lidé a čas jsou součástí vzdělávacího obsahu vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět, a jsou jednou z položek kurikulárního dokumentu Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání. Žák by měl dle uvedeného dokumentu ovládat práci s časovými údaji, využívat zjištěných údajů k pochopení vztahů mezi ději a mezi jevy. Měl by využívat archivů, knihoven, sbírek muzeí a galerií jako informačních zdrojů pro pochopení minulosti. Měl by umět zdůvodnit základní význam

chráněných kulturních památek a orientovat se v hlavních reáliích minulosti a současnosti naší vlasti. S využitím regionálních specifik by měl být schopen srovnávat a hodnotit způsob života a práce předků na našem území v minulosti a současnosti a objasnit historické důvody pro zařazení státních svátků a významných dnů.

Podle obsahu vzdělávacího oboru Výtvarná výchova, jež je součástí vzdělávací oblasti Umění a kultura by žák měl při vlastních tvůrčích činnostech zvládat pojmenovávat prvky vizuálně obrazného vyjádření a porovnávat je na základě vztahů – světlostních poměrů, barevných kontrastů, proporčních vztahů aj. Dále by měl užívat a kombinovat prvky vizuálně obrazného vyjádření ve vztahu k celku, např. v plošném vyjádření linie a barevné plochy, v objemovém vyjádření modelování a skulpturální postup, v prostorovém vyjádření uspořádání prvků ve vztahu k vlastnímu tělu. Žák by se měl vědomě zaměřovat na projevení vlastních životních zkušeností i na tvorbu vyjádření, která mají komunikační účinky pro jeho nejbližší sociální vztahy. Měl by být schopný nalézat, svobodně volit a kombinovat vhodné prostředky pro vizuálně obrazná vyjádření na podkladě vlastního zrakového nebo jiného vnímání a na základě svých pocitů a prožitků. V neposlední řadě by se měl naučit porovnávat různé interpretace vizuálně obrazného vyjádření a přistupovat k nim jako ke zdroji inspirace (MŠMT 2016).

Pro naplnění požadavků Rámcového vzdělávacího plánu je potřebné obohacovat pedagogovy zkušenosti o znalosti moderních didaktických prostředků a moderních metod výuky a jejich užívání při výuce, protože aktivní zapojení žáků v procesu vzdělávání je mnohem efektivnější. Představíme si některé didaktické prostředky, které mohou mít souvislost s výukou výtvarné výchovy a lze je úspěšně využít s ohledem na mezipředmětové vztahy začleněním dějepisných témat do výuky výtvarné výchovy.

1.2 Využití moderních didaktických prostředků

Didaktické prostředky slouží učiteli pro větší názornost učiva, pro přiblížení tématu. Slouží k experimentování, osahání si materiálů, získání dovedností a zkušeností. Mezi didaktické prostředky lze zahrnout i všechny druhy kulturních artefaktů. Didaktickými prostředky vlastně nahrazujeme učení v reálném prostředí. Samotné didaktické prostředky však nemají velkou účinnost, pokud žáci zůstávají pasivní. Žáci musí aktivně pracovat, objevovat a experimentovat (Čapek 2015, s. 78, 79).

1.2.1 Vizuální vyučovací prostředky v dějepisném vyučování

Mezi moderní prostředky dějepisného vyučování patří práce s vizuálními vyučovacími prostředky. Stále více je do výuky zařazována práce s historickou karikaturou, historickou fotografií a historickým plakátem. V zahraničí proniká do dějepisného vyučování „grafická literatura“ – komiks. Tyto vizuální vyučovací prostředky se vyznačují autenticitou, slouží jako výrazný motivační faktor a rozvíjejí analyticko-kritické myšlení (Labischová, Gracová 2012, s. 73). Dnešní dobu lze považovat za vizuální věk. Prostřednictvím médií jsme vystaveni záplavě nejrůznějších obrazů, které nám mohou sloužit k rekonstrukci dávné i nepříliš vzdálené minulosti. V zahraničních učebnicích je ikonografický didaktický materiál mnohdy rozsáhlejší než verbální a je promyšleně didakticky zpracován. Naproti tomu česká učebnicová produkce dosud nereflektuje moderní trendy v dostatečné míře a vizuální text představuje pouze menšinovou část a zpravidla plní jen doprovodnou funkci. Musíme si uvědomit, že z vizuálních pramenů lze čerpat informace o bydlení, odívání, práci či technice v minulosti. Obrazový pramenný materiál může také odrážet světonázor, hodnotovou hierarchii společenských skupin, sociální vztahy, způsoby chování a jednání v každodenním životě či lidské emoce. Přičemž obrazy nemusí mít jen statický charakter, nýbrž mohou mít narativní vyprávěcí charakter, například středověké narativní obrazy, obrazové cykly nebo komiksy. Obrazový materiál podporuje produktivní činnosti, vyvolává spontánní reakce, usnadňuje kooperaci mezi dětmi, a především rozvíjí představivost. Obrazový materiál lze smysluplně zařadit do všech fází vyučování – k úvodní motivaci, k prezentaci učiva, k jeho shrnutí, k prohloubení a zopakování učiva, pro kontrolu zvládnutí a pochopení látky, ale také k hodnocení. Obrazový materiál může vzbuzovat zájem, motivovat, pomáhá žákům při vštěpování informací, pomáhá jim porozumět textu, znázorňuje časové a prostorové souvislosti, může sloužit jako mnemotechnická pomůcka, ale především může sloužit jako zdroj inspirace pro vlastní produktivní činnost žáků. Žáci pak při vlastní tvorbě mohou například doplňovat obrazy vybarvováním, dokreslováním, vlastními komentáři nebo přímou řečí. Mohou tvořit koláže, fotomontáže, mohou srovnávat různé obrazy (z minulosti a současnosti) a zdůrazňovat kontrasty a podobnosti. Lze tvořit scénérie z vystřižených obrazů osob, budov, nástrojů, doplňovat je dalšími prameny písemnými či obrazovými (např. mapy, písně, texty, statistiky apod.) nebo vyprávět příběhy či dramatizovat a hrát role k obrazovým materiálům (Labischová, Gracová 2012, s. 96–100).

2 Motivace žáků k výtvarnému vyjadřování

„Motivaci definujeme jako soubor vnitřních a vnějších faktorů, které podněcují člověka k činnosti a zaměřují tuto činnost k určitému cíli, v našem případě výtvarnému vyjadřování, tvořivosti a vizuální gramotnosti (Šobánková 2006, s. 37).“

Děti většinou samy touží po poznání, mají radost z vlastní tvorby, přirozeně touží po uznání vlastních schopností a dovedností. Touží po společnosti druhých, po sdílení radosti, potěšení, ale i po sdílení svých obav z případných neúspěchů. Při motivaci žáků k výtvarné činnosti nesmí pedagog zapomínat také na to, že žák potřebuje znát cíl a smysl své činnosti. Učitel by měl podporovat žákovu radost z tvůrčí práce, podněcovat jeho vnitřní motivaci. Zajímavé téma a zajímavé náměty mu mohou pomoci v tomto úkolu. Zajímavý, neotřelý a především hravý námět přivádí žáka k nenásilnému osvojení učiva. Také použití rozličných technik může motivaci žáka pozitivně podpořit. Nedílnou součástí výtvarných činností by měla být žákova účast a zájem o výtvarnou kulturu, učitelé mohou využívat animační programy, jež bývají již běžným doplňkem výstav a vernisáží. Žák by nikdy neměl být jen pasivním příjemcem učitelova výtvarného záměru, ale musí dostat prostor v realizaci projektu. Žákův aktivní podíl v podobě návrhů, originality způsobů řešení výtvarného vyjádření je nezastupitelný. Není snad nutné připomínat, že každá žákova snaha musí být oceněna pochvalou. Úspěch umožní osobnosti žáka budovat pozitivní obraz sebe sama a zvyšuje žákovo sebevědomí, posiluje postavení žáka ve skupině, před spolužáky a učitelem (Šobánková 2006, s. 37). Jak již bylo řečeno výběr zajímavých a pro žáka přitažlivých témat je pro žáky motivující a inspirativní. Následující kapitola přiblíží, proč je výběr tématu pro motivaci dítěte klíčový.

2.1 Téma, námět, motiv

Výtvarná činnost žáků je většinou ovlivňována tématem, v užším smyslu pak námětem, který je hnací silou v motivaci dětí. Dobré, mnohostranné téma můžeme obvykle vrstvit v několika vyučovacích jednotkách. Učitelé pomáhají žákům rozkrývat rozličné náměty a žáci pak sami tvoří svá výtvarná díla v duchu jimi zvolených motivů. Výtvarní pedagogové řetězí jednotlivé náměty, které se týkají hlavního tématu do kratších či rozsáhlejších celků, resp. do podoby výtvarné řady nebo výtvarného projektu (Šobánková 2006, s. 30, 31).

Probouzení zájmu o zvolené téma je zároveň probouzením zájmu o svět, zájmu o vztahy a souvislosti, zájmu o výtvarné uchopení problému. Aktivní žák v důsledku zájmu činí náhodné objevy, které vyvolávají údiv, navozují pocity dobrodružství, narůstá vzrušení jež vede k nezapomenutelným zážitkům a probouzí v dětech potřebu znovu se s nimi setkávat. Z původně lhostejného dítěte se tak může postupně stát zvědavý a tvořivý člověk. Nezanedbatelným je také jeden ze základních cílů výtvarné výchovy a to navození a dosažení výtvarné výpovědi, protože v žakově subjektivní výtvarné výpovědi se mnohdy skrývá to, co je v řeči dítěte skryto (Roeselová 2000, s. 12).

Ve výtvarné výchově se můžeme inspirovat motivy vycházejícími také z jiných oblastí umění, z historie, přírodovědy, techniky apod. Čím více žák zná, o to více výtvarných, myšlenkových a duchovních podnětů objevuje. Téměř každý nový poznatek v sobě skrývá motiv pro výtvarné řešení. Výtvarné zpracování různorodých témat a motivů pomáhá dětem obohacovat pohled na skutečnost, rozvíjí zájem o okolní svět, o jeho utajené i viditelné podoby. Jednotlivé pohledy, zkušenosti a pochopení hlubších souvislostí dávají výtvarné výchově komplexnější charakter. Také učitelé výtvarné výchovy přinášejí hledání nových a zajímavých motivů prospěch, protože na každý nový námět se učitel musí řádně připravit, musí vědět více, než co doposud poznali v jiných předmětech jeho žáci. Odborné informace pomáhají objevovat nezvyklé motivy a vzbuzují představy jejich výtvarné formy. Jen nezvyklé neopakující se náměty vedou žáky k myšlenkové a výtvarné aktivitě (Roeselová 2000, s. 13–19).

Roeselová (1996, s. 13–16) však varuje před přílišným zdůrazňováním odborných aspektů, které by mohly vést k suchému a ilustrativnímu rázu pojetí výtvarné výchovy. Zdůrazňuje nutnost přímého kontaktu s podněty, resp. náměty a přímou souvislost s citovým prožitkem. Každý námět by měl navazovat nejen na obsahové roviny, ale i na ryze výtvarné otázky – vztah světla a stínu, rytmus linií, barevný kontrast aj. Žák by měl využívat i jiné než ilustrativní výtvarné postupy, např. postupy objektové či akční tvorby.

To, co děti opravdu baví, je hra. Děti si hrají pro zábavu, pro potěšení. Mnoho vyučujících zařazuje do školního vyučování hru. Děti si hrají a zároveň se učí. Hra ve školním prostředí slouží především pro vzdělávání, nesmíme však zapomenout na primární cíl hry, a tím je zábava. Nepřeberné možnosti výtvarných her ve spojení se zajímavým tématem děti motivuje k aktivnímu a tvořivému výtvarnému vyjadřování. Přidanou hodnotou výtvarné hry je kromě emotivního prožitku nějaká zkušenost a nabytá dovednost.

2.2 Výtvarná hra

V předešlých letech směřovala výtvarná výchova spíše k vytváření estetických a na pohled hezkých dětských obrázků, které však vznikaly pouze na základě automatismu. V současné době by výtvarná výchova měla plnit jiné poslání. Mnohdy je však bohužel realita zcela opačná, u některých pedagogů, kteří vyučují výtvarnou výchovu stále převládá snaha o líbivost, uniformitu a šablonovitost dětské výtvarné tvorby.

Podle Bečvářové (2015, s. 9) by dítě mělo prostřednictvím výtvarné činnosti získávat prožitek z tvorby i z výsledku své práce, zpřesňovat své informace o světě, přírodě, biologických či zeměpisných zákonitostech, o lidské společnosti, o technologických vymoženostech, a mělo by se snažit o interpretaci svého díla. Výtvarná výchova nestaví na pouhém přenosu reality pomocí obrazného vyjádření, ale stává se prostředkem komunikace.

Prostřednictvím účinné komunikace rozvíjíme myšlení, posilujeme paměť, hledáme možnosti řešení problémů. Děti rády komentují všechno, co dělají, vyjadřují své pocity a dojmy. Již jen pouhé zopakování výtvarného postupu a motivu, jež žáka vedl ke ztvárnění svých představ o daném tématu, posiluje proces vštěpování dovedností a uchovávání informací v dlouhodobé paměti.

2.3 Komunikace ve výtvarné výchově

Smysluplná komunikace je nedílnou součástí výtvarných her. Prostřednictvím komunikace jsme schopni komentovat svá citová rozpoložení, sdělovat zážitky z vlastní tvorby. Hodnotit práce druhých, oceňovat kvality jejich obrazných vyjádření. Děti mají obrovskou potřebu vyprávět o tom, co malují, o tom co právě tvoří. Komunikace je tudíž hnací silou v motivaci dětí se výtvarně vyjádřit. Ale nejen to, pokud dítě komentuje to, co dělá, jakým způsobem postupuje, co se mu daří, v čem má potíže, je to neklamná známka toho, že se učí.

Podle Rámcového vzdělávacího programu je učivem výtvarné výchovy rozvíjení smyslové citlivosti, uplatňování subjektivity a ověřování komunikačních účinků. A právě komunikaci ve výtvarném vyjadřování dětí vnímám jako klíčovou při rozvoji osobnosti žáků. Prostřednictvím cílené komunikace lze přispívat k sebepoznání a k rozvoji pozitivních rysů osobnosti žáků. V oblasti výtvarné výchovy můžeme využívat i prvky artefietiky, která používá reflektivní dialog. Reflektivní dialog je založen na uvažování a přemýšlení,

na sebepoznání, dochází při něm ke zvažování okolností i souvislostí s tématem či danou aktivní činností.

Artefiletika je založena na využití dvou navzájem spjatých aktivit: exprese (výrazového tvůrčího projevu) a reflexe (náhledu na to, co bylo zažito a vytvořeno). K reflektivnímu dialogu učitel žáky vybízí a podporuje ho, ale především jej začleňuje do širších kulturních a poznávacích souvislostí (Slavík 2011, s. 12). Vlastní uměleckou tvorbu žáků lze vnímat jako první poznávací krok, na něj navazuje nové poznání – reflexe a dialog mezi žáky. Kromě vzdělávacích cílů v oblasti umění a kultury směřuje artefiletika k rozvoji sociální a emoční inteligence a k etické kultivaci žáků, čímž se řadí k pedagogickému konstruktivismu (Potměšilová, Sobková 2012, s. 20, 21).

Dalším silným motivačním činitelem, jež přímo souvisí s komunikací je dramatika. Každý vyučující by měl být obeznámen s možnostmi využití dramatické výchovy při vzdělávání žáků. Dramatická výchova je jedním z doplňkových oborů obsažených v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání.

2.4 Dramatika ve výtvarné výchově

Bečvářová (2015, s. 7) vidí společné téma výtvarné výchovy a dramatické výchovy v rozvoji osobnosti, obrazotvornosti, tvořivosti, citlivosti k lidem, k věcem i umění. Cílem není získávat co nejhezčí práce, ale zviditelnit nové zkušenosti, transformace myšlenek, pocitů, sociálních vztahů a smyslových vjemů. Propojení obou výchov zachází s hrou s materiály, s předměty, jež ožívají a vznikají z nich výtvarné artefakty. Smyslem tohoto spojení jsou výtvarné experimenty, radost z tvorby a zážitkové metody. Charakteristické pro toto spojení je využití haptické malby, hledání nových postupů, vytváření hmatových kreseb nebo malby přírodními pigmenty. Prostřednictvím zážitkové výtvarné hry rozvíjíme v dětech smyslové vnímání, představivost, fantazii, improvizaci, práci s předmětem. Zážitek ve spojení s reflektivním dialogem pak tvoří podstatu pedagogické disciplíny – artefiletiky (Bečvářová 2015, s. 7–9).

Dramatická výchova si klade za cíl vést žáky k sebepoznání a sebereflexi, k rozvíjení citění i přemýšlivosti. K tomuto účelu využívá různé metody, jež lze úspěšně aplikovat ve spojení s výtvarnými postupy. Podle Valenty (in Bečvářová 2015, s. 15) se jedná o metodu *úplné hry*, jež je založena na modelování běžné reality života, metodu *pantomimicko-pohybovou*, která může být založena na živých obrazech, zrcadlení, tanečním dramatu či

pantomimě. Metoda *graficko-písemná* má doplňující funkci a je založena na tom, že hráči vytvářejí písemný nebo kresebný či malovaný artefakt (např. životopisy, mapy, inzeráty, deníky, dopisy, dotazníky apod.). Podobnou doplňující funkci má i metoda *materiálově-věcná*, jejíž základem je práce s hmotou (například práce s kostýmy, loutkami, maskami, s prostorem, papírem, rekvizitou, světlem a stínem).

Motivujícím faktorem pro aktivitu žáka je také odpovídající a hlavně konstruktivní hodnocení. Hodnocení by mělo děti motivovat a zároveň jim pomáhat najít cestu ke zdokonalování výtvarného projevu, k výrazovému sebevyjádření a úspěšné seberealizaci.

2.5 Hodnocení dětského výtvarného projevu

Hodnocení dětského výtvarného díla obsahuje povzbuzení, pobídnutí, stává se motivačním činitelem. Hodnocení však v sobě nese prvky nejen pochvaly, ale také citlivý korektiv nedostatků a předložených návrhů, jak nedostatky odstranit. Jen takové hodnocení může dítě posunout v jeho vývoji. Učitel by měl k žákovi přistupovat spíše jako konzultant, neautoritativní rádce, který plně respektuje žákovo výtvarné vyjádření a při jeho hodnocení přihlíží k jeho individuálnímu vývoji. Je třeba zohledňovat žákovu snahu, zájem, aktivitu a postoj k výtvarné výchově. Při hodnocení se pedagog zaměřuje například na hodnocení kompozice, na originalitu výtvarného vyjádření, na dovednost a zvládnutí techniky, na to, jakým způsobem žák využil formát a zpracoval syžet (uspořádání díla), na modelaci světla a stínu, vyjádření objemu a prostoru, dekorativní řešení plochy a v neposlední řadě také na sílu výrazu celého výtvarného žákova díla (Šobánková 2006, s. 41–43).

V hodnocení je vhodné využívat kromě učitelova hodnocení, také *partnerské, žákovské hodnocení*, protože konstruktivní porovnávání a střetávání různých názorů pomáhá tříbit pohled žáků na svět a dává jejich postojům humánní rozměr, žáci se učí soucítit a spoluprožívat. Tvořivý žák ztvárňující své dosavadní zkušenosti se světem, přírodou, a vším, co jej obklopuje často využívá i slovní doplnění svého díla, ke kterému mu napomáhá i citlivý přístup učitele nebo spolužáků, kteří se podílejí na hodnocení. Vzájemný vztah učitele a žáků musí být založen na důvěře, partnerství a úctě k osobnosti dítěte, všechna sdělení žáků musí být přijímána citlivě bez jakéhokoli zneužití (Roeselová 2000, s. 12).

Někteří autoři doporučují *nehodnotící zpětnou vazbu*, především pro předškoláky a děti mladšího školního věku. Toto hodnocení není doprovázeno přímým slovním hodnocením, nevyslovujeme soud, pouze některé věci vyzdvihneme, zajímáme se o ně, jiných si

nevšímáme. Něco je důležité, a proto o tom mluvíme, ostatní je v tuto chvíli méně podstatné, proto se tím prozatím nezabýváme. Takové hodnocení má charakter skrytého hodnotícího soudu. Zdrženlivost takového nehodnotícího hodnocení se týká ovšem i chvály, nejen záporného posouzení. Vedeme také ostatní žáky, aby se zajímali o to, jakou výpovědní hodnotu má výtvarné dílo jejich spolužáků. Zaměřujeme se na popis průběhu momentálního učebního úkolu, okolností a situace. Žáci se učí zaměřovat pozornost v souladu s tím, jak ji zaměřuje učitel, tzn. na to, co může být důležité pro jejich učení a poznávání. Nehodnotící zpětná vazba podporuje spontánnost a originalitu řešení, odstraňuje strach z experimentování a hledání různých variant řešení. Aby výtvarné dílo bylo autentické a spontánní, je nutné nedělat si starosti, jak dopadne výsledek a k tomuto postoji nám napomáhá právě ono zmiňované popisné nehodnotící vyjadřování a hodnocení. Děti v mladším školním věku prožívají hodnocení obvykle velmi silně, nedokážou ještě zaujmout potřebný nadhled a odstup. Popisné vyjadřování bez hodnotících soudů umožňuje žákovi zamýšlet se nad různými alternativami práce a rozhodovat se o dalším postupu činnosti. Má-li mít hodnocení pro žáka smysl, musí mu umožňovat porovnávat to, čeho už dosáhl, s tím, co mohl udělat jinak. Pokud dítě svou práci samo posoudí, může učitel žáka pochválit a posílit tak jeho zájem o reflexi a posuzování vlastní práce (Slavíková, Slavík, Eliášová 2007, s. 182–184).

Pokud chceme posuzovat dětský výtvarný projev a dále rozvíjet a pěstovat jeho autentičnost, je nutné znát zákonitosti jeho vývoje. Pochopení zvláštností dětského výtvarného vyjadřování je pro hodnocení výtvarných děl dětí nepostradatelné. V následující kapitole se budeme zabývat charakteristickými znaky základních etap tohoto vývoje a charakterem dětské spontánní tvorby.

3 Vývoj dětského výtvarného projevu

Každý jedinec pozoruje svět a vyjadřuje ho svými vlastními výrazovými prostředky. Děti se prostřednictvím výtvarného vyjádření učí vnímat jevy a procesy ve svém okolí. Všechny expresivní výtvarné aktivity mají vliv na utváření správných návyků a sebe-disciplíny. Dětský výtvarný projev pomáhá ale i dospělým, je to skvělý diagnostický nástroj. Z dětského výtvarného zobrazení se můžeme dozvědět mnohé o ontogenetickém vývoji dítěte, o jeho intelektuálním a emocionálním vývoji. Výtvarný projev nám napomáhá pochopit vlastní i cizí kulturu. A v neposlední řadě nám dává prostor pro zábavu a smysluplnou práci.

Dětský výtvarný projev se vyvíjí ve třech základních etapách: stádium spontánního výtvarného projevu, stádium tzv. krize dětského výtvarného projevu, stádium výtvarného projevu dospívajících.

Stádium spontánního výtvarného projevu se nejprve projevuje jako nahodilé čáranice. První kresby vznikají náhodně. Dítě objevuje fakt, že „nástroj“ v jeho ruce může zanechat trvalou, viditelnou stopu. Z nahodilých čáranic vznikají, často pod vlivem rodičovských otázek, dodatečně interpretované čáranice. Kresby jsou dětmi interpretovány na základě okamžitého nápadu až po vytvoření. Někdy symbolizují maminku, jindy třeba sluníčko nebo auto. Dalším krokem v psychickém vývoji dítěte je kresba s úmyslem zobrazit zvolený motiv. Dítě již pochopilo, že jevy z jeho okolí je možné zobrazit na papír. V tuto dobu se výtvarná činnost definitivně stává účinným prostředkem komunikace. Pozvolna se dětské tvorbě začínají ustalovat tzv. *grafické typy* – ustálené, čitelné, úsporné a výstižné znaky pro věci, osoby a části okolního světa, které si individuálně vytváří každé dítě. S nástupem dítěte do mateřské školy dítě tvořivě přijímá zajímavé prvky grafických typů ostatních tvůrců. Vylepšováním a variováním určitých znaků nebo postupnou výměnou za jiné pokračuje dítě ve vývoji vlastního výtvarného projevu až k pokročilejšímu stupni vývoje. Tento vývoj znaků pokračuje až do období tzv. *krize dětského výtvarného projevu*, kdy začíná náročná cesta k *výtvarnému vyjádření dospělých*.

Děti jsou výrazně antropomorfní, v první řadě je zajímavá člověk, teprve potom to ostatní, např. jeho oblečení, obydlí, dopravní prostředky atd. Proto bývá dětmi objevován a vyvíjen většinou nejprve *grafický typ člověka*. *Tvarovými zárodky člověka* bývají oválné tvary. Z kruhovitých útvarů se vytváří znak pro hlavu. Z grafického typu člověka se postupně vyvine také znak pro zvíře. Ale i mnohé jiné znaky mají lidské podoby (sluníčko, mráček...).

K oválu se postupně napojují čarami zobrazené končetiny (prozatím bez těla), jedná se o tzv. znak *hlavonožce*. Hlava hlavonožce bývá postupně doplňována dalšími detaily hlavy (vlasy, uši, pokrývka hlavy), ale i končetin (prsty, chodidla). Ovál je možné chápat jako vymezení prostoru pro hlavu i trup zároveň. Novým grafickým typem je již úplná figura, tzv. paňák. Hlavonožec je již obohacen o trup v podobě více či méně protáhlého oválu. Postupně jsou na tělo napojeny končetiny a tělo bývá obohaceno o konkrétní detaily (knoflíky, ozdoby, oblečení). Končetiny postupně také nabývají na objemu. Typické je odlišení ženské a mužské postavy: šaty – žena, nohy – muž (Šobánková 2006, s. 47–50).

Figury, ale i ostatní motivy dítě zobrazuje vedle sebe, aniž by se překrývaly. Pokud má dítě pocit, že papír nestačí pro zobrazení všeho, co mělo v úmyslu, tvarově deformuje proporce (protažením či zmenšením). *Zobrazení lidského profilu* se vyvíjí až mnohem později a je důležitým mezníkem jeho výtvarného vyjadřování. Zobrazení profilu je náročné, protože figura z profilu postrádá osovou souměrnost již dobře zacvičeného znaku paňáka. Dítě k profilu dochází často přes zobrazení zvířete, které se zprvu podobá člověku. Napojením trupu a končetin s ocasem dostává zvířecí podobu jen z boku.

Povědomí o objemu a prostoru je přítomno již v prvních kresbách. Je však znázorněno lineárním způsobem, první dětská zobrazení bývají rozptýlena na ploše papíru náhodně. Objem bývá postupně naznačen zdvojením čar nebo vykreslením ohraničeného tvaru. Později jsou grafické znaky řazeny do ustálených scénérií. Rozhodujícím vymezením prostoru je dolní okraj – země, horní okraj představuje nebe.

Také *barva je ve funkci znaku*. Dítě využívá konstantních barev pro zobrazení představ – tráva je zelená, voda modrá aj. Volné užití barev se objevuje tam, kde se jedná o přepis volnějších představ (šaty, fasáda domu atd.). Barevnou nadsázku volí dítě přirozeně z potřeby zvýraznit prvky obrazu nebo kvůli citovému vztahu k zobrazovaným objektům. Symboliku barev vnímají děti citlivě. Preferují jasné barvy. Teplými barvami spíše zobrazují předměty, ke kterým mají citový vztah (Roeselová 1996, s. 51–53).

Morfologie ontogeneze grafického projevu dítěte je srovnatelná s morfologií uměleckého díla v různých historických etapách. Ve starých kulturách je možno vysledovat dvě větve vyvíjející se výtvarné formy – větev geometrizující, která směřuje k ornamentu, piktogramu, mýtogramu a písmu a větev naturalizující, vyústující v realismus. Geometrizující princip můžeme často vídat u přírodních národů, např. Afričanů, podobně jako děti mají tyto přírodní národy oblibu v dráždivé živosti, pestrosti, nápadnosti, ostrých kontrastech a živé

dynamice výtvarného projevu (Babyrádová 2004, s. 32–37). Malé děti kreslí nebo malují věci ne tak, jak je vidí, ale co o nich vědí. Snaží se zobrazit všechny detaily, o kterých vědí, že je předmět obsahuje, bez ohledu na to, zda jsou vidět nebo ne.

Jak uvádí Roeselová (1996, s. 55–58), děti kreslí to, co o zobrazovaném jevu ví, aniž by to ve skutečnosti bylo vidět, například dům s odkrytým interiérem. Tento typický znak nazýváme *rentgenové vidění*. Z citového vztahu k zobrazovanému motivu nebo také z náhodného zaujetí neobvyklým tvarem či barvou plyne *nadsázka, která může být barevná, tvarová či proporční*. Nadsázka je základem jejich silného výtvarného výrazu. V počátcích vývoje kresby sledujeme *úspornost kresebných gest*. Malé děti mají rychle hotové kresby vytvořené s úsporností. Teprve u starších dětí zaznamenáváme opatrné prodlévání u šrafur a postupné hledání tvarů. *R-princip* znamená užívání pravého úhlu třeba u napojování končetin, větví stromů, komínů ke střeše. Tento princip postupně mizí během mladších školních let. Děti často opakují jednoduché již zvládnuté tvary, při nichž se nemusí snažit o vytvoření nového typu. Tento znak nazýváme *automatismem*. S automatismem souvisí *nepravý ornament*, jež dítě zobrazuje stále dokola, aby obohatilo kompozici. Jedná se o nefunkční zdobení všech motivů.

V období (9–10 let) pomalu přestává být samozřejmé zobrazit strom, interiér, dům a hlavně člověka, nastává tzv. *stádium krize dětského výtvarného projevu*. Grafické typy raného dětství již postrádají silný výraz, strnulá schémata přestávají vyhovovat potřebám starších dětí. Dospívající žák si s kritičností uvědomuje nedokonalosti svého projevu. Dospívající dítě ztrácí sebedůvěru, ale také zájem o výtvarné vyjadřování, proto dochází ke stagnaci ve vývoji jeho výtvarného projevu. V tuto chvíli je velmi důležitý přístup vyučujícího, aby svým tvořivým způsobem v žácích probouzel zájem o výtvarné vyjadřování tak, aby odpoutal pozornost od přímého a přehnaně realistického zobrazování skutečnosti. Pozornost může obracet k pracnějším nebo méně obvyklým technikám. Po překonání krizového období nastává *stádium výtvarného projevu dospívajících* (Roeselová 1996, s. 58, 59). Mladí lidé, kteří i nadále stojí o výtvarné vyjadřování, většinou navštěvují zájmové kroužky na základních uměleckých školách nebo studují na vybraných středních školách s uměleckým zaměřením. Z ohledem na zaměření této diplomové práce se tímto obdobím výtvarného projevu dále již nebudeme zabývat. To, co by nás pedagogy mohlo zajímat, je však to, jakým způsobem se podílí vliv prostředí na vývoji dětského výtvarného projevu.

3.1 Vliv prostředí na vývoj dětského výtvarného projevu

Je zajímavé, jakým způsobem se proměňuje dětský výtvarný projev vlivem prostředí ve kterém se dítě pohybuje. Jak uvádí Šupšáková (2000, s. 69), má na symboliku dětského výtvarného projevu velký vliv právě prostředí, ve kterém se dítě pohybuje. Primárním činitelem je samozřejmě rodina, spolužáci, škola. Na dítě působí také vzájemné vztahy rodiny, školy a spolužáků, ale i širší prostředí, které ovlivňuje dítě nepřímo, zprostředkovaně, a to prostřednictvím vizuálních médií, ekonomických podmínek a politického systému ve společnosti.

Podle výzkumů, v posledních dvaceti až třiceti letech, ovlivňují dětský kognitivní a emocionální vývoj a výtvarné vyjadřování dětí, především multimediální komunikační prostředky – televize a internet. V obrazové tvorbě se objevují nové znaky, symboly, výtvarné vyjadřovací prostředky, které učí děti vidět jinak. Děti vytvářejí nové obrazy, mění se jejich hodnotový řebříček a způsob pohlížení na svět. Zahraniční výzkumy potvrzují, že děti nejvíce ovlivňuje televize. Děti mnohem více času tráví pasivním přijímáním informací, než-li aktivním přijímáním informací. Na Slovensku zkoumali, jak se tyto skutečnosti promítají do dětského výtvarného projevu. Z tohoto výzkumu vyplynulo, že předškolní děti velmi často zobrazují samy sebe v roli pasivních příjemců televize nebo hráčů počítačových her. Toto poměrně nové zobrazování počítače nebo televize je typické především pro chlapce. V kresbách 6–7letých dětí převládají hranaté tvary, práce jsou však velmi tvořivé, barevné, bohaté, dynamické, plné radosti a života, kde každý člen rodiny má své pracovní místo. Stává se však, že v dětském grafickém projevu neobvykle často chybí postava člověka, což by mohlo napovídat, že se jedná o neosobní vyjádření. Také slovní komentáře kreseb dokazují, že se kresba stává jen jakousi výzvou sednout si za nakreslený stůl a hrát. Děti nepovažují za důležité nakreslit ani samy sebe, místo toho své jméno často do výtvarného jména napíší. Část dětí rádo zobrazuje pohádkové postavy, jedná se ale především o moderní pohádky či postavy z televizních seriálů. Rozdílné výsledky v grafickém projevu dětí byly zaznamenány u dětí, které žijí ve větších městech, daleko více se v jejich kresbách objevují motivy inspirované vizuálními médii (Šupšáková 2000, s. 70–73). Ve snaze nabourat tyto stereotypní motivy se výtvarní pedagogové snaží zaujmout dětskou populaci zajímavými a sdělnými náměty, které řadí do výtvarných řad nebo výtvarných projektů.

4 Výtvarná řada

„Výtvarnou řadou rozumíme kratší útvar nesený konkrétnějším tématem, myšlenkou, podnětem. Výtvarnou řadu tvoří jednotlivé kroky převážně lineární, přímé povahy. Pozornost žáků se přitom upírá jedním určitým směrem (Šobánová 2006, s. 31).“

Jak již bylo řečeno výše, vede časté opakování obrazových symbolů k postupnému zmechanizování forem. Každý mechanický postup pak vede ke stagnaci vývoje tvořivého výtvarného myšlení nebo duchovní cesty. Tolerantní pedagogický přístup otevírá dětem prostor pro svobodné hledání sdělnosti. Také současné proudy výtvarné výchovy se snaží vycházet z respektu k osobnosti dítěte, k jeho způsobu nazírání a k jeho prožívání světa. Otevřený pedagog ochotně přijímá žákovy odlišnosti, potlačuje vlastní výtvarný názor, nepředpojatě vycítí záměr dítěte a podpoří ho, je-li třeba. Pedagog spojuje jednotlivé náměty do smysluplných výtvarných řad s vnitřními souvislostmi tak, aby každý námět v sobě skrýval jeden kamének z mozaiky poznání. Výtvarné řady umožňují odkrývat podstatu některé ze základních otázek a hledat její souvislost s širším spektrem problémů (Roeselová 1996, s. 12, 13). Výtvarná řada není tak rozsáhlá jako projekt, většinou se jedná o řetězení rozmanitých námětů, které rozvíjí jedno téma. Takovou výtvarnou řadu lze považovat za *tematickou (námětovou) řadu*. Pokud však výtvarnou řadu řadíme například v pořadí od přípravných prvotních náčrtů nebo přípravných technik až po zpracování určité výtvarné techniky, včetně adjustace a prezentace díla, hovoříme o *metodické výtvarné řadě* (Šobánová 2006, s. 31).

Znalost výtvarných technik a možností variability jejich zpracování je základním předpokladem k tomu, abychom byli schopni nabídnout našim žákům uplatňování výtvarného jazyka. Žáci by pod naším vedením měli být čím dál tím více schopni sami vybírat z nepřeberného množství výrazových prostředků,

5 Vybrané výtvarné techniky

V této kapitole představíme některé výtvarné techniky, které mohou být využívány na prvním stupni základní školy. Patří sem nepochybně dětmi velmi oblíbená kresba, kterou dělíme na kresbu suchou a mokrou stopou. Dále malba, jež využívá různé druhy barev. Představíme některé jednoduché grafické postupy, ale také možnosti vyjádřit se plastickou a prostorovou tvorbou.

5.1 Kresba

V dětském výtvarném projevu se kresba vyskytuje ve třech podobách: kresba z představy, kresba motivovaná pozorováním skutečnosti a kresba návrhová. *Kresba z představy* vychází z bezprostředních zážitků a zkušeností žáka i z jeho citového života. Navazuje na představy, prožitky nebo získané informace, vyvozuje z nich osobité postřehy a převádí je do výtvarného jazyka. Děti bývají motivované svými hrami, uměním, hudbou, literárními texty nebo odbornými informacemi. *Kresba motivovaná skutečností* zpočátku vyjadřuje první dojem z pozorování, dítě zobrazuje to, co ho bezprostředně zaujme. Dětskou pozornost aktivizuje spojení výtvarného přepisu s dalším výtvarným problémem, např. zvětšení nebo zmenšení motivu, zdůraznění povrchů či detailů, výřezů nebo netradiční skladba předmětů v zátiší. Prohloubené vnímání a vidění vyvolává myšlenkové asociace a povyšuje poznávání reality na dobrodružství. Specifickou formou kresby podle skutečnosti je studijní kresba, která se snaží o věcnou, ale zároveň o osobitou interpretaci. *Návrhová kresba* se zabývá variabilním řešením výtvarného problému nebo rozpracovává námět pro realizaci v jiném materiálu, který však nachází své uplatnění obvykle až v průběhu druhého stupně vzdělávání. Návrhová kresba pomáhá k ujasnění koncepce náročnějších zadání, při hledání různých variant řešení nebo při rozvrhování práce. Kresbu dělíme podle použitého kreslicího materiálu na techniky kresby suchou stopou a techniky kresby mokrou stopou (Roeselová 1996, s. 26, 27).

5.1.1 Techniky kresby suchou stopou

Technika kresby suchou stopou působí v dětském výtvarném projevu bezprostředně a živě. Dítě při vedení linií přirozeně a plně využívá gesta a vytváří šrafury.

Kresba tužkou

Základní kreslířskou technikou je *kresba tužkou*. Lineární kresba tužkou využívá měkké a tvrdší tuhy. Měkké tuhy jsou vhodné pro větší formáty, můžeme tak uplatnit přítlak, výrazné šrafování nebo kontrasty ploch. Tvrdší tuhy vyhovují spíše rýsované kresbě, protože nešpiní. Na mokřém podkladu se dobře uplatňují rozpustné pastely nebo inkoustové tuhy. Tužková kresba přináší několik drobných metodických potíží. Někteří pečliví žáci se bojí vést uvolněnou linku. Je tudíž vhodné využít některou z výtvarných her, které vyžadují uvolněné gesto, spontánní pohyb paže nebo ruky nejprve ve vzduchu, pak na velkém formátu papíru. Podobně pomáhá uvolnit kreslířský projev nějaký netradiční nástroj.

Kresba pastelkami

Kresba pastelkami působí živě, když děti využívají dynamického překrývání barevných stop nebo kresbou navazují na barevnou podmalbu. Pokud však plochu vyplňuje jediný jednotvárný barevný tón pastelky, ubývá kresbě výrazových účinků. Problém v kresbě také často přináší ztráta osobitého výtvarného rukopisu přílišným uhlazováním kresby. Žák ve snaze co nedokonaleji vyjádřit model, potlačuje každý zdánlivě rušivý prvek, ztrácí tak schopnost charakterizovat osobité rysy modelu a není schopen vyjádřit materiál předlohy. Takovému uhlazování kresby lze někdy předejít důsledným pozorováním textur a nerovností, snímáním frotáží, studijní kresbou materiálů nebo zvětšených výřezů apod. Pomáhá také, pokud vyučující nahradí stínování tužkou hustými tahy pera (Roeselová 1996, s. 28–31).

Kresba rudkou

Monumentální kreslířské vyjadřování umožňuje *kresba rudkou*. Dává možnost volby nebo kombinování několika tlumených zemitých odstínů a má masivní silnou stopu. V závislosti přítlaku na nástroj vzniká kontrast bledých nenápadných tahů a tmných tónů důrazných linií. Spojení výrazné lineární kresby s méně intenzivními tóny v pozadí nebo s bohatě prokreslenými dekorativními plochami obohacuje výtvarný projev. Stínovaná kresba využívá pro modelaci objemů šrafování (Roeselová 1996, s. 34). Šrafování je technika, při níž je dojem stínu vytvářen zřetelnými čarami vedoucími ve dvou nebo více směrech (Smith 2000, s. 74). Pokud rudkou kreslíme do mokřého podkladu, linka se trochu rozpouští, působí nápadněji, ale současně měkčeji. Výrazné obrysové linky nebo stínované plochy můžeme také rozmývat vodou a štětcem. Zvláště zajímavá je rozmytá kresba rudkou, pokud použijeme jeden nebo dva tóny akvarelu pro zdůraznění stínu nebo jiného akcentu. Rudka se velmi vhodně uplatňuje v kombinaci s dalšími kreslířskými materiály, například s kresbou uhlím,

olejovými pastely nebo s perokresbou. Příjemně působí také kolorování akvarelem, kde rozpuštěná stopa rudkou sceluje barvy hnědavým nádechem. Lze ji však použít i v kombinaci s malbou temperou nebo koláží. Aby kresba rudkou vytvářela výrazné linie a plochy, je třeba vynaložit více fyzické síly. Mladší žáci neumějí na rudku dostatečně přitlačit, jejich kresba působí bledě a jednotvárně, proto se klasická kresba rudkou posouvá do vyšších ročníků. Obtíže však mizí při kombinování materiálů a technik, například kde základní kresbu dřívkem a tuší doplní kresba rudkou (Roeselová 1996, s. 34–37).

Kresba uhlem

Kresba uhlem pracuje s linkou, s výraznou šrafurou nebo s jemně roztíranou plochou. Oproti rudce obsahuje uhlé méně pojiva, a proto se jeho stopa více roztírá a vytváří měkké stíny. Přírodní uhlé zanechává stopu jemnější a živější, při práci ji lze snadno setřít hadříkem. Stopa lisovaného uhlu je sytá a stejnoměrná, na podkladu pevněji lpí. Její černá výrazná linka nezaniká ani vedle jiných výtvarných technik, např. malbou nebo koláží (vlepování různých materiálů do plochy obrazu), proto dobře vyhovuje spontánnímu dětskému výtvarnému projevu. Osvojení metody kresby uhlem je náročné, i proto je ze začátku vhodné kresbu kombinovat s jinými technikami (Roeselová 1996, s. 38, 39).

5.1.2 Techniky kresby mokrou stopou

Technika kresby mokrou stopou využívá pera, brka, dřívka a tuše či inkousty.

Perokresba

Jednou z technik, která vychází z citlivé lineární kresby je *perokresba*. Vzhled kresby ovlivňuje druh pera a manuální zručnost dítěte. Poutavost perokresby spočívá v kontrastu významných linií a bílých a tmavších ploch. Dovoluje prokreslení detailů členitých materiálů, objemů nebo dekorativních motivů. Zajímavou variantou perokresby je kresba do mokrého podkladu, která se rozpíjí a vyvolává tak nečekané výrazové účinky. S kresbou hnědou tuší nebo sépií se pojí lavírování (čili rozmývání barvy).

Perokresbu vhodně doplňují některé jiné techniky, například jemná kresba tužkou, rudkou, uhlem či výraznější stopa dřívka nebo štětce. Příjemná je kombinace perokresby s vlepanými plošnými nebo plastickými prvky. Mladším žákům dělá potíže držení redispera ve správné poloze tak, aby pero lehce psalo, nepouštělo kaňky nebo netrhlo papír. Držení pera ve stále stejné poloze způsobuje, že zápěstí bývá křečovitě napjaté. Perokresba tak ztrácí uvolněnost. Proto je vhodné před kresbou perem zařadit kresbu dřívkem. Hra se stopou

nástroje a náhodné výsledky pomáhají oživit výtvarný výraz. Pokud žák potlačuje pevný lineární obrys a nahrazuje jej rozrůstajícími se plochami šrafur nebo objemy, kreslířský rukopis se uvolňuje, zmechanizované návyky mizí a mění se výrazová kvalita kresby.

Kresba dřívkem

Kresba dřívkem je vedle kresby tužkou nevhodnějším nástrojem pro malé děti. Nástroj je lépe ovladatelný, neobsahuje zásobu barvy a je tudíž i více předvídatelný. Žáci předvídají ubývání intenzity čáry a záměrně toho využívají. Pro mladší děti je poněkud obtížné vyjádření dřívkem světla a stínu, proto je vhodné využívat techniky rozmývání nebo lavírování lineární kresby. Lavírování tušové kresby vyžaduje několik misek s vodou, v nichž si děti ředí tuš a různě šedými tóny vyjadřují intenzitu stínů. Vyspělejší žáci zapouštějí a rozmývají tuš na papíře, ve vlhkém podkladu. Vytváření světla a stínu pomocí lineární šrafury nedovoluje vytvářet jemné tónové přechody, proto tento postup vyniká především na velkých objemech.

Kresba štětcem

Kresba štětcem vyžaduje, aby měl žák při vedení linie pocit jistoty, pak je žák schopen přirozeně odstupňovat sílu přitlaku. Odlehčení a zesílení tahu štětcem dosáhne žák pouze kvalitním nástrojem (pružným štětcem s ostrou špičkou nebo čistě zakončenou hranou). Kresba štětcem nejlépe vynikne na velkých formátech.

Kresba fixy

Stejnoseměrnou, sytou stopu vytváří *kresba fixy*. Nejčastěji směřuje k dekorativnímu projevu, nebo k hravé práci s písmem. Děti mají rády slabé fixy, protože jsou podobné práci s tužkou. Úskalí tkví v tom, že zanechávají linku beze stop po odlehčení a přitlaku, a proto málo odrážejí výtvarný rukopis. Dětem také vyhovuje barevná škála tenkých fixů, příliš důrazné tóny však nedovolují uplatnit individuální barevný výraz. Ve stínované kresbě se však děti mohou odpoutat od linie a odvážně vrstvit barevné šrafury, protože překrývání barev vede ke vzniku nových odstínů. Malířský ráz dává kresbě rozmývání stop líhem. Ve výtvarných etudách lze smysluplně využít kombinování silných a slabých fixů. V kombinovaných technikách se fixy používají jen omezeně. V nižších ročnících lze kresbu fixem spojit s malbou akvarelem, protože některé druhy náplní se polorozpusť a sjednotí své barevné účinky. (Roeselová 1996, s. 54–59).

5.2 Malba

Malbou děti intuitivně vyjadřují emoce, prožívání, vnímání, neverbální komunikaci. Charakter malířského projevu podmiňuje barevné cítění dítěte. Tolerantní pedagog by měl být schopen odložit osobní vztahy k barvám a vstoupit do odlišného výtvarného světa žáka. Měl by si uvědomit, že sebelépe míněná rada nemusí být v souladu s představou dítěte. Měl by vést žáka ke skutečnosti, že lokální barevnost je volný rámeček, do kterého je nutné přispět vlastním pojetím. Zesvětlováním, ztmavováním tónů, přidávání oblíbených barev do barevné skladby žák proměňuje všední skutečnost, intuitivně tak nachází svou vlastní malířskou cestu a osobité výtvarné cítění. Řeč barev je možné objevovat nejnázve v malbě temperou, která dovoluje bez omezení mísit barvy a vytvářet bohatství tónů. Malba se v dětském výtvarném projevu objevuje podobně jako kresba. Malba z představy, malba motivovaná skutečností a návrhová malba. Výstavba barevné kompozice vede od vcítění se do výrazových kvalit barev až k pochopení skladebních vztahů. Dětem je třeba nabízet rozličné příležitosti k získávání zážitků a výtvarných zkušeností, například hry s malířskými materiály a nástroji, kam můžeme zařadit pozorování barevných stop, zacházení s barevnými hmotami temper (hustá barva, řídká barva, spojení barev s bílou a černou, překrývání a prorývání barevných vrstev, přetiskování barevných skvrn). Hra s tekoucí barvou (stříkání, lití barvy, stékání, mísení barevných skvrn, rozmývání barev). Pokusy s různými druhy a velikostmi nástrojů (štetců, stěrek, rukou, houbiček, hadříků). Kombinování různých malířských a jiných materiálů, gestický malířský projev na velkých formátech nebo využití náhodných malířských objevů. Dále pak poznávání výrazových a kompozičních vlastností barev a malířský přepis skutečnosti.

5.2.1 Malba temperou

Nejvýznamnější výtvarnou malířskou technikou ve výtvarné výchově je *malba temperou*. Temperové barvy poskytují neomezenou možnost mísit odstíny a přibližují se tak barevnosti našeho světa a možnostem vyjádření pocitů a představ. Čím více barevných tónů dítě objevuje, tím lépe se seznamuje s jejich výrazovými účinky. V pedagogické praxi se nejvíce osvědčují temperové barvy, které obsahují deset nebo dvanáct barevných tónů, aby si děti nemusely míchat zelenou a hnědou barvu. Při mísení barev je nejdříve vyčerpána běloba, kterou je nutné přikoupit nebo nahradit barvou rozpustnou ve vodě pro malíře (zn. Remacol). Štetce vybíráme od velikostí 6 až 14. Tvar štetce dává malbě charakteristický vzhled.

Pro hustou pastózní barvu žák potřebuje ploché a tvrdé štětce. Rozvrhují-li si žáci kompozici podmalbou a postupují-li od lazurního pozadí k výraznějšímu motivu v popředí, lze ploché štětce kombinovat s kulatými. Štětce se širokou stopou umožňují rychle pomalovat velkou plochu, na druhé straně při tomto postupu nezbyvá dost času hledat výstižné barevné tóny. Proto je vhodné volit štětce úměrné formátu, protože se dítě musí vícekrát dotknout palety a malby pročež vznikají široké škály odstínů.

Řada žáků během dospívání dává přednost kresbě a grafice před malbou, brání se barevné nadsázce mimo realitu. Měli bychom tedy využívat všech možností, aby malba temperou zůstala přitažlivým a srozumitelným komunikačním prostředkem. Zásahy do dětského malířského projevu jsou nevhodné. Měli bychom veškerou výtvarnou iniciativu ponechat na dítěti. Necitlivé ovlivňování barevnosti může vést až k nechuti k malířskému projevu, protože výrazové působení barev je úzce spjato s citovým prožíváním dítěte. Nevhodné je také předkreslování motivu tužkou, tužka má zcela jinou stopu než štětec a pro rozvržení kompozice se nehodí. Malbu můžeme kombinovat s dalšími výtvarnými postupy a materiály a objevovat tak nové výrazové možnosti. Výběr emotivně podbarvených námětů pomáhá odvádět pozornost od kopírování reality. Lze využívat méně obvyklá témata podložená silným citovým zážitkem. Při malbě již od samého počátku zařazujeme hry s barvou, experimentujeme. Rozvíjíme dětskou fantazii různými otisky, hledáme zajímavé estetické podněty v náhodně náhodně utvářených plochách, v přepisu materiálu nebo barevných proměnách skutečnosti. Žáci pak nepovažují za nutné hledat soulad s reálnou podobou a spontánně si hrají s výchozím podnětem. Mnohý z těchto postupů se uplatní také v malbě akvarelem (Roeselová 1996, s. 66–73).

5.2.2 Malba akvarelem

Malba akvarelem využívá všech barev kromě běloby, kterou nahrazuje prosvítající bílý tón podkladu. Tato technika nedovoluje mísit barvy do té míry jako barva temperou, ale práce s tekoucí barvou na mokřím podkladu pomáhá udržet spontánní malířský přednes žáků. Vodové barvy mají různou kvalitu, mnohé z barev bývají kalné, některé odstíny se od sebe jen málo liší a rychle ztrácejí svou sytost. Syté a výrazné tóny mají anilinové barvy, jejich barevné tóny se výrazně liší. Ve styku s vodou se výborně rozpouštějí a snadno vytvářejí libovolné barevné tóny. Klasické akvarelové barvy, které mají příjemně vyrovnanou a tlumenou škálu barev, jsou však pro školní praxi finančně nedostupné. Barvy krycí

připomínají kvaš, který je podobný temperovým barvám, jeho odstíny však vytvářejí poměrně malou škálu barev a jeho krycí schopnost na rozdíl od temperových barev není dostačující.

Důležitá je i volba štětců. Malba vodovými barvami vyžaduje kulaté vlasové štětce různých velikostí, které pojmu dostatek vody. Dětem můžeme nabídnout malbu na suchém nebo mokřém podkladu. Při malbě na mokřém podkladu se barvy rozpíjejí a vytvářejí dynamickou pomalbu. Pomalu zasychající plochu žák postupně zpřesňuje a barevně dotváří. Zpevnit tekoucí skvrny barev lze i kresbou vyrytou obrácenou stranou štětce, protože do vytlačené linky se stahuje pigment a vytváří kresbu, která barevně ladí s malbou. Malba na suchém podkladu vyžaduje rozvinutou představivost a schopnost předvídat vztahy sousedících barev. Při kolorované kresbě barevné plochy doplňují jistou, zřetelnou linku dřívka a tuše či inkoustu. Spojení kresby perem nebo dřívkem s malbou akvarelem má dvojí řešení. Někdy barva obrysovou kresbu jen doplňuje, koloruje, jindy může výrazná linka na malbu akvarelem navázat jako na zdroj inspirace. Kresba pak vytváří tušený, asociovaný tvar nebo zvýrazňuje hloubku prostoru. Linku obrysové kresby můžeme také zdůraznit rezerváží voskem.

Malba akvarelem ve spojení s kresbou uhlem nebo rudkou linku jemně rozmývá a vnáší do malby našedlý nebo hnědavý tón, který příjemně tlumí její barevnost. Zajímavé výsledky může přinášet také kolorování grafických technik, jako tisk z koláže nebo linoryt. Malba akvarelem se vyskytuje také ve spojení s muchláží, kde zvýrazňuje stopy polámané plochy papíru nebo je dotváří. Můžeme ji využít i ve spojení s koláží nebo frotáží.

5.2.3 Výtvarné uplatnění pastelu

Na rozhraní mezi malbou a kresbou leží *výtvarné uplatnění pastelu*. Kreslířský postup v sobě nese malířské rysy – využívá barevnosti, aktivně modeluje plochy a objemy a za pomoci barevných šrafur vytváří nové barevné odstíny. Pastely mohou být suché, voskové nebo masné. Stopa suchého pastelu se lehce roztírá, olejový a voskový pastel zůstává stálý. Účinky pastelu výrazně ovlivňuje barevný odstín podkladového papíru nebo drsnost či hladkost papíru. Malba pastelem vyžaduje větší rozsah odstínů, protože pastely dovolují mísení odstínů jen v omezené míře. V malbě *suchými pastely* lze použít tři odlišných způsobů: neroztíranou barevnou kresbu, barevnou kresbu na roztírané podmalbě a malbu do mokřého podkladu. Malba suchým pastelem má pro žáky velký metodický přínos. Uvolňuje malířské podání v době, kdy sílí nejistota v malbě temperou nebo akvarelem. Malba do mokřého

podkladu vyžaduje rychlost, rozpuštěná linie nedovoluje zabývat se detailem. Žák cítí, že nedosáhne věrného přepisu skutečnosti a ztrácí zábrany. Nachází tak v práci s pastely cestu zpět k malbě. Někteří žáci dávají dlouho přednost malbě *olejovým pastelem*. Malba barevně stálým olejovým pastelem vyznívá přesvědčivě, pokud žák umí na pastel dostatečně přitlačit a nebojí se vrstvit výrazné linky kombinováním různobarevných šrafur. Mísení odstínů olejových pastelů je metodicky velmi náročné, je nutné různě husté překrývání stop ve dvou i více barevných vrstvách tak, aby vznikly kompaktní plochy. Opatrně pojatá malba připomíná kresbu pastelkami, je neúčinná a působí jednotvárně. Pro seznámení s technikou se hodí etudy s konkrétní motivací (chlupatec, déšť, hnízdo...). Žáci si postupně navykají na mísení barev a objevují sjednocující vliv bílého pastelu. *Malba voskovým pastelem* je vhodná pro nejmenší žáky. Barevné plochy jsou přehledné, dekorativní a jejich povrch je lesklý. Voskový pastel velmi dobře doplňuje akvarel, protože odpuzuje vodu. Barvy však nelze mísit ani vrstvit (Roeselová 1996, s 74–91).

5.3 Grafika

Na rozdíl od předchozích emocionálně zabarvených aktivit přináší grafika do výtvarné výchovy řád a jeho uvědomělé respektování. Grafické techniky žáky obohacují o rozumový přístup, jehož základem je výtvarné myšlení. Trvá několik let než žák dokáže předvídat například to, co způsobí stopa jehly nebo vytření plochy. Učí se zacházet s nástroji, kombinovat techniky, uvažovat nad řešením úkolu, nad grafickým postupem, nad náročností a pracností, s kterou vzniká matrice. V řadě technik neexistuje možnost napravit chybný krok. To vše obvykle směřuje k uvážlivé střídmosti grafického projevu. Grafika využívá postupů: tisku z výšky, z hloubky a z plochy. Setkáváme se s nimi ve volné nebo užité grafice. Základním problémem grafiky ve školní praxi je hra s grafickými materiály, nástroji a postupy. Jedná se o: otiskování přírodnin, předmětů, materiálů, otisky, frotáže, výroba tiskátek, šablon, hry se stopou klasických nástrojů (rydel), hry s výtvarným rytmem otisků, stop rydel a vytřených míst na matrici, vyhledávání náhodných grafických událostí a jejich další výtvarné zpracování, sbírání vzorků, roláž, koláž, dotváření otisků, spojení otisku s písmem, kontrast černých a bílých ploch apod.

5.3.1 Přípravné grafické techniky

Gumotisk

Grafické cítění probouzíme pomocí přípravných grafických technik. Východiskem, které zprostředkovává dětem pochopení vztahu negativních a pozitivních prvků je *gumotisk*. Základem gumotisku je bílá linka kreslená dřívkem, perem nebo štětcem a klovatinou. Zaschlá barva se zatírá tiskařskou nebo olejovou barvou. Klovatina se potom smyje proudem vody. Plochy, které nebyly klovatinou rezervovány mají tmavou barvu, vymytou plochu potom tónují stopy prasklin v zaschlé klovatině. Vícebarevný tisk vzniká podobně jako batik. Rezervovanou plochu zatíráme nejprve světlejší barvou, na zaschlém podkladu pokračujeme rezervování a zatíráním dalších, stále tmavších vrstev. Klovatina se vymývá až v závěru práce. Jinou variantu nabízí vícetónový gumotisk, kdy žák používá k zatírání pouze jednu barvu, kterou různě ředí (nejprve hodně a pak méně a méně). Při vícebarevném gumotisku se stává, že mastná spodní vrstva klovatinu odpuzuje. Aby klovatina dobře chytala na podklad, je třeba štětec pravidelně přimydlet. Gumotisk můžeme kombinovat třeba s kresbou nebo malbou. Bílé plochy lze doplnit barevnými tóny akvarelu nebo pastelů. Na tmavých plochách

se dobře uplatňuje suchý nebo olejový pastel. Příznivě působí také kombinace měkkého tónu rudky s černými plochami (Roeselová 1996, s. 94–100).

Rytá kresba

Další přípravnou technikou, kterou, stejně jako předchozí přípravné techniky, nemůžeme reprodukovat tiskem, je *rytá kresba*. Tato technika pomáhá pochopit roli linky a vytírání plochy při tisku z hloubky. Podklad tvoří zaschlá vrstva klovatiny, kresbu do ní žáci vyrývají jehlou nebo hřebíkem a vyrytou linku zatírají. Pokud vyrytá linka prostupuje až na papír, lze zaschlou matici vymýt vodou, v opačném případě ponecháváme kresbu nevymytou, nebo ji vymýváme pouze částečně. Rytá kresba se velmi dobře uplatní ve velkých bílých plochách gumotisku, kam vnáší detail dekor nebo děj. Příznivě působí i pokud zůstane nevymytá nebo zakrytá jen málo vytřenou olejovou nebo tiskařskou barvou.

Odkrývací technika na voskovém podkladu

Úlohu rydla, které odkrývá světlý podklad pomáhá pochopit *odkrývací technika na voskovém podkladu*. Spodní vrstvu krytu tvoří navoskovaná plocha svíčkou nebo voskovým pastelem. Na hladkou navoskovanou plochu žák nanáší vrstvu tuše nebo tmavé tempery. Do zaschlé spodní vrstvy žák vyrývá hřebíkem nebo jiným ostrým předmětem linii kresby. Pokud vosková vrstva odpuzuje tuš nebo temperu, je nutné štětec trochu přimydřit. Silné přimydlení však zhoršuje kvalitu krytu a jeho lesk.

Kreslený monotyp

Přípravnou technikou je také *kreslený monotyp nebo-li protisk*. Protisk vychází z kresby tvrdší tužkou nebo kuličkovým perem na papír podložený deskou s naválenou tiskařskou barvou. Po oddělení od podložky je kresba z rubové strany sytě černá a doplňují ji stíny vzniklé tlakem dlaně nebo prstů. Vzniklou matici pak můžeme otisknout. V tomto případě máme dvě podoby monotypu: protisk a otisk. Protisk tvoří černá kresba na bílé půdě, otisk je šedý s bílou kresbou. Při porovnání otisku a protisku se objevuje charakteristické zrcadlové převrácení původní kresby. Můžeme vytvářet i vícebarevné monotypy z několika matic nebo lze protisk kombinovat s kolorováním vodovými barvami či různými tóny mořidel. Na velkých formátech lze monotyp spojit s malbou temperou. Možné je i spojení s jinými grafickými technikami, např. linorytem, tiskem z koláže nebo z šablony. Monotyp pak můžeme chápat jako doprovodný, výborně se hodí i k doplnění obrazového motivu textem.

Hry s otisky

Výtvarnou fantazii a tvořivost probouzejí *hry s otisky*. Otiskujeme různé drobné předměty, přírodniny, materiály, vytváříme sbírky otisků a učíme se komponovat je v ploše. Komponování plochy napomáhají také hry s tiskátky, které si žáci mohou vytvářet sami. Lze je vyřezat do korku, gumy nebo vytvořit otiskem do plastické gumy. Přilepí-li žáci vhodné materiály a předměty na pevný podklad, vytvářejí tak matrici pro tisk z výšky nebo z hloubky. Na otiskování materiálů lze navázat malbou, kresbou či jinou grafickou technikou. Specifickým typem otisku je frotáž. Děti prožívají úžas nad přepisem materiálů, textur či detailů, učí se chápat možnosti členění dekorativní plochy, pravidelné, rytmické opakování otisků, vytváření nepravidelných shluků či logicky řazených prvků, aktivizujeme tak dětské výtvarné myšlení (Roeselová 1996, s. 102–109).

5.3.2 Techniky tisku z výšky

Techniky tisku z výšky vycházejí z otisku matrice, v které zanechalo rydlo vyhloubené stopy nebo v které vznikají jiné linie, do kterých nelze nanést barvu. Tyto stopy netisknou, ale zůstávají bílé. Nedotčené plochy a obryté linie se na tisku objevují jako černé nebo barevné.

Tisk z šablon

Technikou tisku z výšky je například *tisk z šablon*, který pracuje se siluetou nebo texturou. Papírová šablona vyžaduje jednoduchý tvar bez detailů. Pokud chceme doplnit detail či dekor, vystříhneme jej z kreslicího kartonu nebo folie a přilepíme. Do čerstvé barvy můžeme také kreslit dřívkem nebo z ní vytírat plochy. Plochého bílého detailu lze docílit také perforací nebo průřezem šablony. K tisku lze využívat vystřiženou šablonu nebo její negativní obraz. Tisknout můžeme i z koláže.

Tisk z koláže

Tisk z koláže vychází z komponování ploch, které žák umísťuje na podklad či je vrství na sebe. Nalepená koláž se stává matricí a její otisk odráží vlastnosti použitých materiálů. Nanesená barva se nedostane k okraji nelepených materiálů a tudíž plochy oddělují bílé linky. Malířský ráz získává negativní tisk, kdy žák tiskne světlou barvou na tmavý podklad, podobně je tomu u tisku na barevný podklad. Další variantou je, když žák tiskne polosuchým válečkem přes matrici na jemný papír. Tato varianta svými účinky připomíná frotáž, protože působí méně ostře a méně kontrastně a nedochází k převrácení tisku. Tisk z koláže můžeme kolorovat nebo spojovat s psaným, kresleným, vystřihaným nebo tištěným písmem. Prvky koláže

odolají tlaku válečku jen, jsou-li pevně přilepeny po celé ploše. Papírová matrice saje barvu, proto někdy první a druhý tisk vyznívá světle a nekонтрастně, abychom tomuto jevu předešli, napustíme předem matici fermeží nebo šelakem.

Papírořez

S vyřezaným grafickým motivem pracuje *papírořez*. Tento tisk má výrazně grafický charakter, kde vedle sebe působí sytě černé a bílé linie nebo plochy. Příprava matrice vychází z lineární kompozice, kterou nakreslíme štětcem a tuší. Všechny linie se musí důsledně dotýkat mezi sebou. Kresbu podloženou kouskem linolea žák obřezává nožem nebo ji vystřihuje malými nůžkami. Hotový papírořez tiskne ručně nebo v lisu. Opět je vhodné papírořez napustit fermeží. Papírořez je však vhodnější pro starší žáky, kteří jsou manuálně šikovnější a nehrozí nebezpečí úrazu.

Sádroryt

Technika podobná linorytu se nazývá *sádroryt*, při níž žák ryje do sádrové desky ostrým nástrojem (hřebíkem, rydlem). Hotovou matici je nutné před ručním tiskem preparovat šelakem. Materiál matrice je natolik křehký, že nesnáší tlak lisu. Před začátkem práce je vhodné sádrovou desku potřít černou tuší, protože dětem někdy dělá potíže orientovat se na bílém podkladu.

Linoryt

Nejčastější grafickou technikou používanou ve školní praxi je linoryt. Pro matici je vhodná rubová strana linolea, která není zpevněna odolnou povrchovou vrstvou. K rytí používáme rydla různých profilů. V lisu lze vytisknout i tzv. slepotisk. Jedná se o tisk bez použití barvy. Pod tlakem se ve vlhkém papíru objevuje plastický tisk. Matici lze použít i pro barevnou nebo černobílou frotáž. Žák při frotování maticí posouvá a otáčí jí. Vybírá z ní detaily, opakuje je, klade je vedle sebe nebo přes sebe. Linoryt a frotáž je možné spojit také s kresbou nebo koláží, jež rozvíjejí původní motiv (Roeselová 1996, s. 110–123).

5.3.3 Techniky tisku z hloubky

Tisk z hloubky reprodukuje stopu, kterou zanechala v matici stopa jehly. Po nanesení a vytření se barva uchovává v rýhách a pod tlakem lisu tiskne křehkými linkami. Plocha zůstává čistá, jen na některých místech se objevuje jemný šedý nebo barevný tón. Tiskneme v grafickém lisu na provlhčený papír.

Papíroryt

Papíroryt používá papírovou matici pokrytou zaschlým lakem. Jedná se o nenáročnou techniku, kterou zvládnou i nejmenší děti, protože do povrchu matrice lze jehlou lehce vyrývat a vytištěná linka je hodně výrazná. Lakovaná matrice umožňuje různá pojednání. Málo vytřená plocha vytváří hluboké stíny, hodně vytřená plocha je skoro bílá s nádechem do šedi. Některé plochy nemusí být lakované, což se projevuje sytou černou barvou. Tisk z matrice vybroušené smirkovým papírem dosahuje jemných valérových přechodů a sametově působících stínů. Papíroryt lze vhodně využít pro kombinované techniky. Vyrýtý motiv lze vystříhnout a užít ho pro tisk z šablony, podložit ho plošným podtiskem nebo spojit více motivů do koláže. Vhodné je i spojení s textem, který je řešen tiskem z koláže, linorytem nebo protiskem (Roeselová 1996, s. 124–127).

Suchá jehla

Materiálem pro matici suché jehly je kov nebo umělohmotná folie. Žák ryje ocelovou jehlou do tvrdé desky, drží ji podobně jako tužku. Jak jehla vyrývá linku, rozhrnuje materiál matrice a vytváří tak plastický hřebínek. Vlastnosti hřebínku ovlivňují charakter grafiky. Světlo a stín vytváří křížení nebo vrstvení čar. Také způsobem vytírání matrice můžeme modelovat světlo a stín. Tisknout můžeme na tónovaný papír nebo na podtisk. Pro kombinování s jinými technikami se suchá jehla příliš nehodí. Někdy se však se suchou jehlou můžeme setkat na ploše šablony, kde jemná kresba neruší celistvý tvar siluety. Při zatírání matrice suché jehly dbáme na to, aby barva dostatečně vyplnila jemné rýhy.

5.3.4 Techniky tisku z plochy

Pro tisk z plochy je charakteristické, že místa, která se tisknou, se nacházejí ve stejné rovině jako místa, která netisknou. Pro školní praxi je vhodná technika, která využívá kontrastu bílé a potištěné plochy – monotyp.

Monotyp

Monotyp je technikou jediného otisku. Každý otisk je jiný, je originálem. Vždy se doporučuje tisk v lisu, aby byl kontrast linií a ploch co největší. *Vytíraný monotyp* má živelný, až malířský charakter. Vychází z vytírání linek a plošek na povrchu matrice. Žák do mokré barvy zasahuje libovolnými nástroji. *Malovaný monotyp* je vlastně malbou na skleněné desce, plexiskle nebo průhledné folii. Návrh monotypu si žák položí pod průhlednou desku a barvami ji na desce kopíruje. Na provlhčený papír lze monotyp tisknout jen jedenkrát.

Malovaný monotyp lze spojit s kresbou. Monotypy lze také využít pro koláž nebo roláž či je zkombinovat s tiskem z šablon nebo s gumotiskem. Jde o techniku, která vyžaduje rychlost, pohotovost, aby barva nezaschla.

Sítotisk

Sítotisk lze na rozdíl od monotypu reprodukovat bez omezení. Matrici nahrazuje síťovina napjatá v rámu. Barva se roztírá rovnoměrně přes síto na papír. Tam, kde byly otvory síta zaplněny lakem, zůstávají bílé stopy. Jindy podkládáme pod síto papírové šablony, které umožňují použít omyté síto vícekrát (Roeselová 1996, s. 128–133).

5.3.5 Grafika a soudobá technika

Xerox a počítač vnášejí do grafiky nezvyklé vyjadřovací prostředky.

Xeroxová grafika

Xeroxová grafika reprodukuje kromě tištěné nebo kreslené linky také materiály a ploché předměty. Tisk vnáší do kopírovaného motivu specifické výrazové prostředky. Zdůrazňuje světla a stíny, potlačuje tónové přechody a tím se stává nápadně kontrastní. Výrazně zvětšené tisky nebo tisky několikrát překopírované vytvářejí texturální zrnité plochy.

Počítačová grafika

Ve školní praxi se nejlépe uplatňuje výtvarná hra, která seznamuje děti s možnostmi počítače při práci se skvrnou, linkou, plochou, texturou a barvou. V první fázi jde o náhodu, později přichází ke slovu výtvarná etuda zaměřená na zkoumání prvků výtvarného jazyka, například zkoumání linií, všímání si jejich tvaru, síly, barvy, počtu, hustoty nebo směru a vytváření různých alternativních variant (Roeselová 1996, s. 134–139).

5.4 Plastická a prostorová tvorba

Přínos modelování a prostorového vyjadřování je nedocenitelný. Pomáhá rozvíjet vztah k povrchu, k objemu, a k materiálu. Rozvíjí schopnost hmatového prožitku a přináší dětem spoustu nových podnětů. Modelování a jiné prostorové vyjadřování se zabývá výtvarným přepisem představ a skutečnosti. Ve výtvarných etudách pak děti poznávají vlastnosti různých tvárných materiálů nebo jiných prostorových prvků. Objevují, jak s nimi zacházet, jak je tvarovat, modelovat, destruovat. Žák je nucen řešit vzájemné kombinace materiálů i to, jakým způsobem výtvarný artefakt zkonstruovat, aby držel pohromadě. Žáci se učí modelovat z hlíny, tvarovat rozličné materiály a konstruovat prostorové kompozice.

Sochařská hlína

Nejvhodnějším materiálem pro *modelování pomocí přidávání nebo ubírání hmoty* je sochařská hlína. V prvním případě žák pevně přitlačuje kousky hlíny k sobě nebo k podložce. Plastikou pravidelně otáčí, pozoruje ji a rukama nebo špachtlemi plasticky upravuje její obrysy. Je-li plastika větší vyžaduje drátěnou kostru nebo opěrný dřevěný sloupek. Zajímavý je také reliéfní způsob práce, při němž je redukována výška ve zvoleném poměru, pro školní děti je vhodná varianta reliéfu – kachel. Děti zde redukují výšku velmi volně. Lze vytvářet pozitivní nebo negativní přepis námětu. Pozitivně modelovaný kachel lze vypálit v peci, negativní slouží jako slepá forma a můžeme ho vylít např. sádrou. Sochařskou hlínu lze použít také jako podstavec nebo jádro pro upevnění jiných prvků (kousků drátů, špejlí, plechů apod.).

Sádra

Sádra umožňuje více způsobů použití. Z mokré sádry lze modelovat, můžeme jí kaširovat nebo reprodukovat plastické povrchy. Při modelování žák nanáší vrstvy tuhnoucí sádry na drátěné nebo papírové jádro plastik. Při kaširování namáčí látku, jutu nebo motouz do sádry a modeluje tak objemy nebo povrchy. Méně náročná a vděčná technika je odlévání otisků a stop. Pokud tvoříme odlitek větších rozměrů, vložíme do něj během odlévání vrstvu juty nebo pletiva, popř. silnější dráty, abychom odlitek zpevnili.

Na základní škole můžeme také vyzkoušet *skulptivní přístup modelování*, který je založen na odebírání materiálů. K tomuto účelu se hodí například polystyren, který lze řezat, brousit či leptat. Povrch můžeme malovat, polepovat látkou nebo jinými materiály. Podobně

lze využít sádrový blok. Pokud nám to možnosti školy dovolí, lze se zabývat také *keramickým pojetím modelování*. K tomuto účelu je zapotřebí keramická hlína a pec.

Tvarování materiálů

Materiálů vhodných pro tvarování je celá řada: plech, folie, polyetylen, motouz, drát, pletivo, papír, různé druhy vláken nebo přírodní materiály.

Pro děti je nejvhodnějším materiálem pro tvarování *papír*. Papír je vhodné kaširovat, mačkat, trhat, vrstvit. Papírové plastiky fixujeme lepením, ovazováním motouzem, lepicí páskou nebo je můžeme sešívát. Rozměrnější plastiky vyžadují kostru ze stočeného kartonu, drátu, ovázaných novin či z pletiva. Ukázněnou formou, jejímž základem je vtipný nápad a promyšlená konstrukční koncepce poskytuje stříhaná plastika. Stříhaná plastika používá vystřihování nebo vyřezávání drobných tvarů, vyklápění nástřihů, nalepování drobných prvků, překládání, ohýbání, stáčení, lepení, nasouvání, nastřihování apod. Papírové plastiky lze kombinovat s jinými technikami, např. s kresbou či s malbou temperou dále pak s koláží nebo frotáží. Další pojetí papírových plastik spojuje různé materiály, papírové plochy pak doplňují drátěnou nebo dřevěnou plastiku, podkládají pletivo nebo se střídají s nastříhanými kovovými a jinými foliemi (Roeselová 1996, s. 146–173).

Dalším plošným materiálem, který můžeme ve školní praxi využít je například *kovová folie* různé síly a kvality. Sílu plechu volíme tak, aby děti dokázaly materiál přirozeně tvarovat – stříhat nůžkami, ohýbat ho, stáčet nebo překládat do prostoru. Slabou folii (alobal) také lze mačkat a trhat. Do nepříliš silné folie můžeme pomocí hřebíků, šroubováků a kladiva tepat a rýt, vytlačovat plastické body, záseky a krátké linky, které na lícové straně ustupují a na rubové straně vystupují. *Drátěné pletivo* je materiálem můžeme spojovat různé tvárné materiály. Drátěné pletivo je perforovanou plochou, která se ve své podstatě blíží tvarování jiných plošných materiálů. Spojení pletiva s textilním vláknem, igelitem či kouskem látky rozehrává dialog průhledných a neprůhledných ploch. *Šitá plastika* navazuje na hru dětské fantazie nebo vytváří přepis skutečných věcí nebo živých bytostí. Plastiky se vycpávají senem, papírem, molitanem.

Materiály lineárního charakteru budují tvar pomocí silných a slabých drátů nebo vláken či pomocí pletiv různé hustoty. Nejtvárnější jsou měděné dráty, bílé hliníkové jsou nepoddajnější. Na tvárnosti neztrácejí také dráty potažené plastickými hmotami, navíc nabízejí dekorativní akcent barevných linií. Dráty můžeme kombinovat s jinými tvárnými materiály. Obalování kostry textilním materiálem, cupaninou, igelitem nebo motouzy učiní

plastiku při pohledu z větší dálky viditelnější. Zesílení celé plastiky a zvýraznění každého drátu přináší ponoření objektu do tekoucí sádry. Stékající sádra navíc vytvoří zajímavé detaily. Drátěné plastiky můžeme kombinovat s hladkými nebo povrchově upravenými plochami plechů nebo textilií. Působivé jsou také kombinace drátů a některých druhů pletiv ve spojení s proplétáním nebo vyvazováním textilních vláken. Průhlednost drátěné plastiky respektuje také spojení s igelitovou nebo jinou folií (Roeselová 1996, s. 174–181).

Konstruování z daných prvků

Na rozdíl od modelování a tvarování dovoluje konstruování jen upravit rozměry nebo barevnost daných prvků, které lze pouze přikládat k sobě, pozorovat jejich vzájemné vztahy, uvědomovat si a využívat účinky jejich siluet a hmot. Žáci obvykle řeší konstrukční problém jako prostorovou etudu. Zkoušejí, jak vtipně spojit několik dílčích prvků, jak využít kontrastů, jak učinit sestavu vyváženou a současně zajímavou za všech stran. Již v předškolním věku se děti učí prostřednictvím *prostorových her se stavebnicovými prvky*, rozvíjí tak své prostorové vnímání. Aby stavby lépe stimulovaly představivost dětí, je vhodné používat různé druhy stavebnic. Jinou možností je také kombinování dvou a více stavebnic. Zde je však třeba vést děti k výtvarné střídmosti. Prostorové komponování obohacuje také kombinování stavebnic s jinými plastickými elementy. Na hry se stavebnicemi navazují *prostorové etudy z papírových krabiček*. K tomuto účelu využíváme papírové obaly z domácnosti.

Skladebné prvky nabízejí také *technické prvky a průmyslové odpady*, které na rozdíl od neosobního vzhledu krabiček výrazově působí vzhledem i stopami, které na nich zanechalo používání. Lineární charakter v sobě nesou latě, špejle, hřebíky apod. Trojrozměrné kompoziční prvky poskytují nejširší škálu možností – obaly, lahve, sáčky aj.

Přírodní prvky (dřevo, traviny, kameny, plody apod.) mají spoustu výrazových účinků. Může se jednat o materiállové kompozice, prostorové sestavy nebo výtvarné akce v krajině. Výtvarné obohacení přináší spojení s tvarováním různých materiálů (plech, drát, papír) (Roeselová 1996, s. 182–195).

PRAKTICKÁ ČÁST

Klíčovým bodem praktické části je metodicky zpracovaná výtvarná řada určená žákům 1. stupně základní školy reagující na výsledky výzkumného šetření. Tématem výtvarné řady jsou: Historické momenty naší vlasti.

6 Metodicky zpracovaná výtvarná řada

Součástí navržené výtvarné řady je deset metodických listů. Náměty jednotlivých úkolů jsou seřazeny chronologicky podle dat podstatných historických událostí.

6.1 Cíl metodicky zpracované výtvarné řady

Cílem práce je zpracování ucelené výtvarné řady pro žáky 1. stupně základní školy. Výtvarná řada prohlubuje téma podstatných historických událostí naší vlasti a propojuje obsah vlastivědy a výtvarných činností. Vybrané úkoly budou ověřeny v praxi.

6.2 Použité metody

Použitými metodami jsou metodické zpracování výtvarné řady a fotodokumentace výsledků. Metodické listy jsou zpracovány tak, aby je bylo možné využít ve výuce i jinými pedagogy. Obsahují výukové cíle s ohledem na obsah vzdělávání, definují výtvarný problém, který má být během výuky vyřešen. Vymezují také vztah k výtvarné kultuře tak, aby bylo možné rozvíjet klíčové kompetence žáků. Uvedena je technika výtvarného úkolu včetně potřebných pomůcek a doporučeného ročníku. Součástí metodických listů je doporučení pro motivaci žáků a výtvarná hra, která si klade za cíl připravit žáky na nadcházející výtvarný úkol nebo prohloubit vnitřní motivaci žáků k vyřešení výtvarného problému. Podrobně je popsán postup práce. Je doporučena forma hodnocení výtvarných děl žáků. Každý výtvarný úkol, který již byl ověřen v praxi obsahuje závěrečnou reflexi a metodické poznámky, pokud to autorka považuje za vhodné a přínosné. Součástí metodických listů je také motivační obrazová příloha (viz přílohy), která má usnadnit žákům uchopit výtvarný problém tvořivě a pochopit kontext výtvarného úkolu.

Námět č. 1	Jaké barvy používali pravěcí lidé?
Obsah	České země v době pravěku, kresba přírodními pigmenty.
Výchovně vzdělávací cíl	Žák dokáže vybrat a použít zemité tóny barev. Dokáže zopakovat názvy některých temperových barev. Bude umět vysvětlit rozdíl mezi barevným tónem, odstínem a valérem. Uvede klady a zápory malby přírodními pigmenty. Aktivně se zapojuje do kooperativních činností.
Výtvarný problém	Akční způsob malby, pojmosloví, citlivost a vnímání barevných tónů a odstínů.
Vztah k výtvarné kultuře	Pojmosloví – názvy barev (zemité tóny – siena pálená, okr světlý a tmavý, čern kostní, zeleň trávová...), tón, odstín, valér.
Technika	Výtvarná akce v exteriéru.
Pomůcky	Starší bílé prostěradlo nebo balicí papíry, přírodní pigmenty, ploché kameny (pokud potřebujeme vtoukat přírodní pigmenty na látku), voda, temperové barvy (zn. KOH-I-NOOR), kartony, provázek.
Doporučený ročník	4.–5.
Časová dotace	90 min.
Motivace	Prohlížení obrázků pravěkých nástěnných maleb a přírodnin obsahujících pigmenty (viz obrazová příloha). Jaké přírodní pigmenty mohli používat umělci v době pravěku? Používali pigmenty ze živé i neživé přírody, hlinky, rostliny, zvířecí krev, uhliky, saze, drcené a pálené kosti, které míchali s tukem, krví apod. Tuk a krev fungovaly jako pojídlo, aby se barvou mohlo malovat. Současné barvy obsahují také barevný pigment (prášek) a pojídla.
Postup	Na školní zahradě nebo jinde v exteriéru rozložíme na pevnou podložku starší bílé prostěradlo (popř. balicí papír). Děti malují na prostěradlo přírodními pigmenty. Pokud použijí hlinu, látka by měla být předem navlhčená. Barevné květy nebo listy lze přiložit na látku a plochým kamenem vtoukat do tkaniny pigment. Využíváme i předem opálené dřevěné uhliky (Žákům vysvětlíme princip výroby výtvarného uhlí.). K malbě využíváme pouze vlastní ruce. Objekt po dokončení instalujeme v přírodě, popř. na zahradě.
Výtvarná hra	Vyprávíme si, jaké přírodniny jsme použili. Žáci mají sami navrhnout názvy vzniklých barevných tónů a odstínů. Vymýšlíme zajímavé a zábavné názvy barev. Vymyšlené názvy vyučující nebo děti zapisují na kousky kartónů. Děti se snaží namíchat z temperových barev odstíny barev, které jsou podobné přírodním pigmentům. Všimají si skutečných názvů temperových barev a snaží si zapamatovat, které barevné odstíny použily pro namíchání přírodního zemitého pigmentu. Pomalované kartony můžeme využít jako vzorníky barev. Sjednotíme k sobě barevné odstíny, kartony proděravíme a svážeme dohromady.

Hodnocení	Hodnocení slovní (verbální). Hodnotíme vynalézavost při vyhledávání a experimentování s přírodními pigmenty. Schopnost kooperovat ve skupině. Využití velkého formátu. Technickou zdatnost při získávání co nejvýraznějšího odstínu pigmentu. Zvládnutí techniky míchání barev. Originalitu a nápaditost při vymýšlení výstižných názvů barev.
Reflexe	Děti zjistily, že se v přírodě vyskytuje mnoho zemitých tónů, odstínů a valérů. Doptáváme se dětí: Co vás na práci nejvíce bavilo? Jak se vám práce dařila? Které přírodniny jste při kresbě použili? Které barvy a odstíny se vám nejvíce líbí? Jaké místo máte rády, kde se cítíte bezpečně a dobře?
Metodické poznámky	Intenzivní barevné odstíny mají zvláště podzimní květy, např. aksamitníky (afrikány), růže a muškáty. Motivační obrazová příloha – viz Příloha: A

Námět č. 2	Cestuj do světa bohů
Obsah	Příchod Slovanů na naše území, slovanské božstvo.
Výchovně vzdělávací cíl	Žák umí navrhnout řešení problému, aktivně se zapojuje do společné práce. Dokáže uvést důvod řešení. Zvládne míchat barevné tóny a odstíny jednoho tónu. Vyjádří vlastními slovy, které tóny jsou teplé a studené a bude je umět použít při malbě.
Výtvarný problém	Barevné odstíny, tóny a kontrasty, uspořádání objektů do celku.
Vztah k výtvarné kultuře	Upozorníme žáky, že náboženské obřady byly odpradáвна spojovány s uměleckými aktivitami, tj. hudbou, tancem, výtvarnými aktivitami (malbou, kresbou, instalací v přírodě, výrobou kostýmů, apod.) v případě šamanů i hereckými dramatizovanými aktivitami.
Technika	Koláž z papírů různé kvality, malba temperovými barvami, vodovými barvami, muchláž.
Pomůcky	Kartony, jemný balicí papír, lepidlo Herkules, temperové barvy, vodové anilinové barvy, štětce, nůžky, kelímeček, voda.
Doporučený ročník	4.–5.
Časová dotace	135 min.
Motivace	Staří Slované měli magické myšlení. Vyráběli různé amulety, talismany, které je měly ochránit před zlými silami a duchy. Uctívali řadu božstev, kterým stavěli různé oltáře, totemy a sochy. Jeden z nejdůležitějších slovanských bohů byl bůh slunce Dažbog. Bohem bouře, hromu a blesku byl bůh Perun. Bůh skotu, magie, vědění, věštění, divočiny a lovu zvířat se nazýval Veles. Prohlédneme si obrázky některých bohů tak, jak si je představují někteří současní umělci (viz obrazová příloha).
Výtvarná hra	Začneme výtvarnou hrou, protože technika malby temperovými barvami vyžaduje prožití silného emocionálního zážitku, aby podpořila výrazové možnosti barvy. Zahrajeme si hru: „Obětování bohům“. Hru lze hrát v přírodě, (v lese, u nějakého velkého kamene nebo zajímavého stromu). Děti nosí různé předměty, mističky s květinami, drobnými laskominami apod. pokládají je před „obětní oltář“ a vysloví nějaké přání.
Postup	Pracujeme ve skupinách. Z kartonů vystříhujeme jednotlivé části vybraného boha a lepíme je na velký formát kartonu. Ke koláži využíváme i jemný zmuchlaný balicí papír (muchláž). Tvoříme tak plastický reliéf. Po zaschnutí vyplňujeme postavu boha teplými odstíny barev. Pozadí vyplníme studenými odstíny barev. K malbě muchláže z jemného papíru můžeme použít vodové anilinové barvy, aby vynikly stopy polámané plochy papíru.
Hodnocení	Hodnocení slovní. Hodnotíme schopnost uspořádat jednotlivé části do celku. Sílu výrazu. Nápadité mísení barevných odstínů a citlivou kombinaci valérů. Porozumění pojmům teplé odstíny a chladné odstíny.

	Schopnost vyjádřit objem. Schopnost pracovat ve skupině.
Reflexe	Která část vás nejvíce bavila? Vysvětlila paní učitelka srozumitelně, co máte dělat? Baví vás společná práce, nebo byste raději pracovali sami? Žáci 1. ročníku se inspirovali naší tvorbou a malovali prstovými barvami. Paní učitelka jim vyprávěla o tom, že staří Slované uctívali stromy. Následně děti otiskovaly hnědou barvou svoje dlaně, které znázorňovaly kmeny stromů. Otisky prstů nebo štětců tvořily barevné podzimní listí.
Metodické poznámky	K malbě muchláže jsme použili taktéž temperové barvy, abychom práci stačili dokončit během odpoledního vyučování v délce 90 min. Motivační obrazová příloha – viz Příloha: A

Námět č. 3	Jak se dolovalo stříbro?
Obsah	Přemyslovci, těžba stříbra, románská ornamentika.
Výchovně vzdělávací cíl	Žák bude umět načrtnout postavu v pohybu. Svými slovy definuje pojem šrafování a bude umět vést linku šrafony. Plánuje kompozice. Vyzkouší dekorovat plochu pomocí vlastního návrhu ornamentu.
Výtvarný problém	Dekorace plochy, proporční vztahy, vyjádření pohybu, kontrast světlých a tmavých ploch.
Vztah k výtvarné kultuře	Seznámení se s románskou ornamentikou.
Technika	Kresba gelovými fixy, rytá kresba.
Pomůcky	Černé kreslicí kartony nebo černé papíry, bílý nebo stříbrný popisovací fix, hliníková fólie, propisovací tužka, lepidlo nebo oboustranná lepicí páska, tužka, papír.
Doporučený ročník	4.–5.
Časová dotace	90 min.
Motivace	Prohlížení ilustrací o těžbě stříbra ve středověku. Vyzkoušíme si, jak asi kopáči v dolech těžili stříbro. Budeme se snažit zaznamenat pohyb kopáče. Práce ve dvojicích, přípravná skica. Prohlédneme si také ilustrace románské ornamentiky.
Postup	Nejprve vytvoříme přípravnou skicu. Ve dvojicích tužkou na papír zaznamenáme pohyb kopáče. Když se naučíme zaznamenat pohyb, můžeme přistoupit k samotné kresbě. Na černý papír kreslíme stříbrné doly a horníky dolující stříbro.
Výtvarná hra	Zahrajeme si na kovotepce, který bude zdobit stříbrný pás. Žáci dostanou pruh hliníkové fólie. Pokud použijeme běžnou kuchyňskou fólii, je vhodné ji alespoň 3 – 4krát přeložit, aby se zpevnil její povrch. Propisovací tužkou vyrýváme ornamenty. Lze se inspirovat románskou ornamentikou nebo vymyslet svůj vlastní vzor. „Stříbrné pásy“ můžeme pomocí samolepicí pásky (lepidla) připevnit na černý karton.
Hodnocení	Slovní hodnocení, doplněné klasifikací (známka) do žákovské knížky. Hodnotíme schopnost zaznamenat pohyb. Kompozici a využití formátu. Sílu výrazu a originalitu výtvarného vyjádření.
Reflexe	Co se ti podařilo? Co ti dělalo největší potíže? Chtěl bys se podívat do nějakého dolu? Víš, proč je stříbro tolik vzácné a k čemu se může používat? Co nového ses v dnešní hodině dozvěděl?
Metodické poznámky	Dětem se zdála kresba postavy v pohybu náročná, ale domnívám se, že se některým žákům pohyb podařilo zachytit. Bavila je především rytá kresba do hliníkové fólie. Motivační obrazová příloha – viz Příloha: A

Námět č. 4	Poznej strukturu achátů.
Obsah	Karel IV., korunovační klenoty, výzdoba Kaple sv. Kříže na Karlštejně.
Výchovně vzdělávací cíl	Žák dokáže komentovat snímky achátů, studuje kresbu, kterou jejich průřezy tvoří a získané poznatky umí použít při vlastní tvorbě. Vnímá rozdíly a umí vysvětlit světlostní rozdíly mezi objektem položeným na lavici a objektem zavěšeným v okně. Umí zopakovat postup své práce.
Výtvarný problém	Světlostní poměry a kontrasty, kombinace linií a barevných ploch.
Vztah k výtvarné kultuře	Ocenění historicky cenných prostor hradu Karlštejna, které patří mezi světové unikáty. Ocenění Českých korunovačních klenotů jako části Svatovítského pokladu a jako odznak vlády a moci českých králů.
Technika	Kresba lihovými fixy na průhlednou barevnou fólii, experimentování s pigmenty voskových pastelů (zažehlování voskových pastelů).
Pomůcky	Barevná průhledná fólie, lihové fixy (černý a bílý), pauzovací papír, voskovky, staré noviny, nůž nebo ořezávátko.
Doporučený ročník	4.–5.
Časová dotace	90 min.
Motivace	Prohlížení obrazových materiálů: Korunovační klenoty, Kaple sv. Kříže na Karlštejně, acháty. Korunovační klenoty byly původně uloženy v Kapli sv. Kříže na hradě Karlštejn. Stěny kaple jsou mimo jiné zdobeny také polodrahokamy. Svatováclavská koruna je zdobena 96 drahými kameny. Safíry, jež obsahuje jsou jedny z největších safírů na světě.
Postup	Detailní kresba letokruhů na řezu barevných achátů, kresba lihovým fixem na barevné průhledné fólie. Práce se světlem – jiná barevnost pokud je fólie položená na stole, jiná pokud ji umístíme na okno. Světlo se láme, vznikají odlišné barevné kontrasty. Instalace detailu achátů v oknech.
Výtvarná hra	„Nacházíme drahokamy a polodrahokamy“. Na pauzovací papír nastrouháme voskové pastely (2 – 3 barevné tóny). Papír přeložíme a proložíme novinovým papírem, vše zažehlíme žehličkou (provede vyučující). Barevné voskové pastely se smísí a vytvoří mramorový povrch. Hledáme v barevných plochách zajímavé obrazy, které můžeme doplnit detaily černým fixem nebo tuší.
Hodnocení	Hodnocení slovní. Hodnotíme kvalitu linií v kresbě. Využití formátu. Modelaci světla a stínu. Schopnost všimnout si detailů.
Reflexe	Jaké jsou tvoje nejdůležitější poznatky z této hodiny? Co se ti na kresbě achátů líbilo? Které „drahokamy“ (voskové) dostaly po zažehlení zajímavou barevnou strukturu? Co ti obrazy připomínaly?
Metodické poznámky	Na zažehlování používáme voskové pastely české výroby, které jsou kvalitnější a roztavené barvy mají sytější odstíny. Motivační obrazová příloha – viz Příloha: A

Námět č. 5	Hledej pravdu, slyš pravdu, braň pravdu!
Obsah	Mistr Jan Hus, komiks.
Výchovně vzdělávací cíl	Žák bude reprodukovat svůj příběh, zdůvodní svá stanoviska a ocení snahu ostatních žáků. V rámci svých vlastních možností bude umět vyjádřit v kresbě pohyb postav a napsat svými slovy krátká a výstižná sdělení. Uspořádá jednotlivé panely ve správném pořadí. Vysvětlí, jaké znaky jsou pro komiks typické.
Výtvarný problém	Vyjádření pohybu a děje, proporční vztahy postav, zaměření na detail.
Vztah k výtvarné kultuře	Umělecký komiks.
Technika	Kresba pastelkami.
Pomůcky	Čtvrtka A3, černý fix, pastelky, pravítko.
Doporučený ročník	4.–5.
Časová dotace	90 – 135 min.
Motivace	Vyprávění o Mistru Janu Husovi, prohlížení ilustrací. Inspirace jinými komiksy (např. Staré pověsti české aj.).
Postup	Po úvodní motivaci žáci pomocí pravítka rozdělí čtvrtku na 6 polí. Kresba komiksu podle vyprávění příběhu o Mistru Janu Husovi. Dbáme na charakteristické rysy komiksu (např. plná obrysová linie, vyjádření pohybu, proporční vztahy, zaměření na důležitý detail). Vystavení prací.
Výtvarná hra	Žáci prezentují svá díla, čtou komentáře. Oceňují snahu ostatních.
Hodnocení	Hodnocení slovní doplněné klasifikací – známkou. Hodnotíme nápaditost a originalitu výtvarného vyjádření. Zpracování syžetu a logické uspořádání. Vyjádření pohybu a proporční vztahy. Schopnost zobrazit důležitý detail. Důvtipnost komentářů.
Reflexe	Jak hodnotíš dnešní hodinu? Který komiks tě pobavil a rozesmál? Chtěl bys vytvořit další podobné komiksy? Máš nějaký nápad na zpracování dalšího zajímavého námětu?
Metodické poznámky	Je nutné vyčlenit pro tento úkol dostatečnou časovou rezervu, aby si žáci mohli v klidu práci nejprve promyslet a potom teprve realizovat. Motivační obrazová příloha – viz Příloha: A

Námět č. 6	Vytvoř si svůj elixír
Obsah	Rudolf II., alchymie, elixíry.
Výchovně vzdělávací cíl	Žák aktivně navrhuje řešení problému: jak vytvořit osově souměrnou nádobu. Diskutuje na téma „rudolfinská doba“. Vysvětlí a objasní uspořádání objektů vzhledem ke snaze zobrazit prostor a principům perspektivy.
Výtvarný problém	Osová souměrnost, šrafura, zobrazení prostoru.
Vztah k výtvarné kultuře	Připomeneme si filmové zpracování tématu v české dvojdílné filmové komedii Císařův pekař a Pekařův císař z roku 1951, kde císaře Rudolfa II. ztvárnil Jan Werich. Vyzdvihneme význam jeho sběratelské vášně – sbírka uměleckých předmětů, rozšíření Pražského hradu.
Technika	Kresba tužkou a suchým pastelem.
Pomůcky	Čtvrtky (A3, A4), tužka č. 1, suché pastely, nůžky, černá tuš a dřívko (nebo černý fix).
Doporučený ročník	4.–5.
Časová dotace	90 min.
Motivace	Vytvoř si svůj vlastní elixír, pojmenuj jej, řekni, k čemu slouží a zapiš vlastními značkami, jaké ingredience obsahuje. Rozhovor o rudolfinské době. Prohlížení obrázků (alchymistická dílna, historické číše a poháry, tajné alchymistické značky).
Postup	Čtvrtku A4 přeložíme, nakreslíme polovinu číše, přeloženou čtvrtku vystříháme. Po rozložení vznikne šablona poháru, kterou přiložíme na čtvrtku A3, pomocí obyčejné tužky vystínujeme šrafováním obrys poháru po celém jeho obvodu a šablonu sejmeme. Pomocí strouhaných pigmentů suchých pastelů vytvoříme roztíráním lektvar. Povídáme si, jaké ingredience můžeme do lektvaru přidávat. Černou tuší (popř. černým fixem) napíšeme název lektvaru a zapišeme vlastní tajné značky použitých surovin. Prostor je vhodné nějakým způsobem rozčlenit (např. pomocí „vodorovné“ čáry), abychom naznačili podložku, na které pohár stojí. Číše můžeme libovolně dozdobit (pastelkami, suchými pastely, barevným papírem...).
Výtvarná hra	Vyprávění si o lektvarech. K čemu můj lektvar slouží, co umí. Komu může pomoci. Jaké ingredience jsem při vaření lektvaru použil, popř. jaká zaklínadla jsem musel říkat, abych uvařil ten správný, účinný lektvar.
Hodnocení	Hodnocení slovní. Hodnotíme zvládnutí techniky stínování pomocí šrafury. Zpracování syžetu. Originalitu při vymýšlení názvů lektvarů a tajných ingrediencí.
Reflexe	Co se ti povedlo? V čem jsi měl potíže? Pokud jsi měl nějaké potíže, poradila ti paní učitelka, jak máš dál postupovat? Který z kouzelných lektvarů bys rád sám na sobě vyzkoušel? Zkus popsat celý průběh tvojí

	<p>práce. Tato práce děti velmi bavila, vymýšlely zajímavé názvy svých elixírů a zdůvodňovaly a objasňovaly účel jejich použití.</p>
Metodické poznámky	<p>Je vhodné nechat žáky samostatně vytvořit šablonu. Paní učitelka žáků nižších ročníků šablonu dětem připravila. Domnívám se, že i mladší žáci jsou schopni sami vytvořit šablonu podle svého návrhu. Motivační obrazová příloha – viz Příloha: A</p>

Námět č. 7	Svět tištěného písma
Obsah	Jan Ámos Komenský, slabikář, knihtisk.
Výchovně vzdělávací cíl	Žák umí objasnit, proč je nutné kreslit písmeno zrcadlově. Svými slovy vysvětlí podstatu tisku z výšky. Navrhuje a plánuje řešení vlastního úkolu. Spolupracuje ve skupině a organizuje společnou činnost.
Výtvarný problém	Práce s písmem – zrcadlení písma, uspořádání objektů do celku.
Vztah k výtvarné kultuře	Oceňujeme staré slabikáře, protože patří mezi nejvzácnější tištěné knihy, jelikož se jich zachovalo do dnešní doby jen velmi málo.
Technika	Tisk z výšky, kresba černým fixem.
Pomůcky	Mechová guma nebo polystyrenové tácky, dřevěné kostky (nebo větší korkové zátky), propisovací tužka, nůžky, tiskařská barva (temperová barva), čtvrtky, černý fix aj.
Doporučený ročník	4.–5.
Časová dotace	90 minut
Motivace	Jan Ámos Komenský se zasloužil o rozvoj školství. Jeho didaktické zásady jsou nadčasové. Dodnes se ve školách na celém světě učí podle jeho názorů. V době, kdy žil, se knihy již tiskly. Nejprve se písmo vyrývalo do dřevěných desek. K inovaci tisku přispěl německý vynálezce Gutenberg, který vynalezl písmolijectví, jež umožňovalo sériovou výrobu stejných tiskařských písmen. Písmorytec musel vyrýt zrcadlově obrácený obraz písmene a pak ho otiskl do měkkého kovu (Knihtisk 2019). Podobně budeme postupovat i my. Vytvoříme si razítka písmen abecedy.
Postup	Nastříháme mechovou gumu (nebo polystyrenový tácek) ve tvaru dřevěných kostek (nebo korkových zátek). Děti musí pracovat se zrcadlením písma. Lze písmeno nakreslit na pauzovací papír, otočit, přiložit na mechovou gumu a písmeno obtáhnout. Do mechové gumy vytlačíme propisovací tužkou tvar požadovaného písmene. Gumu přilepíme na kostku či zátku. Použijeme lepidlo Herkules nebo tavnou pistoli. Tiskátka natíráme černou tiskařskou barvou. Na čtvrtku A5 otiskneme dané písmeno a přikreslíme černým fixem předměty začínající daným písmenem, popř. vymyslíme krátkou říkanku se slovy obsahujícími dané písmeno a text černým fixem napíšeme pod otisknuté písmeno. Vytváříme tak slabikář. Všechny listy seřadíme podle abecedy a svážeme dohromady, abychom vytvořili knihu.
Výtvarná hra	Zahrajeme si na tiskaře. Na větší formát čtvrtky (alespoň A3) otiskujeme různými barvami (používáme tiskařské barvy nebo temperové barvy) jednotlivá písmena abecedy ve správném pořadí. (Razítka je nutné nejprve pořádně umýt od černé barvy). Pracujeme ve skupině. Obměnou je psaní krátkého textu nebo rytmické opakování skupin písmen.

Hodnocení	Hodnocení slovní. Hodnotíme zvládnutí techniky, zrcadlení písma.
Reflexe	Která část práce tě nejvíce bavila? Co se ti povedlo? Co se ti nepovedlo? Co bys příště udělal jinak? Dokázal bys říct, v čem byl Jan Ámos Komenský výjimečný a proč se o něm učíme? Některé děti měly problémy pochopit kresbu zrcadlově opačné linie písmene.
Metodické poznámky	Některé mechové gummy se prodávají přímo s lepicí plochou, není tak nutné používat lepidlo ani tavnou pistoli. Motivační obrazová příloha – viz Příloha: A

Námět č. 8	V záplavě krajek
Obsah	Marie Terezie, Pražské Jezulátko, vyšívaná krajka.
Výchovně vzdělávací cíl	Žák svými slovy vysvětlí pojem krajka. Analyzuje její strukturu a bude umět přerušovanou kresbou vystihnout podstatu výšivky. Načrtne a dekoruje plochu, využije při tom vlastních nápadů, inspiruje se vzorníkem. Z několika komponentů dokáže vytvořit složitý výtvar.
Výtvarný problém	Kombinace linií a barevných ploch, dekorace plochy, uspořádání objektů do celku.
Vztah k výtvarné kultuře	Ve 20. století zaznamenaly české oděvní výtvarnice se svými příspěvky k modernímu krajkářství řadu úspěchů na mezinárodních výstavách a soutěžích (Krajka 2019).
Technika	Frotáž, kresba, koláž.
Pomůcky	Kousky krajek, váleček, tiskařská barva, olejové pastely, fixy, kancelářské papíry, lepidlo.
Doporučený ročník	4.–5.
Časová dotace	90 – 135 min.
Motivace	Jak již víme z vlastivědy, Marie Terezie prosazovala nové osvícenské myšlenky. Byla vzdělaná a energická panovnice katolického vyznání. Zbožná Marie Terezie osobně vyšivala jedny ze šatiček pro Pražské Jezulátko. Oblékání Jezulátka do královských šatů bylo katolickým zvykem (tento zvyk stále platí), barva oděvu (fialová, bílá, zelená, červená) se střídá podle období církevních slavností a svátků. Krajka je jednou z textilií, kterou se také roucho zdobilo. Krajka je ozdobná textilie, vzdušná a průhledná, tvořená z nití a případně i látky, které tvoří ornamenty nebo kresby. Prohlédneme si ukázky krajek a vytvoříme frotážní vzorníky jejich struktury.
Výtvarná hra	V tomto případě začneme výtvarnou hrou. Pomocí válečku a tiskařské barvy tvoříme různobarevné frotáže rozličných krajek. Můžeme snímat povrch krajek také pomocí olejových pastelů. Při frotáži používáme více než jeden barevný tón, abychom tvořili zajímavé odstíny barev. Vytvoříme si tak společný vzorník – sbírku frotáží, kterou využijeme při studijní kresbě vlastního návrhu vzoru vyšívané krajky.
Postup	Žáci si libovolně vybírají ze sborníku frotáží a sami navrhují vlastní vzor krajky. Kreslí tenkými fixy (libovolných barev) svůj návrh na bílý nebo barevný papír malého formátu (A5). Linie je přerušovaná, stejně jako u výšivky nití. Vyučující hotové návrhy namnoží v tiskárně (velikost vzorů může zmenšit) a žáci je radí a lepí do jednoho velkého vzoru látky. Tyto vytištěné vzory můžeme dále nakopírovat, v dalších vyučovacích hodinách je lze využít ke koláži (např. oblékání panenky Jezulátka).
Hodnocení	Hodnocení slovní, doplněné známkou. Hodnotíme dekorativní řešení plochy. Využití formátu. Sílu výrazu. Smysl pro detail.

Reflexe	Co nového ses dnes dozvěděl? Co ses naučil? Vyšívání krajky je velice náročná práce, která vyžaduje velkou dávku trpělivosti. Co myslíš, měl bys dost trpělivosti při skutečném vyšívání krajky? Která část práce byla nejnáročnější, a která tě nejvíce bavila? Inspiroval ses při tvorbě návrhu krajky skutečnými frotážemi, nebo sis vzor vymyslel sám?
Metodické poznámky	Při frotáži pomocí tiskařské barvy je nutné použít jen velmi tenkou vrstvu naválené barvy, jinak vzor látky zanikne pod velkým nánosem barvy. Při frotáži olejovými pastely je nutné vrstvit více barev najednou tak, aby vznikly zajímavé odstíny barev. Motivační obrazová příloha – viz Příloha: A.

Námět č. 9	Steampunkové zvíře
Obsah	Století páry, steampunk.
Výchovně vzdělávací cíl	Žák svými slovy definuje pojem „technická barva“ „omezená barevnost“. Argumentuje a obhajuje svá stanoviska. Komentuje díla spolužáků a oceňuje jejich snahu. Dokáže jednotlivé komponenty uspořádat do smysluplného celku. Všimá si světlostních poměrů a kontrastů.
Výtvarný problém	Uspořádání objektů do celku, světlostní poměry a kontrasty, kombinace linií a barevných ploch.
Vztah k výtvarné kultuře	V 19. století se začaly objevovat různé umělecké slohy a směry. Tato doba se dá považovat za předěl mezi tradičními formami umění a moderními formami. V Praze bylo v 19. století postaveno Národní divadlo, na jehož výzdobě se podíleli významní čeští umělci, například malíř Mikoláš Aleš a sochař Josef Václav Myslbek.
Technika	Kombinovaná – koláž a kresba, xeroxová grafika.
Pomůcky	Xeroxové kopie různých spojovacích materiálů (kolečka, nýty, knoflíky, šrouby, vruty, cvočky, kožené prvky apod.), kartony tmavších barev – „technické barvy“ (odstíny šedé, hnědé, černé), černé, stříbrné, bílé fixy (gelové) různých šířek stopy, lepidlo, suchý pastel.
Doporučený ročník	4.–5.
Časová dotace	90 min.
Motivace	19. století bývá nazýváno stoletím páry, protože stroje a dopravní prostředky poháněl parní stroj. První parní stroj v českých zemích zkonstruoval František Josef Gerstner. Prohlížení obrázků parních strojů a steampunkových zvířat. Steampunk je podžánr sci-fi, kde je hlavním zdrojem energie pára (anglicky steam). Steampunk se promítá i do módy, jeho fanouškové si vyrábějí a upravují oblečení, technologie či předměty určené k dennímu užití, tak jak by mohly vypadat ve světě steampunku (Steampunk 2019). My zkusíme vymyslet robota – zvíře poháněné parou, tzv. steampunkové zvíře.
Výtvarná hra	Začněme nejprve výtvarnou hrou. Hra se strouhanými pigmenty, které krouživými pohyby rozetřeme – kresba páry. Mísíme pigmenty. Na co by se tato technika ještě hodila? (oblaka, vůně, závoje...).
Postup	Vystříháme namnožené xeroxové kopie spojovacích materiálů. Žáci kreslí bílými, stříbrnými či černými fixy (výběr dle podkladového kartonu) zvíře robota – steampunkové zvíře. Ke spojování částí používají xeroxové kopie, které lepí k podkladu. Připomeneme, že robot je poháněný parou, tudíž musí obsahovat i různé kotle a komíny. Po zhotovení zvířat se zamýšlíme nad tím, jak nakreslit páru. Je nehmotná, nenahmatatelná, bez pevných obrysů.
Hodnocení	Hodnocení slovní, doplněné klasifikací – známkou. Hodnotíme využití

	formátu, kompozici, originalitu výtvarného vyjádření. Zvládnutí techniky, kontrast linií a barevných ploch.
Reflexe	Diskuze nad výtvarnými díly. Jak se mi dílo dařilo? Co můj robot umí? S čím jsem měl největší potíže? Jak jsem postupoval a čím jsem se inspiroval? Jaké jméno svému steampunkovému zvířeti vymyslím? Tato činnost žáky velmi bavila, líbily se jim motivační obrázky, ale výtvarný problém uchopili po svém a kreativně ztvárnili oblíbené živočichy.
Metodické poznámky	Je vhodné žákům nabídnout ke koláži nejen xeroxové kopie spojovacích materiálů, ale i xeroxové kopie různých povrchů, např. vlnité lepenky či bublinkové folie. Motivační obrazová příloha – viz Příloha: A

Námět č. 10	Koho obdivuji?
Obsah	Tomáš Garrigue Masaryk, bankovka, poštovní známka.
Výchovně vzdělávací cíl	Žák oceňuje význam a přínos významných osobností v dějinách naší vlasti. V rámci svých možností zvládne zobrazení proporcí. Bude umět použít metodu šrafování k zobrazení prostoru, světla a stínu. Svými slovy zopakuje postup své práce.
Výtvarný problém	Proporční vztahy, kombinace linií a barevných ploch, šrafování.
Vztah k výtvarné kultuře	Připomeneme si předchozí výtvarné úkoly: rytou kresbu motivovanou stříbrnými doly a výrobu tiskátka s písmeny. Tyto techniky byly přípravnými technikami ke grafice. Povídáme si o tom, jakým způsobem vznikají poštovní známky nebo bankovky. Zmíníme některé významné české grafiky: Alfonse Muchu a Maxe Švabinského. Max Švabinský je i autorem portrétu Tomáše Garrigua Masaryka.
Technika	Lavírovaná kresba.
Pomůcky	Tuš, tenký štěteček, ubrousky na otírání štětce, kelímek na vodu, obrázky významných osobností.
Doporučený ročník	4.–5.
Časová dotace	90 min.
Motivace	<p>O vznik Československé republiky se po 1. světové válce nejvíce zasloužil Tomáš Garrigue Masaryk. Masaryk byl mimořádně vzdělaným, ale i čestným člověkem. Vždy se snažil hájit pravdu. Rázně vystupoval proti nespravedlnosti a lži. Nabádal občany, aby žili ve vzájemné shodě. Propagoval náboženskou snášenlivost. Přitom byl velice skromný. Ke skromnosti vedl i své děti. Pro tyto vlastnosti se stal nesmírně oblíbeným politikem mezi lidmi. Obvykle býval nazýván „tatičkem“. Jeho zásady by měly platit i dnes (Čapka 2016, s. 40).</p> <p>Studium obrazových materiálů. Významné osobnosti bývají zobrazovány na bankovkách nebo poštovních známkách. Aby bylo možné bankovky a známky tisknout, musí nejprve umělec vyrýt obraz do kovové desky a potom na ni nanést barvu a otisknout. Takovému tisku říkáme tisk z hloubky, protože barva se dostane do vyrytých spár a velkým tlakem se vymačká na povrch papíru. My tento způsob trochu napodobíme šrafovanou kresbou. K navození prostoru použijeme techniku lavírování čili rozmývání okrajů kresby.</p>
Postup	Žáci si přinesou obrázky nějakých významných osobností, dle vlastních preferencí. Ostatním žákům ale zatím nesdělují, o koho se jedná. O vybrané osobnosti si mají zjistit nějaké informace, které později ostatním představí. Na čtvrtku (formát A3) kreslí tuto osobnost tenkým štětcem a tuší. Záměrně volíme větší formát než jsou formáty bankovek či poštovních známek. Upozorníme, že prostor, světlo a stín modelujeme šrafováním, kterou podpoříme lavírováním za pomoci tenkého štětečku

	namáčeného ve vodě. Při lavírování postupujeme velmi opatrně, přebytečnou vodu můžeme otírat ubrouskem.
Výtvarná hra	Hádáme, o jakou významnou osobnost se jedná. Žáci představí svá díla a mají za úkol o dané osobnosti vyprávět. Proč si myslí, že je to významný člověk? Co prospěšného vykonal? Jaké vlastnosti na této osobnosti obdivuje a proč? Zbývající žáci hádají, kdo je vyobrazená postava.
Hodnocení	Hodnocení slovní, doplněné klasifikací známkou. Hodnotíme zvládnutí techniky šrafování a lavírování. Modelaci světla a stínu, vyjádření objemu a prostoru. Využití formátu a sílu výrazu. Proporční vztahy.
Reflexe	Proč sis vybral právě tuto osobnost? Kde jsi našel obrázek osobnosti? Radil ses doma s rodiči, koho bys měl kreslit? Podařilo se ti vystihnout podobu dané osobnosti? Jakou techniku jsme při kresbě používali? Popiš, jak jsi postupoval při kresbě.
Metodické poznámky	Přestože žáci s dostatečným předstihem věděli, že si mají na hodinu výtvarné výchovy přinést obrázky významných osobností, obrázek si nepřinesli všichni. Je tudíž vhodné mít připravenou zásobu obrázků, které žákům poskytneme, aby úkol mohli splnit všichni žáci. Motivační obrazová příloha – viz Příloha: A

6.3 Reflexe ověření výtvarné řady v praxi

Každému ověření námětu předcházela motivace v podobě prezentace obrázků a společná diskuze k tématu. Navrženou výtvarnou řadu jsme začali ověřovat v průběhu měsíce září. Na školní zahradě právě kvetly růže, aksamitníky, zvonky, muškáty, aj, které se výborně hodily k výtvarné akci. Děti s nadšením využívaly barvy přírody (uhlíky, hlínu, květy, trávu...), hledaly pigmenty, jimiž bylo možné kreslit a malovat na látku. Ve skupinách se domluvily na ztvárnění místa, ke kterému mají pozitivní vztah. V exteriéru jsme také realizovali výtvarnou hru, kdy žáci pojmenovávali různé odstíny a tóny barev a temperami se je snažili vystihnout. Vzorníky barev jsme dokončili až po zaschnutí – následující hodinu výtvarné výchovy.

Výtvarná hra druhého námětu byla také realizována v exteriéru. Šli jsme na procházku k blízkému lesíku, kde děti nasbíraly přírodniny (houby, šišky, květiny...). Děti pokládaly dary bohům k letitému javoru a zároveň v duchu vyslovovaly svá přání. Nikdo nechtěl své přání vyslovit nahlas. Při práci na koláži slovanských bohů měly některé děti problém ve společném plánování práce a komunikaci se spolužáky. Bylo by přínosné, aby se příště ve skupinách domluvily na dělbě práce ještě před započítím výtvarné činnosti. Vhodné by bylo, aby si žáci nejprve vytvořili předběžný návrh výtvarného díla.

V třetím námětu dělalo dětem největší potíže zachycení pohybu postav. Pomohla jim předchozí realizace přípravné skicy. Rytá kresba ornamentů do hliníkové folie děti velmi bavila, proto bychom mohli příště vytvořit podobným způsobem například historické mince.

Na kresbu letokruhů achátů jsme použili průhledné barevné folie, které se používají při ochraně titulní strany kroužkové vazby dokumentů. Děti bavila především výtvarná hra, při níž jsme strouhali voskové pastely na pauzovací papír. Tvary, vzniklé zažehlením, dětem připomínaly konkrétní postavy a předměty, proto je začaly dotvářet lihovými fixy a obohacovat o zajímavé detaily. Na zažehlování jsme používali výhradně voskové pastely české výroby, které mají sice omezenou barevnou škálu, ale jejich pigmenty jsou výrazné.

Velmi nás všechny bavila tvorba komiksu. Je sice časově náročná, ale výsledek podle mého názoru stojí za námahu. Některé děti prokázaly při jeho tvorbě velkou dávku vtipu a humorně pojaly příběh Mistra Jana Husa. Komiks určitě zařadíme do pravidelné výtvarné tvorby.

Námět, při němž žáci vytvářeli kouzelné lektvary nás oslovil svou hravostí a schopností probouzet v dětech imaginaci. Trochu mne mrzelo, že paní učitelka, která vyučuje v prvním ročníku nenechala více aktivity na žácích a poháry jim předkreslila podle šablony.

Výroba razítek z mechové gumy nás inspirovala k další tvorbě. Zjistili jsme, že je to materiál velmi vhodný k tisku z výšky. Bylo by zajímavé použít jej k tisku matic větších rozměrů.

Mne osobně nejvíce oslovil námět: V záplavě krajek. Frotáže krajek olejovými pastely i tiskařskou barvou byly velmi působivé. Děti napodobovaly přerušovanou kresbou strukturu krajky a vytvářely návrhy vzorů látek. Vybraným návrhům jsem zmenšila v tiskárně formát a namnožila je, poté jsme je radili a slepovali k sobě, a tvořili tak dekorativní vzor látky. Takto vytvořené vzory můžeme v některé další vyučovací hodině použít ke koláži či jiným účelům.

Mnohé děti uváděly, že je nejvíce bavila kombinovaná technika kresby a koláže z xeroxových kopií spojovacích materiálů. Vznikala fantastická robotická zvířata, která odpovídají přetrvávajícímu imaginativnímu myšlení dětí. Příhodné je nabídnout dětem kromě kopií spojovacích materiálů (šroubků, hřebíků, matic apod.) také kopie různých povrchů, např. bublinkové folie, vlnité lepenky atd.

Z lavírované kresby měli žáci zprvu trochu strach. Kresba portrétu podle předlohy se jim zdála náročná. Není to technika, která by asi příliš rozvíjela fantazii dětí, ale učí je všimnout si proporcí a detailů, vnímat výraz obličeje, rozvíjí hlavně pozorovací schopnosti. Výtvarná hra, kdy žáci hádali, o jakou významnou osobu se jedná, se dětem dařila, protože jsem jim předložila ilustrace osobností, o kterých jsme se již učili ve vlastivědě, tudíž neměly problémy s identifikací portrétů. O něco těžší by zřejmě bylo, kdyby žáci splnili zadaný úkol, a obrázky si přinesli z domova.

Celkově si myslím, že se realizace výtvarné řady povedla, nebyla náročná na použitý materiál ani na časové možnosti, což jistě každý pedagog ocení. Snad nejvíce děti milují závěrečné reflexe, nad svými díly diskutují a objasňují své záměry, proto by každá hodina výtvarné výchovy měla této závěrečné fázi věnovat dost času a prostoru.

7 Výzkumné šetření

Výzkumné šetření je sestaveno z rozhovoru s učiteli výtvarné výchovy a ankety pro žáky Základní školy Bulovka. Rozhovor je strukturovaný, učitelé odpovídají na předem připravené otázky. Jejich odpovědi jsou zaznamenány na diktafon a následně přepsány. Výsledky anketního šetření žáků jsou zpracovány do přehledných tabulek a grafů.

7.1 Cíl výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření je v praxi ověřit přínos pro vzdělávání žáků na 1. stupni základní školy navržené ucelené výtvarné řady, která rozvíjí téma podstatných historických událostí naší vlasti. Vybrané výtvarné úkoly budou zhodnoceny učiteli i žáky.

7.2 Použité metody

Výzkumné šetření obsahuje rozhovor s učiteli, písemnou anketu žáků a zhodnocení projektu včetně formulace doporučení. Rozhovor je veden na základě připravených otázek, vyžadované informace jsou získávány v přímé interakci s respondenty. Podle Klugerové, Prázové a Vacínové (2010, s. 28) je anketa méně fundovanou formou průzkumu, není zde kladen takový důraz na výběr respondentů .

7.3 Charakteristika souboru

Výzkumný vzorek sestává z třiceti šesti žáků Základní školy Bulovka a tří učitelů výtvarné výchovy téže školy. Jmenovaná základní škola je malotřídní školou, nachází se zde pouze první stupeň ZŠ. V tomto školním roce tj. 2019/2020 školu navštěvuje celkem třicet šest žáků. Jsou zde dvě třídy, do první třídy chodí žáci prvního a druhého ročníku, ve druhé třídě je spojený třetí, čtvrtý a pátý ročník. Toto spojení je však pouze oficiální. Ve skutečnosti se žáci prvního ročníku vzdělávají ve většině případů sami, dále je spojována výuka žáků druhého a třetího ročníku. Zvlášť se pak vyučují některé hlavní předměty ve čtvrtém a pátém ročníku, protože spojení tří ročníků v jedné třídě je velmi náročné pro vyučujícího, ale je obtížné i pro samotné žáky.

7.4 Analýza dat

Analyzován je rozhovor s učiteli, kteří odpovídali ve strukturovaném rozhovoru na otázky týkající se navržené výtvarné řady. Následně je zde analyzováno anketní šetření, jehož se zúčastnilo třicet šest žáků malotřídní školy v Bulovce.

7.4.1 Rozhovor s učiteli

Učitelům vybrané základní školy byly pokládány otázky, které si kladly za cíl zmapovat přínos navržené výtvarné řady. Rozhovory byly nahrávány na diktafon a následně přepsány do písemné podoby. Učitelé odpovídali na následující otázky:

1. Myslíte si, že byly náměty výtvarných úkolů pro žáky zajímavé?
2. Domníváte se, že bylo přínosné propojení výtvarných témat s vlastivědnými tématy?
3. Byly metodické listy pro vás dostatečně srozumitelné?
4. Co se žáci podle vašeho názoru během výtvarných aktivit naučili nového?
5. Co dělalo žákům největší potíže?

Na otázky odpovídaly tři učitelky výtvarné výchovy. První paní učitelka učí pouze žáky prvního ročníku, druhá paní učitelka vyučuje žáky druhého a třetího ročníku souběžně a třetí paní učitelka vyučuje žáky ve čtvrtém a pátém ročníku, tyto ročníky má také spojené v jednu třídu.

Položka č. 1: Myslíte si, že byly náměty výtvarných úkolů pro žáky zajímavé?

1. Učitelka výtvarné výchovy prvního ročníku ZŠ: *„Náměty byly myslím velmi dobře vybrány. Sice neodpovídaly příliš věkové kategorii žáků, které učím, ale i tak zde byly úkoly, které se daly přizpůsobit žákům prvního ročníku. Některé úkoly jsme trochu zjednodušili nebo obměnili. Ale jinak byly ty náměty velmi zajímavé, a přinášely dětem nové, zajímavé informace. Úkoly prolínaly vyučovanými předměty, domnívám se, že jsou dobrou pomůckou i pro ostatní učitele.“*

2. Učitelka výtvarné výchovy druhého a třetího ročníku ZŠ: *„Velmi zajímavé, s některými náměty se žáci setkali poprvé. A jelikož jsou děti hodně vynalézavé, dobře se s těmi úkoly popasovaly.“*

3. Učitelka výtvarné výchovy čtvrtého a pátého ročníku ZŠ: *„Myslím si, že práce děti bavila. Pracovaly se zaujetím a měly z činností radost.“*

Položka č. 2: Domníváte se, že bylo přínosné propojení výtvarných témat s vlastivědnými tématy?

1. Učitelka výtvarné výchovy prvního ročníku ZŠ: „*Určitě, propojení výtvarné výchovy a vlastivědy bylo pro žáky velmi přínosné. Děti si prohlížely připravené obrázky a to je dobře motivovalo k výtvarné tvorbě. Nenásilně se tak seznámily s danou dobou.*“

2. Učitelka výtvarné výchovy druhého a třetího ročníku ZŠ: „*Vlastivědná témata jsou zajímavá a některé informace si ještě děti zjišťovaly i po výtvarce. Např. čím se v minulosti ještě mohlo malovat a jak. To je hodně bavilo.*“

3. Učitelka výtvarné výchovy čtvrtého a pátého ročníku ZŠ: „*Ráda vyučuji vlastivědu, především historii mám moc ráda, proto se mi námět výtvarné řady velmi líbil. Ve znalosti historie lze hledat nepřeborné množství námětů a motivů, které lze zajímavě výtvarně ztvárnit. Během ověřování výtvarné řady mě napadaly nové možnosti, co bychom mohli se žáky dělat a čím se inspirovat pro další naši společnou tvorbu.*“

Položka č. 3: Byly metodické listy pro vás dostatečně srozumitelné?

1. Učitelka výtvarné výchovy prvního ročníku ZŠ: „*Listy jsou naprosto srozumitelné pro každého učitele i žáka. Dávají ostatním vyučujícím inspiraci, jak ozvláštnit vyučovací hodinu výtvarné výchovy a propojit předměty. Navíc vytvářejí prostor pro vlastní tvorbu učitelů a dávají námět, jak si vytvořit vlastní metodické listy do svých vyučovacích hodin.*“

2. Učitelka výtvarné výchovy druhého a třetího ročníku ZŠ: „*Metodické listy byly napsané srozumitelně, také postup byl jasný, nic se v nich nemuselo hledat.*“

3. Učitelka výtvarné výchovy čtvrtého a pátého ročníku ZŠ: „*Metodické listy byly srozumitelně napsané. Některé úkoly jsou asi pro menší děti poněkud obtížnější, ale větší děti s nimi neměly problém. Myslím, že není nutné se daných úkolů striktně držet, je možné si některé úkoly upravit podle svého uvážení.*“

Položka č.4: Co se žáci podle vašeho názoru během výtvarných aktivit naučili nového?

1. Učitelka výtvarné výchovy prvního ročníku ZŠ: „*Žáci si rozšířili vědomosti nad rámec učebních osnov. Mohli proniknout do různých období vývoje lidstva a výtvarného umění. A hlavně to dělali svým vlastním pohledem a novou zkušeností.*“

2. Učitelka výtvarné výchovy druhého a třetího ročníku ZŠ: „*Určitě to bylo pracovat v kolektivu. Naučili se také, jak lze používat přírodniny k výtvarným činnostem. Děti*

se dozvěděly, jakým způsobem si dříve lidé vytvářeli různé předměty a jak malovali v dávných dobách.“

3. Učitelka výtvarné výchovy čtvrtého a pátého ročníku ZŠ: *„Myslím, že výukové cíle, které jsou podrobněji popsány v metodických listech byly naplněny. Pokud bych to měla shrnout, tak se domnívám, že děti během práce na výtvarných úkolech prohloubily své dovednosti především v technice frotáže a lineární kresbě, včetně šrafury. Mnozí žáci se také poprvé seznámili s technikou lavírované kresby. Starší žáci jsou již mnohem zkušenější v kolektivní práci a mnohem lépe umí spolupracovat ve skupině. Zajímalo mne, co si myslí samotní žáci, proto jsme na toto téma diskutovali nad anketním šetřením. Pro žáky bylo velmi těžké vyjádřit, co se naučili během výtvarných aktivit, jejich odpovědi se převážně týkaly znalosti vlastivědných témat. Měli pocit, že spoustu informací znali již z výuky vlastivědy a během výtvarné výchovy své znalosti jen prohloubili. Někteří žáci vyslovili názor, že kreslit a malovat již uměli dávno předtím.“*

Položka č. 5: Co dělalo žákům největší potíže?

1. Učitelka výtvarné výchovy prvního ročníku ZŠ: *„Z metodických listů jsem si vybrala jen několik úkolů, které jsme s dětmi ověřili. Nenarazila jsem na žádné potíže. Jen některé úkoly se mi zdály pro prvňáčky dost náročné a tak jsme je nedělali. Například komiks se mi zdál dost obtížný a tak jsme jej vynechali. Také lavírovaná kresba mi připadala dost náročná pro tak malé děti. Ale jinak si myslím, že jsou metodické listy velkým přínosem pro vyučující výtvarné výchovy i vlastivědy.“*

2. Učitelka výtvarné výchovy druhého a třetího ročníku ZŠ: *„Problémy měli žáci při rozdělování úkolů při společné práci tak, aby se sami sobě nepletli navzájem. Také měli potíže domluvit se společně na postupu práce.“*

3. Učitelka výtvarné výchovy čtvrtého a pátého ročníku ZŠ: *„Nemám pocit, že by úkoly byly náročné. Potíže jsme zaznamenali pouze na straně některých použitých materiálů. Při rozžehlování voskových pastelů je důležitý výběr kvalitních pastelů, protože některé nekvalitní pastely se při zahřátí zcela rozpustily a jejich pigmenty byly velmi nevýrazné. Doporučuji používat voskové pastely české výroby. Při kolektivní práci měli někteří žáci problém se zapojením do společné práce a bylo nutné je častěji povzbuzovat k aktivitě. Jednoduchá také nebyla frotáž krajek pomocí naválené tiskařské barvy. Zpočátku jsme používali příliš velkou vrstvu barvy, struktura krajky pak zanikala pod velkým nánosem barvy.“*

7.4.2 Anketa pro žáky

V praxi ověřená výtvarná řada byla následně žáky zhodnocena za pomoci anketního šetření. Zajímalo nás, zda žáci vnímají přínos navržené výtvarné řady. Žákům byly položeny následující otázky:

1. Jak tě bavila práce během výtvarných aktivit, které byly motivovány historickými událostmi?
2. Jak ti vyhovoval způsob práce?
3. Jak se ti líbilo propojení vlastivědy a výtvarných témat?
4. Myslíš, že ses něco nového naučil/a? Napiš, co ses naučil/a.
5. Napiš, co bylo pro tebe obtížné.
6. Co tě nejvíce bavilo?

Anketa byla upravena zvláště pro žáky prvního ročníku, žáci odpovídali pouze na první čtyři otázky. První tři položky byly uzavřené a žáci použili bodovací škálu od jednoho do pěti bodů. Čtvrtá otázka byla pro žáky prvního ročníku uzavřená, čili opět škálovaná. Starší děti však mohly odpovídat slovně. Pátá a šestá položka byla otevřená, žáci tak byli nuceni zamýšlet se nad odpověďmi. Žákům prvního ročníku byly otázky přečteny a bylo jim vysvětleno, jakým způsobem mají bodovat.

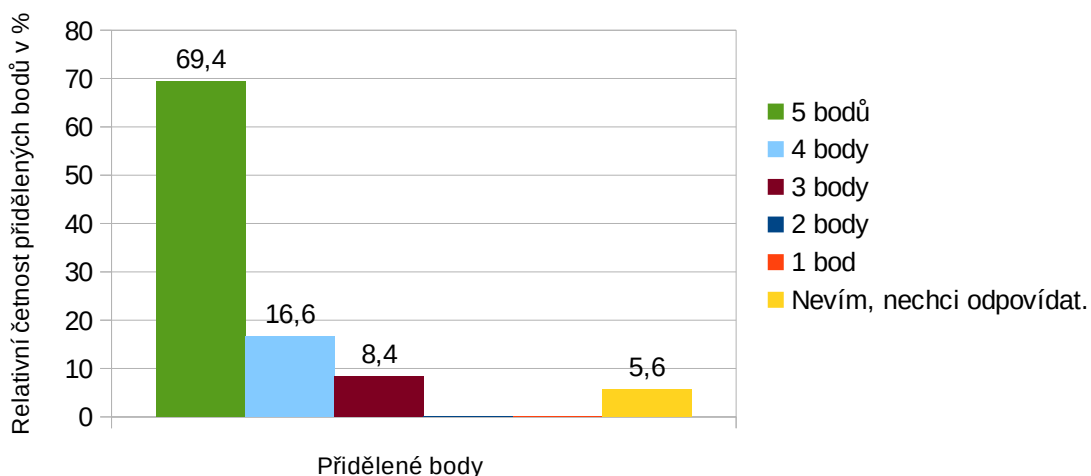
Přestože byly žákům druhého až pátého ročníku předloženy stejné dotazníky, podle slov paní učitelky nebyli žáci druhého ani třetího ročníku schopni odpovídat na otevřené položky. Zhodnocení posledních dvou položek tudíž bylo provedeno pouze ve skupině dvanácti žáků čtvrtého a pátého ročníku.

Položka č. 1: Jak tě bavila práce během výtvarných aktivit, které byly motivovány historickými událostmi?

Tabulka č. 1: Jak tě bavila práce během výtvarných aktivit, které byly motivovány historickými událostmi?

Přidělené body	Absolutní četnost odpovědí	Relativní četnost odpovědí v %
5 bodů	25	69,4
4 body	6	16,6
3 body	3	8,4
2 body	0	0
1 bod	0	0
Nechci odpovídat.	2	5,6
Celkový počet odpovídajících žáků	36	100 %

Graf č. 1: Jak tě bavila práce během výtvarných aktivit, které byly motivovány historickými událostmi?

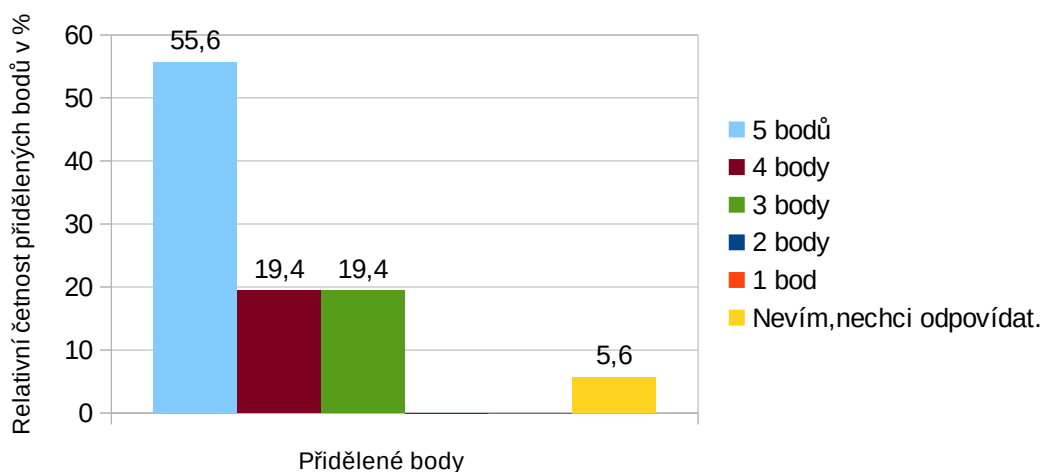
Komentář k tabulce č. 1 a grafu č. 1: Z tabulky i grafu je evidentní, že žáky práce během výtvarných aktivit motivovaných historickými událostmi bavila. 69, 4 % žáků ohodnotilo tuto činnost nejvyšším počtem bodů. 16, 6 % žáků zvolila čtyři body, tři body dalo 8, 4 % žáků. Dva nebo jeden bod nedal ani jeden žák. Dva žáci z třiceti šesti odpovídajících žáků nechtěli odpovídat, což činí 5, 6 % všech žáků.

Položka č. 2: Jak ti vyhovoval způsob práce?

Tabulka č. 2: Jak ti vyhovoval způsob práce?

Přidělené body	Absolutní četnost odpovědí	Relativní četnost odpovědí v %
5 bodů	20	55,6
4 body	7	19,4
3 body	7	19,4
2 body	0	0
1 bod	0	0
Nechci odpovídat.	2	5,6
Celkový počet odpovídajících žáků	36	100 %

Graf č. 2: Jak ti vyhovoval způsob práce?

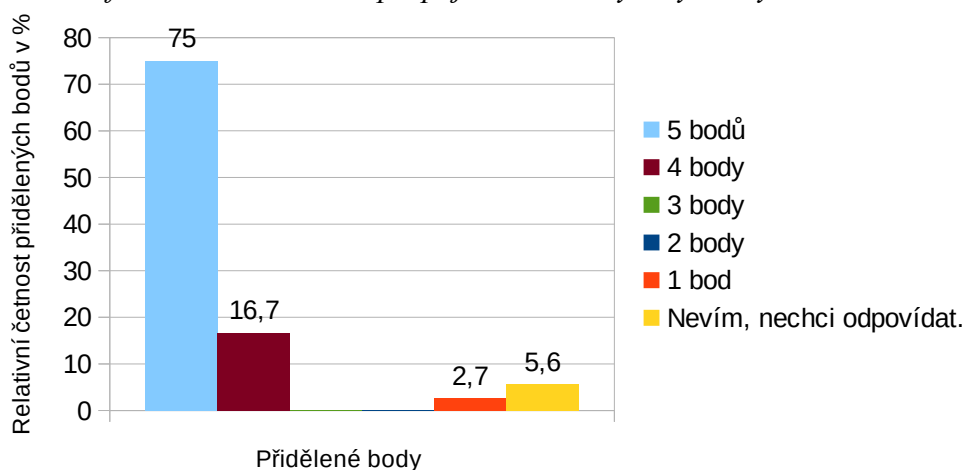
Komentář k tabulce č. 2 a grafu č. 2: Více než polovina žáků se vyjádřila k této položce pěti body. Čtyři a tři body zvolilo 19,4 % žáků. Dva a jeden bod nezvolil nikdo. Dva žáci, čili 5,6 % žáků opět nechtěli odpovídat. Z tabulky a grafu lze soudit, že spokojenost se způsobem práce byla pouze průměrná. Pro autorku práce je zde námět k zamyšlení.

Položka č. 3: Jak se ti líbilo propojení vlastivědy a výtvarných témat?

Tabulka č. 3: Jak se ti líbilo propojení vlastivědy a výtvarných témat?

Přidělené body	Absolutní četnost odpovědí	Relativní četnost odpovědí v %
5 bodů	27	75
4 body	6	16,7
3 body	0	0
2 body	0	0
1 bod	1	2,7
Nechci odpovídat.	2	5,6
Celkový počet odpovídajících žáků	36	100 %

Graf č. 3: Jak se ti líbilo propojení vlastivědy a výtvarných témat?

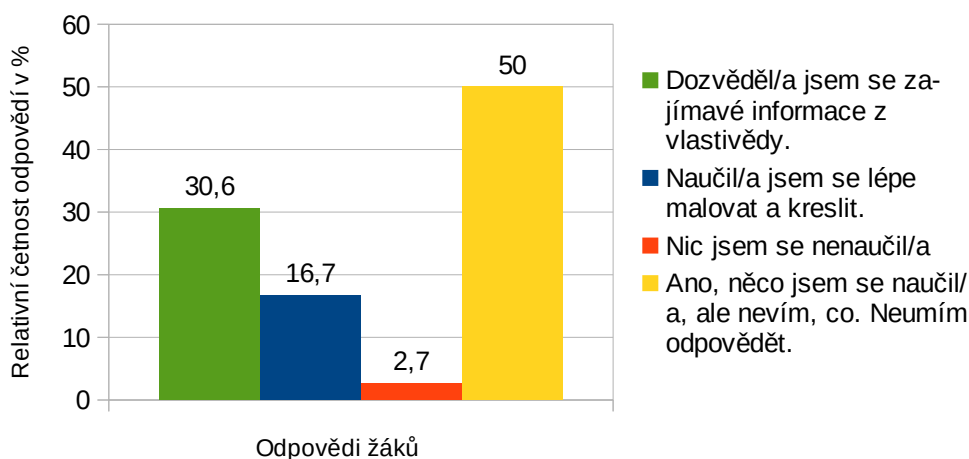
Komentář k tabulce č. 3 a grafu č. 3: 75 % žáků bylo s propojením vlastivědy a výtvarných témat maximálně spokojeno. Šest žáků ohodnotilo toto propojení čtyřmi body, což je 16,7 % všech žáků. Jeden žák byl s výběrem námětů zřejmě nespokojen, protože bodoval pouze jedním bodem. Dva žáci, čili 5,6 % nechtěli odpovídat.

Položka č.4: Myslíš, že ses něco nového naučil/a? Napiš, co ses naučil/a.

Tabulka č. 4: Myslíš, že ses něco nového naučil/a? Napiš, co ses naučil/a.

Co jsem se naučil/a.	Absolutní četnost odpovědí	Relativní četnost odpovědí v %
Dozvěděl/a jsem se zajímavé informace z vlastivědy.	11	30,6
Naučil/a jsem se lépe malovat a kreslit.	6	16,7
Nic jsem se nenaučil/a	1	2,7
Ano, něco jsem se naučil/a, ale nevím, co. Neumím odpovědět.	18	50
Celkový počet odpovídajících žáků	36	100 %

Graf č. 4: Myslíš, že ses něco nového naučil/a? Napiš, co ses naučil/a.

Komentář k tabulce č. 4 a grafu č. 4: Na tuto položku odpovídali všichni žáci. Děti z prvního ročníku pouze hodnotily, zda si myslí, že se něco naučily. Také jiní žáci nižších ročníků nedokázali odpovědět, co se naučili. Z tohoto důvodu bylo 50 % žáků přesvědčeno, že se něco naučili, ale nevěděli co. 30,6 % žáků si myslelo, že se dozvěděli nové a zajímavé informace z vlastivědy. 16,7 % žáků se domnívalo, že se zdokonalili v technice kresby a malby. Jeden žák byl přesvědčen, že se nenaučil nic. Podle jeho slov: „Malovat a kreslit už jsem uměl dávno předtím.“

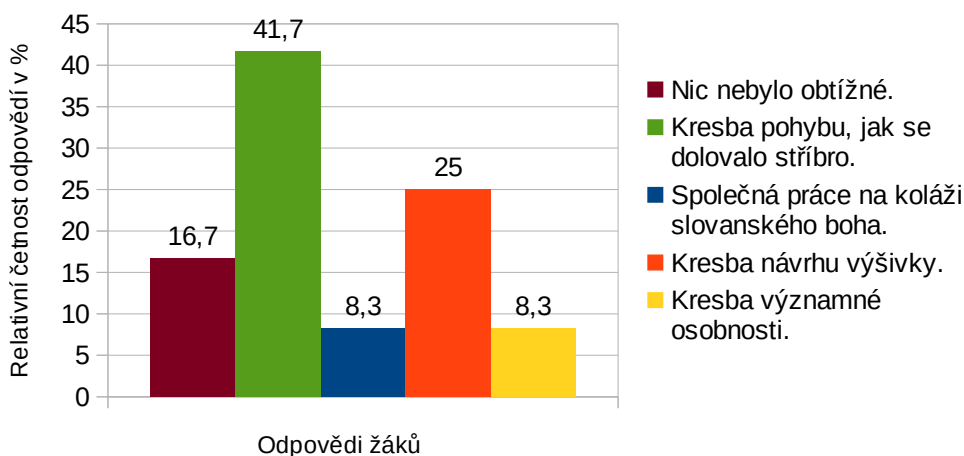

Položka č. 5: Napiš, co bylo pro tebe obtížné.

Tabulka č.5: Napiš, co bylo pro tebe obtížné.

Obtížná činnost	Absolutní četnost odpovědí	Relativní četnost odpovědí
Nic nebylo obtížné.	2	16,7
Kresba pohybu, jak se dolovalo stříbro.	5	41,7
Společná práce na koláži slovanského boha.	1	8,3
Kresba návrhu výšivky.	3	25
Kresba významné osobnosti.	1	8,3
Celkový počet odpovídajících žáků	12	100 %

Graf č. 5: Napiš, co bylo pro tebe obtížné.

Komentář k tabulce č. 5 a grafu č. 5: Na tuto položku odpovídali pouze žáci čtvrtého a pátého ročníku. Ostatní žáci podle slov vyučující učitelky nebyli schopni odpovídat na otevřené otázky. 16,7 % žáků bylo přesvědčeno, že žádný z výtvarných úkolů jim nečinil potíže. 41,7 % žákům připadal obtížný úkol ztvárnit pohyb kopáčů v dole. 25 % se vyslovilo, že největší potíže jim činila kresba návrhu krajky. 8,3 % žáků mělo potíže se společnou prací na koláži kombinované s malbou týkající se tématu slovanského božstva – Cestuj do světa bohů, stejnou četnost odpovědí jsme zaznamenali u posledního námětu Koho obdivuji?

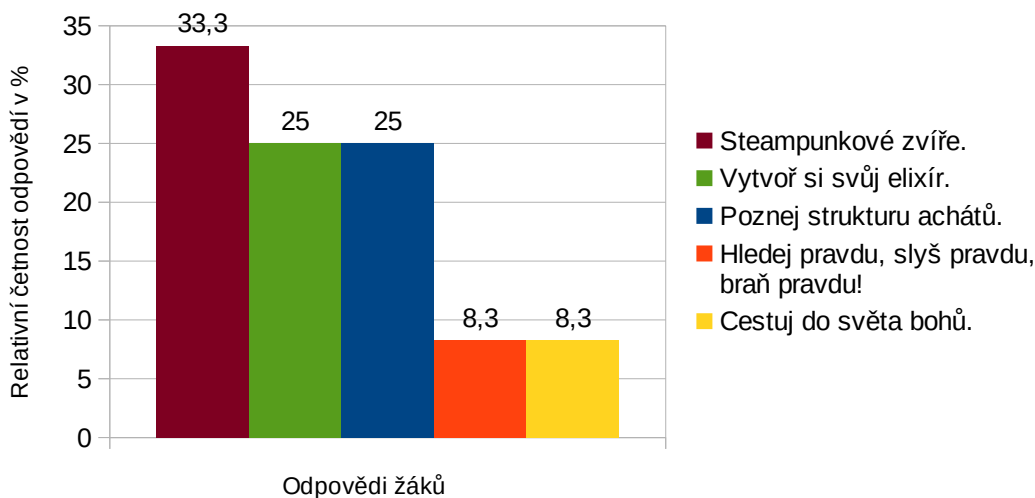
Žákům se zdála obtížná technika lavírované kresby, která ovšem z mého pohledu dopadla velice dobře.

Položka č. 6: Co tě nejvíce bavilo?

Tabulka č. 6: Co tě nejvíce bavilo?

Oblíbený námět a oblíbená činnost	Absolutní četnost odpovědí	Relativní četnost odpovědí
Steampunkové zvíře. Kresba a koláž z xeroxových kopií.	4	33,3
Vytvoř si svůj elixír. Kresba pohárů, vymyšlení elixírů.	3	25
Poznej strukturu achátů.	3	25
„Hledej pravdu, slyš pravdu, braň pravdu!“ Komiks.	1	8,3
Cestuj do světa bohů. Společná koláž.	1	8,3
Celkový počet odpovídajících žáků	12	99,9 %

Graf č. 6: Co tě nejvíce bavilo?

Komentář k tabulce č. 6 a grafu č. 6: Nejvíce žáci ocenili námět Steampunkové zvíře, který spočíval v kombinované technice koláže z xerokopií spojovacích materiálů a kresby. Tento námět si oblíbilo 33,3 % žáků. 25 % si vysloužily náměty Vytvoř si svůj elixír a Poznej strukturu achátů. Jeden žák uvedl, že jej nejvíce zaujal komiks motivovaný husitským heslem „Hledej pravdu, slyš pravdu, braň pravdu!“, jeden žák napsal, že se mu

nejvíce líbila kolektivní práce na koláži kombinované s technikou malby na námět Cestuj do světa bohů, což je v obou případech 8, 3 % žáků.

7.5 Vyhodnocení dat

Pokud porovnáme odpovědi učitelů a žáků, zjistíme, že **navržená výtvarná řada splnila svůj účel**. Děti zajímavé náměty uchopily s velkou dávkou nadšení a kreativity. Učitelé i žáci se domnívají, že **náměty motivované historickými událostmi byly zajímavé a motivující** k produktivní výtvarné činnosti. Způsob práce vnímaly obě strany jako vyhovující, i když s menšími výhradami. Učitelům se zdály některé úkoly pro mladší kategorie žáků příliš náročné. Nutné je však podotknout, že výtvarná řada byla navržena primárně pro žáky čtvrtého a pátého ročníku. Ověřována byla v praxi i žáky nižších ročníků z důvodů malé kapacity žáků na malotřídní škole. Učitelé ocenili **srozumitelnost a názornost metodických listů**.

Obě kategorie respondentů se shodly na tom, že **propojení vlastivědy a výtvarných činností bylo přínosné a zajímavé**. Žáci shodně s učiteli se domnívali, že se žáci **dozvěděli nové a zajímavé informace** z vlastivědy, **zdokonalili** se ve výtvarných technikách a **obohatili** svůj všeobecný rozhled o informace týkající se vzniku prvotních výtvarných děl od dob pravěku.

Jak již bylo řečeno, pedagogům nižších ročníků se zdály některé úkoly náročnější. Autorka práce však obtíže u starších žáků nezaznamenala. Ani samotní žáci nevnímali výtvarné úkoly jako vyloženě náročné, jen některé činnosti se jim zdály obtížnější než jiné. Podle mého názoru však žáci výtvarné problémy zvládli velmi dobře a práce je bavila. Ochetně vyprávěli o činnostech a výtvarných úkolech, které měli možnost vyzkoušet.

Z anketního šetření vyplynulo, že nejvíce děti bavila tvorba steampunkového zvířete, vymyšlení kouzelných elixírů, experimentace s rozžehlováním voskových pastelů a detailní kresba struktury achátů, zajímavý se jim zdál také námět tvorby komiksu a kolektivní tvorba slovanských bohů.

Závěr

Diplomová práce navrhuje výtvarnou řadu, jejímž námětem jsou historické momenty naší vlasti. Výtvarná řada je určena žákům prvního stupně základní školy, konkrétně žákům čtvrtého a pátého ročníku, lze ji však využít i v nižších ročnících s menšími úpravami a obměnami. Cílem práce bylo navrhnout a metodicky zpracovat ucelenou výtvarnou řadu. Vybrané úkoly byly ověřeny v praxi a zhodnoceny učiteli a žáky. Učitelé se k přínosu výtvarné řady vyjadřovali během strukturovaného rozhovoru. Jejich odpovědi byly zaznamenány na diktafon a následně přepsány. Žáci se zúčastnili anketního šetření, které si kladlo za cíl zmapovat, jaký vnímají přínos navržené výtvarné řady.

Práce byla rozdělena na část teoretickou a praktickou. V teoretické části autorka obhájí výběr námětů pro výtvarné činnosti s ohledem na mezipředmětové vztahy a obsahy vzdělávacích oborů definované v RVP ZV. Pozornost je věnována motivaci žáků a vývoji dětského výtvarného projevu a objasnění pojmu výtvarná řada. Klíčovým bodem práce je přehled některých výtvarných technik, které mohou být využívány při výuce na prvním stupni základní školy.

Praktická část se dělí na část průzkumnou a část metodickou. Součástí výzkumného šetření je rozhovor s učiteli a anketní šetření určené žákům prvního stupně základní školy. Cílem výzkumného šetření bylo zjistit, zda navržená výtvarná řada je vhodná pro žáky prvního stupně, zda rozvíjí klíčové kompetence žáků a motivuje žáky k aktivnímu a kreativnímu přístupu ve výuce výtvarné výchovy. Cílem metodické části bylo zpracovat výtvarné náměty, které byly motivovány historickými událostmi naší vlasti a ověřit v praxi účinnost této řady.

Zhodnocením výzkumného šetření jsme došli k závěru, že výtvarná řada je vhodná pro žáky prvního stupně základní školy, především však pro žáky čtvrtého a pátého ročníku. Pro mladší žáky by bylo nutné náměty zjednodušit, stejně tak i upravit výtvarné problémy a úkoly. Podle našeho názoru rozvíjí výtvarná řada klíčové kompetence, především schopnosti aktivního řešení problémů, komunikativní dovednosti, schopnost spolupracovat ve skupině a obhajovat svá stanoviska a názory. Zajímavé náměty napomáhají rozšiřovat všeobecné znalosti z oblasti vlastivědné, ale i z oblasti výtvarné kultury. Náměty i výtvarné hry, které jsou součástí každého výtvarného námětu podporují motivaci žáků, kreativní myšlení a aktivní způsob výuky. Reflektivní rozhovory se žáky v závěru hodiny pomáhají rozvíjet

komunikativní schopnosti, barvitě používání jazyka, schopnost výstižně se vyjadřovat slovně i výtvarně.

Navrženou výtvarnou řadu lze do budoucna využít jako předlohu na zpracování podobných námětů nebo jako inspiraci k tvorbě výtvarných řad se zcela odlišnými náměty.

Jako přínosné vnímám především propojení vlastivědných témat s výtvarnými činnostmi. Motivačním faktorem jsou obrazové přílohy spolu s vyprávěním učitele a dialogem mezi pedagogem a žáky na dané téma. Významná je i výtvarná hra a reflexe žáků v podobě závěrečného rozhovoru nad výtvarnými díly. Autorka práce by v budoucnu mohla rozšířit své pedagogické kompetence v oblasti metod výtvarného ztvárňování a zaměřit svou pozornost na zajímavější techniky, například z oblasti akční tvorby nebo objektové tvorby.

Seznam použitých zdrojů

BABYRÁDOVÁ, Hana, 2004. *Symbol v dětském výtvarném projevu*. 2. vyd. Brno: Kraví Hora. ISBN 80-210-3360-6.

BAUER, Alois, 1996. *Lexikon výtvarného umění*. 1. vyd. Olomouc: Fin. ISBN 80 - 7182 - 023 - 7.

BEČVÁŘOVÁ, Ivana, 2015. *Výtvarná dramatika v pedagogické praxi*. Netradiční činnosti pro předškolní a školní věk. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0906-5.

CIKÁNOVÁ, Karla, 1998. *Tužkou, štětcem nebo myší*. Praha: Aventinum. ISBN 80 - 7151 - 031 - 9.

ČAPEK, Robert, 2015. *Moderní didaktika: Lexikon výukových a hodnoticích metod*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978- 80- 247 - 3450 - 7.

ČAPKA, František, 2016. *Vlastivěda 5 – Významné události nových českých dějin*. 6. vyd. Brno: Nová škola. ISBN 978-80-7289-799-5.

KLUGEROVÁ, Jarmila, Irena, PRÁZOVÁ, Tereza, VACÍNOVÁ, 2010. *Jak vypracovat bakalářskou, diplomovou, rigorózní a disertační práci*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského. ISBN 978-80-7452-004-4.

KNIHTISK, 2019. In: Wikipedie otevřená encyklopedie. [online]. [vid. 12. 1. 2020]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Knih_tisk

KRAJKA, 2019. In: Wikipedie otevřená encyklopedie. [online]. [vid. 12. 8. 2019]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Krajka>

MŠMT, 2016. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. [vid. 16. 5. 2019]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/43792/>

LABISCHOVÁ, Denisa, Blažena, GRACOVÁ, 2012. *Průručka ke studiu didaktiky dějepisu*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita. ISBN 978-80-7368-584-3.

PODLIPSKÝ, Rudolf, Jaroslav, VANČÁT, Věra, SKŘIVANOVÁ, Vladimíra, Uhl, ZIKMUNDOVÁ, a kol. 2017. *Tvořivost ve výtvarné výchově a její účinky na všeobecné vzdělávání*. Plzeň: Západočeská univerzita. ISBN 978- 80- 261- 0728-6.

POTMĚŠILOVÁ, Petra, Petra, SOBKOVÁ, 2012. *Arteterapie a artefiletika nejen pro sociální pedagogy*. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 978-80-244-3120-8.

PRŮCHA, Jan, 2017. *Moderní pedagogika*. 6. aktual. a doplň. vyd. Praha: Portál. ISBN 978- 80- 262-1228-7.

ROESELOVÁ, Věra, 1995, 2000. *Námět ve výtvarné výchově*. Upravené vydání. Praha: Sarah. ISBN 80- 902267- 4- 4.

ROESELOVÁ, Věra, 1996. *Techniky ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah. ISBN 80- 902267-1-X.

SLAVÍK, Jan, 2011. *Umění zážitku, zážitek umění. Teorie a praxe artefietiky* 1. díl. 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova – Pedagogická fakulta. ISBN 978-80-7290-498-3.

SLAVÍKOVÁ, Vladimíra, Jan, SLAVÍK, Sylva, ELIÁŠOVÁ, 2007. *Dívej se, tvoř a povídej! Artefietika pro předškoláky a mladší školáky*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978- 80- 7367-322-2.

SMITH, Ray, 2000. *Encyklopedie výtvarných technik a materiálů*. Praha: Slovart. ISBN 80-7209-5-6.

STEAMPUNK, 2019. In. Wikipedie otevřená encyklopedie. [online]. 15. 6. 2019 [vid. 7. 8. 2019]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Steampunk>

ŠOBÁŇOVÁ, Petra, 2006. *Kapitoly z didaktiky výtvarné výchovy*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 8 0 - 2 4 4 - 1 4 6 9 - 4.

ŠUPŠÁKOVÁ, Božena, 2000. [online]. [vid. 5. 3. 2018]. *Detský výtvarný prejav – prostriedok poznávania a komunikácie*. In: Pedagogická orientace. č. 4. ISSN 1211-4669. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/pedor/article/view/8182/7359>

Seznam použitých zdrojů obrazových příloh metodických listů

Obrázek č. 1: JESKYNNÍ MALÍŘSTVÍ. Koně Lascaux – Francie. In: Wikipedie otevřená encyklopedie [online]. [vid. 5. 8. 2019]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Jeskynn%C3%AD_mal%C3%AD%C5%99stv%C3%AD

Obrázek č. 2: JESKYNNÍ MALÍŘSTVÍ. *Altamira – Matthias Kabel*. In: Wikipedie otevřená encyklopedie [online]. [vid. 5. 8. 2019]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Jeskynn%C3%AD_mal%C3%AD%C5%99stv%C3%AD

Obrázek č. 3: JESKYNNÍ MALÍŘSTVÍ. *Altamira – Thomas Quine*. In: Wikipedie otevřená encyklopedie [online]. [vid. 5. 8. 2019]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Jeskynn%C3%AD_mal%C3%AD%C5%99stv%C3%AD

Obrázek č. 4: JESKYNNÍ MALÍŘSTVÍ. *Chimiachos – Španělsko – Hugo Soria*. In: Wikipedie otevřená encyklopedie [online]. [vid. 5. 8. 2019]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Jeskynn%C3%AD_mal%C3%AD%C5%99stv%C3%AD

Obrázek č. 5: JESKYNNÍ MALÍŘSTVÍ. *Kouzelník – Dordogne – José Manuel Benito*. In: Wikipedie otevřená encyklopedie [online]. [vid. 5. 8. 2019]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Jeskynn%C3%AD_mal%C3%AD%C5%99stv%C3%AD

Obrázek č. 6: JESKYNNÍ MALÍŘSTVÍ. *Krávy – Laas Geel – Somálsko*. In: Wikipedie otevřená encyklopedie [online]. [vid. 5. 8. 2019]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Jeskynn%C3%AD_mal%C3%AD%C5%99stv%C3%AD

Obrázek č. 7: DAŽBOG. *Dažbog – bůh slunce*. In: Wikipedie otevřená encyklopedie. [online]. [vid. 6. 10. 2019]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Da%C5%BEBog>

Obrázek č. 8: SEZNAM SLOVANSKÝCH BOHŮ. *Perun – bůh bouře*. In: Wikipedie otevřená encyklopedie. [online]. [vid. 6. 10. 2019]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Seznam_slovansk%C3%BDch_boh%C5%AF

Obrázek č. 9: VELES. *Veles – bůh skotu, magie a vědění*. In: Wikipedie otevřená encyklopedie. [online]. [vid. 6. 10. 2019]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Veles>

Obrázek č. 10: SEZNAM SLOVANSKÝCH BOHŮ. *Radegast*. In: Wikipedie otevřená encyklopedie. [online]. [vid. 6. 10. 2019]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Seznam_slovansk%C3%BDch_boh%C5%AF

Obrázek č. 11: KUTNÁ HORA. *Těžba stříbra*. 2007. [online]. [vid. 6. 10. 2019]. Dostupné z: <http://www.kutna-hora.net/o-tezbe-stibra.php>

Obrázek č. 12: KUTNÁ HORA. *Těžba stříbra*. 2007. [online]. [vid. 6. 10. 2019]. Dostupné z: <http://www.kutna-hora.net/o-tezbe-stibra.php>

Obrázek č. 13: VÁCLAV II. *Pražský groš – líc*. In: Wikipedie otevřená encyklopedie. [online]. [vid. 6. 10. 2019]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/V%C3%A1clav_II.

Obrázek č. 14: VÁCLAV II. *Pražský groš – rub*. In: Wikipedie otevřená encyklopedie. [online]. [vid. 6. 10. 2019]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/V%C3%A1clav_II.

Obrázek č. 15: FIALOVÁ, Zuzana, Zdeněk HEJKAL. 2008. *Románská ornamentika*. [online]. [vid. 5. 08. 2019]. Dostupné z: <https://slideplayer.cz/slide/3303732/>

Obrázek č. 16: ČESKÉ KORUNOVAČNÍ KLENOTY. *Svatováclavská koruna*. In: Wikipedie otevřená encyklopedie. [online]. [vid. 6. 10. 2019]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cesk%C3%A9_korunova%C4%8Dn%C3%AD_klenoty

Obrázek č. 17: POLODRAHOKAM. *Polodrahokamy*. In: Wikipedie otevřená encyklopedie. [online]. [vid. 6. 10. 2019]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Polodrahokam>

Obrázek č. 18: MALACHIT obchod.cz. *Achát*. [online]. [vid. 5. 8. 2019]. Dostupné z: https://www.malachit-obchod.cz/cz-kategorie_433830-0-achat.html

Obrázek č. 19: MALACHIT obchod.cz. *Achát*. [online]. [vid. 5. 8. 2019]. Dostupné z: https://www.malachit-obchod.cz/cz-kategorie_433830-0-achat.html

Obrázek č. 20: MALACHIT obchod.cz. *Achát*. [online]. [vid. 5. 8. 2019]. Dostupné z: https://www.malachit-obchod.cz/cz-kategorie_433830-0-achat.html

Obrázek č. 21: MALACHIT obchod.cz. *Achát*. [online]. [vid. 5. 8. 2019]. Dostupné z: https://www.malachit-obchod.cz/cz-kategorie_433830-0-achat.html

Obrázek č. 22: JAN HUS. *Mistr Jan Hus*. In: Wikipedie otevřená encyklopedie. [online]. [vid. 6. 10. 2019]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Hus

Obrázek č. 23: JAN HUS. *Kázání v Betlémské kapli*. In: Wikipedie otevřená encyklopedie. [online]. [vid. 6. 10. 2019]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Hus

Obrázek č. 24: JAN HUS. *Jan Hus v Kostnici*. In: Wikipedie otevřená encyklopedie. [online]. [vid. 6. 10. 2019]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Hus

Obrázek č. 25: JAN HUS. *Kozí hrádek*. In: Wikipedie otevřená encyklopedie. [online]. [vid. 6. 10. 2019]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Hus

Obrázek č. 26: JAN HUS. *Den před upálením – K. V. Mutticha*. In: Wikipedie otevřená encyklopedie. [online]. [vid. 6. 10. 2019]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Hus

Obrázek č. 27: JAN HUS. *Upálení Jana Husa*. In: Wikipedie otevřená encyklopedie. [online]. [vid. 6. 10. 2019]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Hus

Obrázek č. 28: RUDOLF II. *Císař Rudolf II*. In: Wikipedie otevřená encyklopedie. [online]. [vid. 6. 8. 2019]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Rudolf_II.

Obrázek č. 29: KUTNÁ HORA. *Alchymistická dílna*. [online]. [vid. 6. 10. 2019]. Dostupné z: <https://destinace.kutnahora.cz/d/alchymisticka-dilna>

Obrázek č. 30: NA KUPECKÉ STEZCE. *Pohár*. [online]. [vid. 6. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.msv.cz/kategorie-produktu/historicke-sklo/>

Obrázek č. 31: TUREK, Zdeněk, 2019. *Alchymistické značky*. [online]. [vid. 6. 10. 2019]. Dostupné z: <https://dejepisvkostce.estranky.cz/clanky/novovek/renesance--vek-rozumu-a-alchymie.html>

Obrázek č. 32: NA KUPECKÉ STEZCE. *Pohár*. [online]. [vid. 6. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.msv.cz/kategorie-produktu/historicke-sklo/>

Obrázek č. 33: AUKRO. *Pohár*. [online]. [vid. 6. 10. 2019]. Dostupné z: <https://aukro.cz/krasna-velka-historicka-cise-6950615870>

Obrázek č. 34: JAN ÁMOS KOMENSKÝ. *J. A. Komenský*. In: Wikipedie otevřená encyklopedie. [online]. [vid. 6. 10. 2019]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Amos_Komensk%C3%BD

Obrázek č. 35: KNIHTISK. *Tiskárna kolem roku 1500*. In: Wikipedie otevřená encyklopedie. [online]. [vid. 6. 10. 2019]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Knihtisk>

Obrázek č. 36: KNIHTISK. *Tiskové písmeno*. In: Wikipedie otevřená encyklopedie. [online]. [vid. 6. 10. 2019]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Knihtisk>

Obrázek č. 37: KNIHTISK. *Tisk v 16. st.* In: Wikipedie otevřená encyklopedie. [online]. [vid. 6. 10. 2019]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Knihtisk>

Obrázek č. 38: SLABIKÁŘ. *Slabikář z r. 1784*. In: Wikipedie otevřená encyklopedie. [online]. [vid. 6. 10. 2019]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Slabik%C3%A1%C5%99>

Obrázek č. 39: MARIE TEREZIE. *Marie Terezie*. In: Wikipedie otevřená encyklopedie. [online]. [vid. 6. 10. 2019]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Marie_Terezie

Obrázek č. 40: PRAŽSKÉ JEZULÁTKO. *Pražské Jezulátko*. In: Wikipedie otevřená encyklopedie. [online]. [vid. 6. 08. 2019]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Pra%C5%BESk%C3%A9_Jezul%C3%A1tko

Obrázek č. 41: PRAŽSKÉ JEZULÁTKO. *Pražské Jezulátko v šatičkách*. In: Wikipedie otevřená encyklopedie. [online]. [vid. 6. 8. 2019]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Pra%C5%BESk%C3%A9_Jezul%C3%A1tko

Obrázek č. 42: ŠKŇOUŘILOVÁ, Irena. LATKY – eshop. cz. *Krajka*. [online]. [vid. 6. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.latky-eshop.cz/krajky/>

Obrázek č. 43: ŠKŇOUŘILOVÁ, Irena. LATKY – eshop. cz. *Krajka*. [online]. [vid. 6. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.latky-eshop.cz/krajky/>

Obrázek č. 44: ŠKŇOUŘILOVÁ, Irena. LATKY – eshop. cz. *Krajka*. [online]. [vid. 6. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.latky-eshop.cz/krajky/>

Obrázek č. 45: DEPOSITPHOTOS. *Steampunkový chameleon*. [online]. [vid. 6. 10. 2019]. Dostupné z: <https://cz.depositphotos.com/229905748/stock-photo-steampunk-style-fish-piranha-mechanical.html>

Obrázek č. 46: DEPOSITPHOTOS. *Steampunková ryba*. [online]. [vid. 6. 10. 2019]. Dostupné z: <https://cz.depositphotos.com/229905748/stock-photo-steampunk-style-fish-piranha-mechanical.html>

Obrázek č. 47: CAN STOCK PHOTO. *Steampunkový mořský koník*. [online]. [vid. 6. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.canstockphoto.fr/style-coloration-steampunk-fish-44278164.html>

Obrázek č. 48: CAN STOCK PHOTO. *Steampunková kočka*. [online]. [vid. 6. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.canstockphoto.fr/style-coloration-steampunk-fish-44278164.html>

Obrázek č. 49: CAN STOCK PHOTO. *Steampunkový zajíc*. [online]. [vid. 6. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.canstockphoto.fr/style-coloration-steampunk-fish-44278164.html>

Obrázek č. 50: CAN STOCK PHOTO. *Steampunkový slon*. [online]. [vid. 6. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.canstockphoto.fr/style-coloration-steampunk-fish-44278164.html>

Obrázek č. 51: INVESTIA.CZ. T. G. Masaryk a bankovky: *Stokorunová bankovka s T. G. Masarykem*. [online]. [vid. 6. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.investia.cz/masaryk-na-bankovkach>

Obrázek č. 52: INVESTIA.CZ. T. G. Masaryk a bankovky: *Pětistícová bankovka s T. G. Masarykem*. [online]. [vid. 6. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.investia.cz/masaryk-na-bankovkach>

Obrázek č. 53: COLNET. *Poštovní známka s T. G. Masarykem*. [online]. [vid. 6. 10. 2019]. Dostupné z: <https://colnect.com/cs/market/sale/L41wr>

Seznam příloh

Příloha A: Obrazová příloha k metodickým listům

Příloha B: Anketa pro žáky

Příloha C: Návodné otázky pro rozhovor s učiteli

Příloha D: Ukázky prací žáků

Přílohy

Příloha A: Obrazová příloha k metodickým listům

Námět č. 1

Obr. 1: Koně (Lascaux, Francie)

Obr. 2: Altamira (Matthias Kabel)

Obr. 3: Altamira (Thomas Quine)

Obr. 4: Chimíachos (Španělsko, Hugo Soria)

Obr. 5: Kouzelník, Dordogne (José-Manuel Benito)

Obr. 6: Krávy (Laas Geel, Solálsko)

Námět č. 2

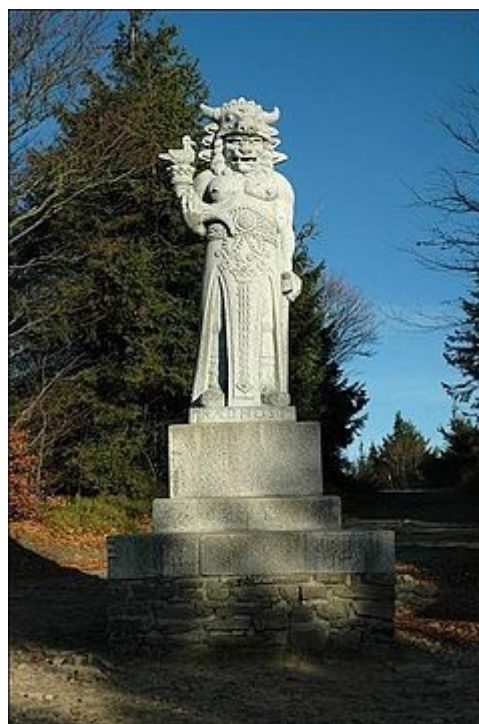
Obr. 7: Dažbog – bůh slunce

Obr. 8: Perun – bůh bouře

Obr. 9: Veles – bůh skotu, magie a vědění

Obr. 10: Radegast

Námět č. 3

Obr. 11: Těžba stříbra

Obr. 12: Těžba stříbra

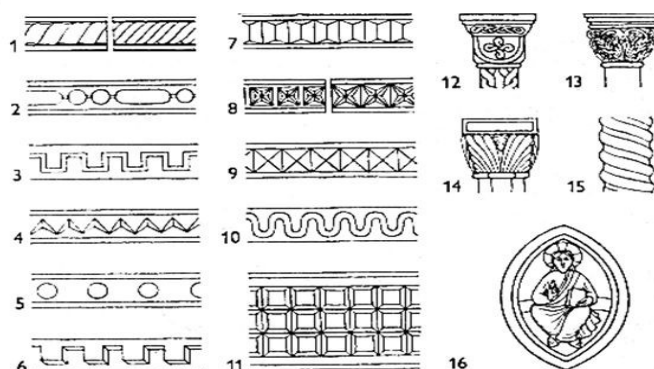
Obr. 13: Pražský groš
– líc

Obr. 14: Pražský groš
– rub

Románská ornamentika

- 1 - provazec
- 2 - perlovec
- 3 - meandr
- 4 - pila
- 5 - bobule
- 6 - zubořez
- 7 - ozuby
- 8 - hvězdice
- 9 - diamantový řez
- 10 - vlnovka, např. tvar ozdobnějšího obloučkového vlysu
- 11 - šachovnice, střídání vystouplých a vpadlých políček
- 12 - pletenec
- 13 - akant
- 14 - palmeta
- 15 - tordování - šroubovitě stáčen
- 16 - mandorla

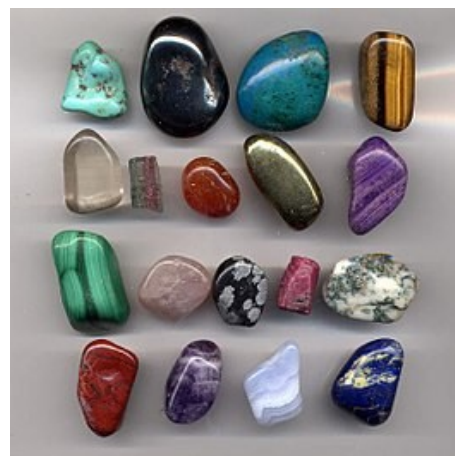
Obr. 15: Románská ornamentika

Námět č. 4

Obr. 16: Svatováclavská koruna

Obr. 17: Polodrahokamy

Obr. 18: Acháty

Obr. 19: Acháty

Obr. 20: Achát

Obr. 21: Acháty

Námět č. 5

Obr. 22: Mistr Jan Hus

Obr. 23: Kázání v Betlémské kapli, Alfons Mucha

Obr. 24: M. J. Hus v Kostnici, V. Brožík

Obr. 25: Kozí hrádek

Obr. 26: Den před upálením

Obr. 27: Upálení M. J. Husa

Námět č. 6

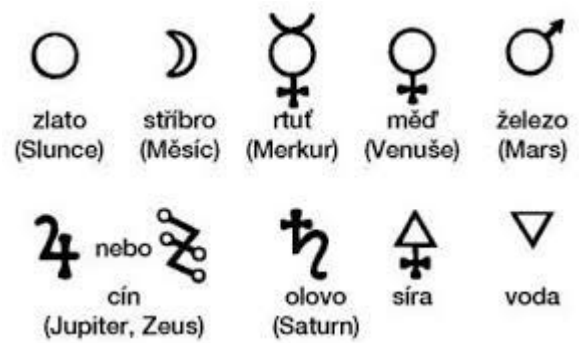
Obr. 28: Císař Rudolf II.

Obr. 29: Alchymistická dílna

Obr. 30: Pohár

Obr. 31: Alchymistické značky

Obr. 32: Pohár

Obr. 33: Pohár

Námět č. 7

Obr. 34: Jan Ámos Komenský

Obr. 36: Tiskové písmeno

Obr. 38: Slabikář z roku 1784

Obr. 35: Tiskárna kolem roku 1500

Obr. 37: Tisk v 16. století

Námět č. 8

Obr. 39: Marie Terezie

Obr. 40: Pražské Jezulátko

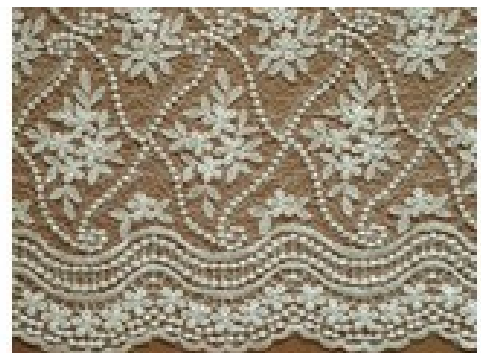
*Obr. 41: Pražské Jezulátko
v šatičkách*

Obr.42: Krajka

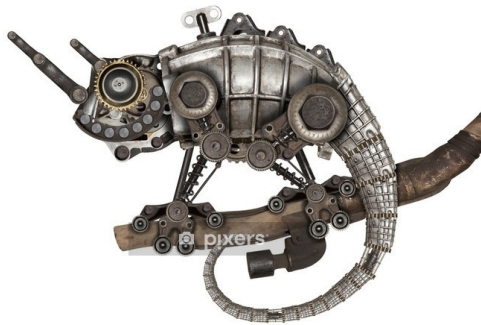

Obr. 43: Krajka

Obr. 44: Krajka

Námět č. 9

Obr. 45: Steampunkový chameleon

Obr. 46: Steampunková ryba

© CanStockPhoto.com - csp44317729

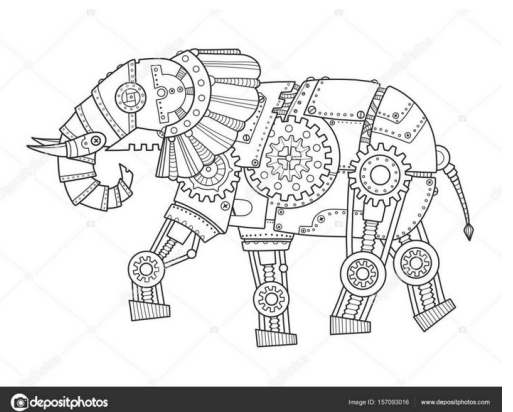
Obr. 47: Steampunkový mořský koník

Obr. 48: Steampunková kočka

Obr. 49: Steampunkový zajíc

Obr. 50: Steampunkový slon

Námět č. 10

Obr. 51: Stokorunová bankovka s T. G. Masarykem

Obr. 52: Pětitisícová bankovka s T. G. Masarykem

Obr. 53: T. G. Masaryk na poštovní známce

Příloha B: Anketa pro žáky

I. Anketa pro žáky 2. – 5. ročníku

Vybarvi políčko s číslicí, která nejvíce vystihuje tvou odpověď. Jde o bodování, to znamená, že nejvyšší počet bodů vyjadřuje tvoji maximální spokojenost, nejnižší počet bodů tvou nespokojenost. Je zde i políčko „nevím“, pokud nechceš odpovídat.

1. Jak tě bavila práce během výtvarných aktivit, které byly motivovány historickými událostmi?

5	4	3	2	1	Nevím.
---	---	---	---	---	--------

2. Jak ti vyhovoval způsob práce?

5	4	3	2	1	Nevím.
---	---	---	---	---	--------

3. Jak se ti líbilo se propojení vlastivědy a výtvarných témat?

5	4	3	2	1	Nevím.
---	---	---	---	---	--------

4. Byla pro tebe práce obtížná? Napiš, co bylo pro tebe obtížné.

--

5. Myslíš, že ses něco nového naučil/a? Napiš, co ses naučil/a.

--

6. Co tě nejvíce bavilo?

A large, empty rectangular box with a thin black border, intended for the user to write their answer to the question above.

II. Upravená anketa pro žáky 1. ročníku

Vybarvi políčko s číslicí, která nejvíce vystihuje tvou odpověď. Jde o bodování, to znamená, že nejvyšší počet bodů vyjadřuje tvoji maximální spokojenost, nejnižší počet bodů tvou nespokojenost. Je zde i políčko „nevím“, pokud nechceš odpovídat.

1. Jak tě bavila práce během výtvarných aktivit, které byly motivovány historickými událostmi?

5	4	3	2	1	Nevím.
---	---	---	---	---	--------

2. Jak ti vyhovoval způsob práce?

5	4	3	2	1	Nevím.
---	---	---	---	---	--------

3. Jak se ti líbilo se propojení vlastivědy a výtvarných témat?

5	4	3	2	1	Nevím.
---	---	---	---	---	--------

4. Myslíš, že ses něco nového naučil/a?

5	4	3	2	1	Nevím.
---	---	---	---	---	--------

Přílohy

Příloha A: Anketa pro žáky

I. Anketa pro žáky 2. – 5. ročníku

Vybarvi políčko s číslicí, která nejvíce vystihuje tvou odpověď. Jde o bodování, to znamená, že nejvyšší počet bodů vyjadřuje tvoji maximální spokojenost, nejnižší počet bodů tvou nespokojenost. Je zde i políčko „nevím“, pokud nechceš odpovídat.

1. Jak tě bavila práce během výtvarných aktivit, které byly motivovány historickými událostmi?

5	4	3	2	1	Nevím.
---	---	---	---	---	--------

2. Jak ti vyhovoval způsob práce?

5	4	3	2	1	Nevím.
---	---	---	---	---	--------

3. Jak se ti líbilo se propojení vlastivědy a výtvarných témat?

5	4	3	2	1	Nevím.
---	---	---	---	---	--------

4. Byla pro tebe práce obtížná? Napiš, co bylo pro tebe obtížné.

žak a jsme kreslili vyšší vku.

5. Myslíš, že ses něco nového naučil/a? Napiš, co ses naučil/a.

Něco z vlastivědy.

Obr. 54: Vyplněná anketa (žák 4. roč.)

6. Co tě nejvíce bavilo?

počítání s lekci

Obr. 54: Výplněná anketa (žák 4. roč.).

II. Upravená anketa pro žáky 1. ročníku

Vybarvi políčko s číslicí, která nejvíce vystihuje tvou odpověď. Jde o bodování, to znamená, že nejvyšší počet bodů vyjadřuje tvoji maximální spokojenost, nejnižší počet bodů tvou nespokojenost. Je zde i políčko „nevím“, pokud nechceš odpovídat.

1. Jak tě bavila práce během výtvarných aktivit, které byly motivovány historickými událostmi?

5	4	3	2	1	Nevím.
---	---	---	---	---	--------

2. Jak ti vyhovoval způsob práce?

5	4	3	2	1	Nevím.
---	---	---	---	---	--------

3. Jak se ti líbilo se propojení vlastivědy a výtvarných témat?

5	4	3	2	1	Nevím.
---	---	---	---	---	--------

4. Myslíš, že ses něco nového naučil/a?

5	4	3	2	1	Nevím.
---	---	---	---	---	--------

Obr. 55: Vyplněná anketa (žák 1. roč.).

Příloha C: Návodné otázky pro rozhovor s učiteli

1. Myslíte si, že byly náměty výtvarných úkolů pro žáky zajímavé?
2. Domníváte se, že bylo přínosné propojení výtvarných témat s vlastivědnými tématy?
3. Byly metodické listy pro vás dostatečně srozumitelné?
4. Co se žáci podle vašeho názoru během výtvarných aktivit naučili nového?
5. Co dělalo žákům největší potíže?

Příloha D: Ukázky prací žáků

Obr. 56: Jaké barvy používali pravěcí lidé? Technika: výtvarná akce v exteriéru (skupinová práce, 2. roč.).

Obr. 57: Jaké barvy používali pravěcí lidé? Technika: výtvarná akce v exteriéru (skupinová práce, 1. roč.).

Obr. 58: Jaké barvy používali pravěcí lidé? Technika: výtvarná akce v exteriéru (skupinová práce, 4. roč.).

Obr. 59: Jaké barvy používali pravěcí lidé? Technika: výtvarná akce v exteriéru (skupinová práce, 5. roč.).

Obr. 60: Cestuj do světa bohů. Technika: kombinovaná – koláž, malba (skupinová práce, 4 a 5. roč.).

Obr. 61: Cestuj do světa bohů. Technika: kombinovaná – koláž, malba (skupinová práce, 4. a 5. roč.).

Obr. 62: Cestuj do světa bohů.
Technika: kombinovaná – koláž,
malba (skupinová práce, 1., 2.
roč.).

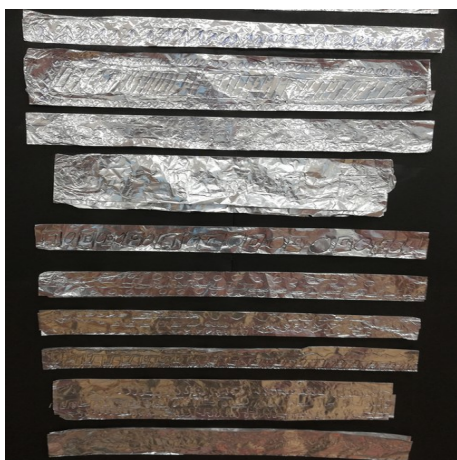
Obr. 63: Cestuj do světa bohů.
Technika: kombinovaná – koláž,
malba (skupinová práce, 1., 2.
roč.).

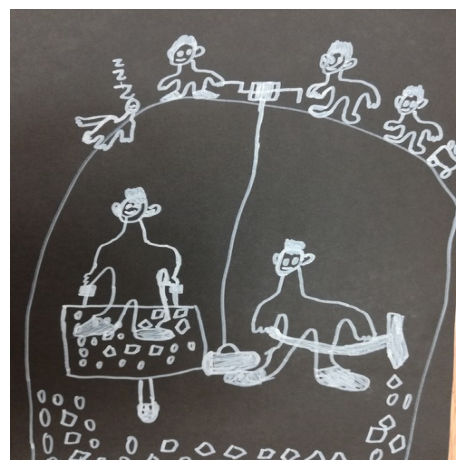
Obr. 64: Cestuj do světa bohů –
uctívání stromů. Technika: prstová
malba (1. roč.).

Obrázek 65: Cestuj do světa bohů –
uctívání stromů. Technika:
prstová malba (1. roč.).

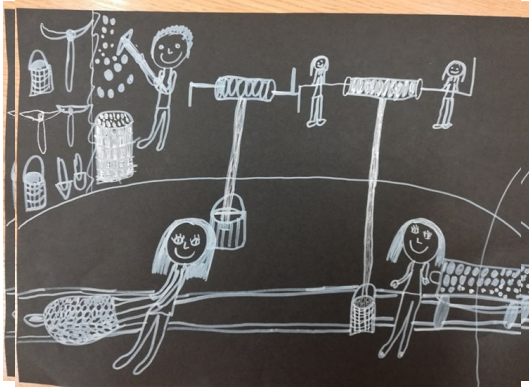

Obr. 66: Jak se dolovalo stříbro?
Technika: rytá kresba (4., 5. roč.)

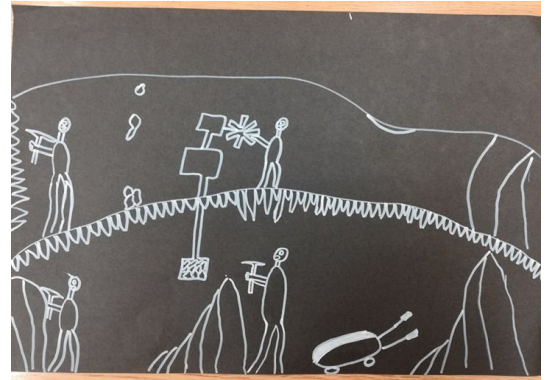

Obr. 67: Jak se dolovalo stříbro?
Technika: kresba bílým fixem
(3. roč.).

Obr. 68: Jak se dolovalo stříbro?
Technika: kresba bílým fixem (4. roč.).

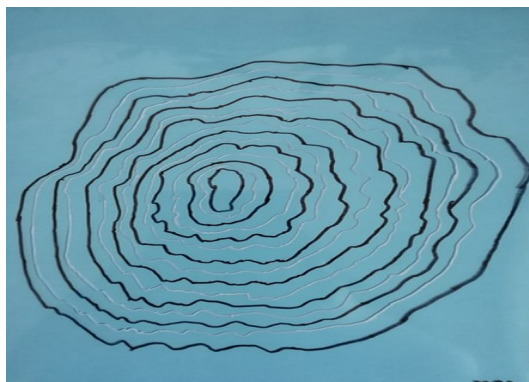
Obr. 69: Jak se dolovalo stříbro?
Technika: kresba bílým fixem (4. roč.).

Obr. 70: Poznej strukturu achátů.
Technika: výtvarná hra s voskovými pastely – zažehlování (4. roč.).

Obr. 71: Poznej strukturu achátů.
Technika: výtvarná hra s voskovými pastely - zažehlování (4., 5. roč.).

Obr. 72: Poznej strukturu achátů.
Technika: kresba lihovým fixem na průhlednou folii (3. roč.).

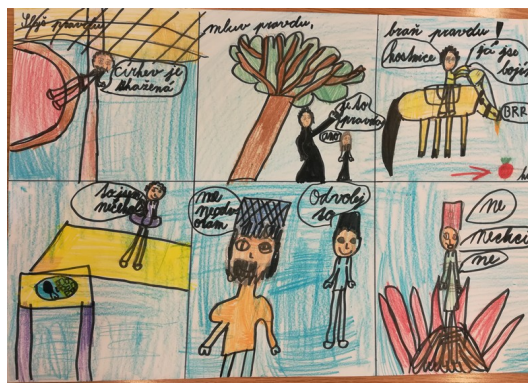
Obr. 73: Poznej strukturu achátů.
Technika: kresba lihovými fixy na průhlednou folii (4., 5. roč.).

Obr. 74: Hledej pravdu, slyš pravdu, braň pravdu! Technika: kresba (komiks, 4. roč.)

Obr. 75: Hledej pravdu, slyš pravdu, braň pravdu! Technika: kresba (komiks, 4. roč.)

Obr. 76: Hledej pravdu, slyš pravdu, braň pravdu! Technika: kresba (komiks, 5. roč.)

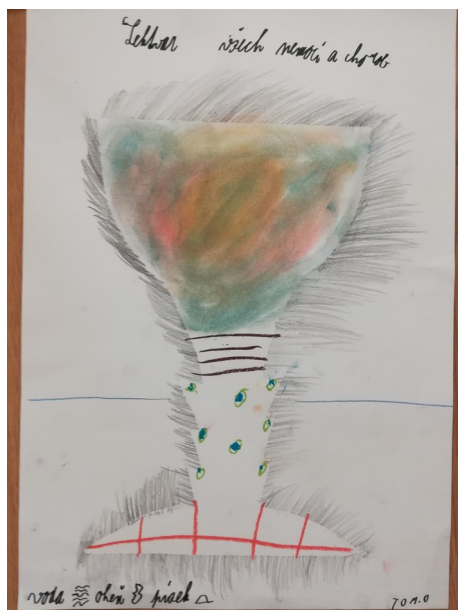
Obr. 77: Hledej pravdu, slyš pravdu, braň pravdu! Technika: kresba komiks, 4. roč.)

Obr. 78: Hledej pravdu, slyš pravdu, braň pravdu! Technika: kresba (komiks, 4. roč.)

Obr. 79: Hledej pravdu, slyš pravdu, braň pravdu! Technika: kresba (komiks, 4. roč.)

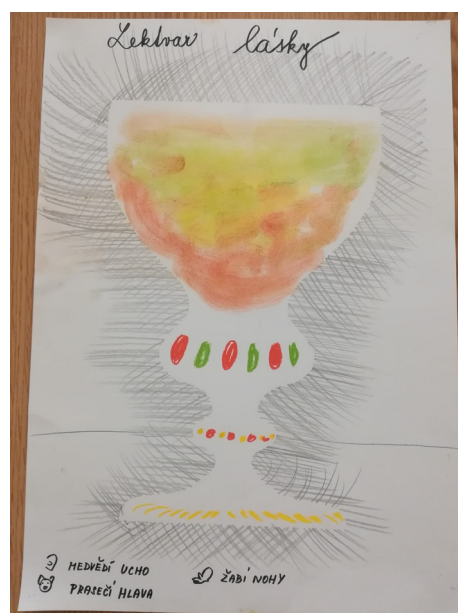
Obr. 80: Vytvoř si svůj elixír.
Technika: kresba suchými pastely
a tužkou (5. roč.)

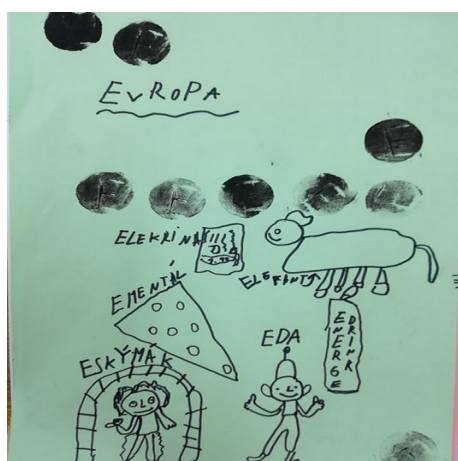
Obr. 81: Vytvoř si svůj elixír.
Technika: kresba suchými pastely
a tužkou (4. roč.)

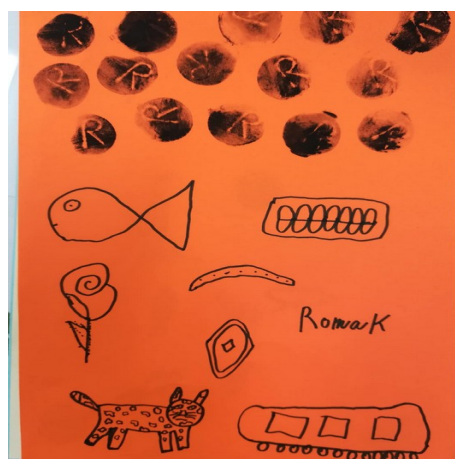
Obr. 82: Vytvoř si svůj elixír.
Technika: kresba suchými pastely
a tužkou (4. roč.)

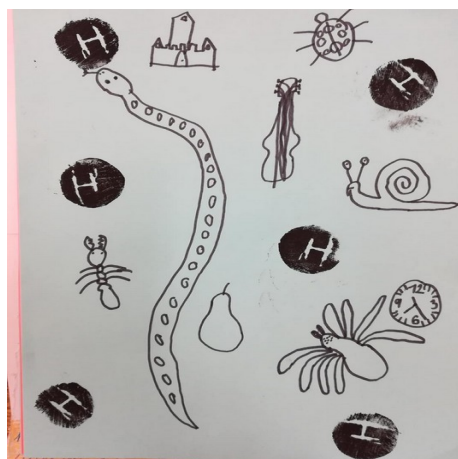
Obr. 83: Vytvoř si svůj elixír.
Technika: kresba suchými pastely
a tužkou (5. roč.)

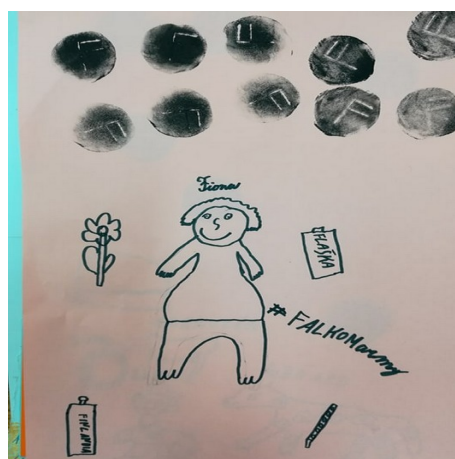
Obr. 84: Svět tištěného písma.
Technika: tisk z výšky doplněný
kresbou (5. roč.)

Obr. 85: Svět tištěného písma.
Technika: tisk z výšky doplněný
kresbou (4. roč.)

Obr. 86: Svět tištěného písma.
Technika: tisk z výšky doplněný
kresbou (4. roč.)

Obr. 87: Svět tištěného písma.
Technika: tisk z výšky doplněný
kresbou (5. roč.)

Obr. 88: Slabikář. Technika:
tisk z výšky, kresba (kol.
práce, 4. a 5. roč.)

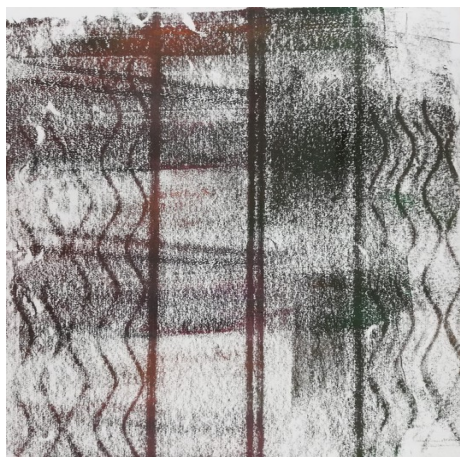
Obr. 89: V záplavě krajek.
Technika: frotáž tiskařskou barvou
(4. roč.)

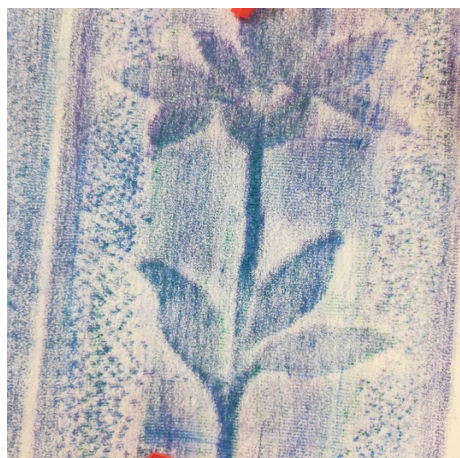
Obr. 90: V záplavě krajek.
Technika: frotáž tiskařskou barvou
(3. roč.)

Obr. 91: V záplavě krajek.
Technika: frotáž tiskařskou barvou
(2. roč.)

Obr. 92: V záplavě krajek.
Technika: frotáž tiskařskou barvou
(5. roč.)

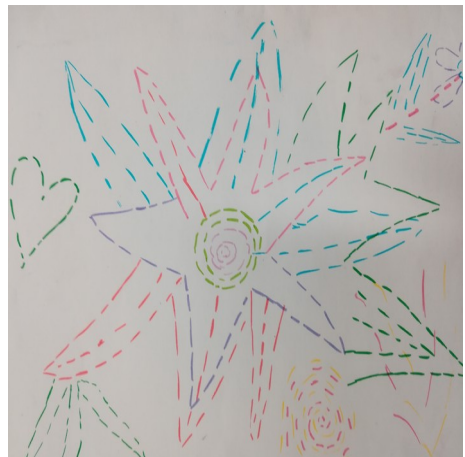
Obr. 93: V záplavě krajek.
Technika: frotáž olejovými pastely,
(4. roč.)

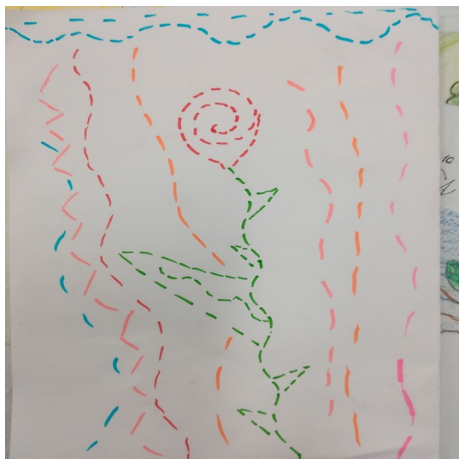
Obr. 94: V záplavě krajek.
Technika: frotáž olejovými pastely
(4. roč.)

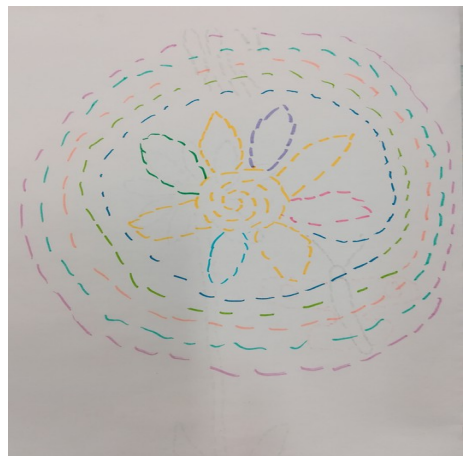
Obr. 95: V záplavě krajek.
Technika: kresba fixem (4. roč.).

Obr. 96: V záplavě krajek.
Technika: kresba fixem (5. roč.).

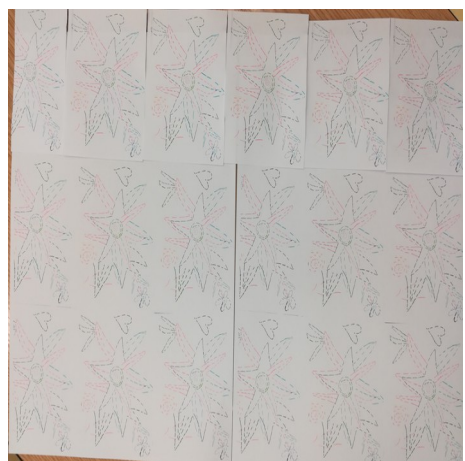
Obr. 97: V záplavě krajek.
Technika: kresba fixem (4. roč.).

Obr. 98: V záplavě krajek.
Technika: kresba fixem (5. roč.).

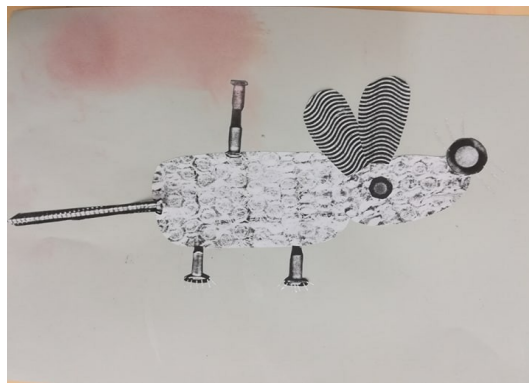
Obr. 99: V záplavě krajek.
Technika: koláž z xeroxových kopií
– vzor látky (4. roč.)

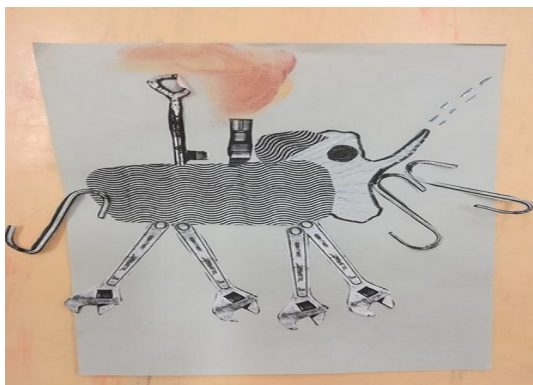
Obr. 100: V záplavě krajek.
Technika: koláž z xeroxových kopií
– vzor látky (5. roč.)

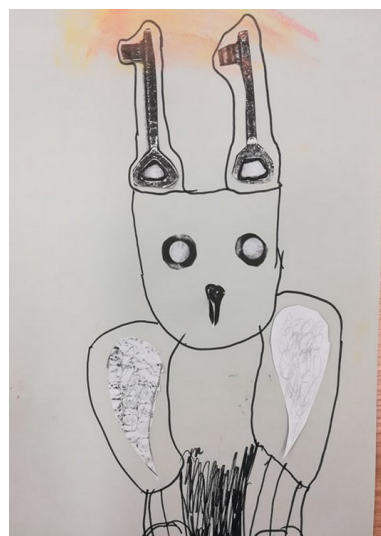
Obr. 101: Steampunkové zvíře – ryba.
Technika: koláž z xeroxových kopií,
kresba (5. roč.).

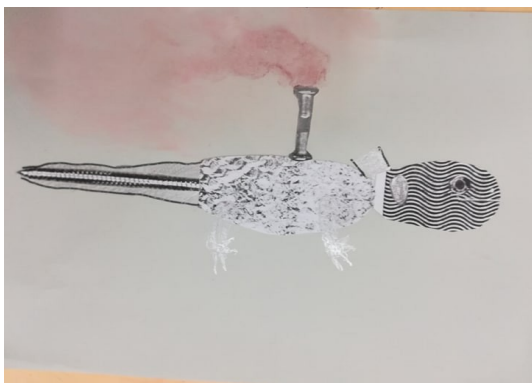
Obr. 102: Steampunkové zvíře – myš.
Technika: koláž z xeroxových kopií,
kresba (4. roč.).

Obr. 103: Steampunkové zvíře – slon.
technika: koláž z xeroxových kopií,
kresba (4. roč.).

Obr. 104: Steampunkové
zvíře – papušek. technika:
koláž z xeroxových kopií,
kresba (3. roč.).

Obr. 105 Steampunkové zvíře – ještěrka.
Technika: koláž z xeroxových kopií
(3. roč.).

Obr. 106: Steampunkové zvíře – lišák.
Technika: koláž z xeroxových kopií,
kresba (4. roč.).

Obr. 107: Koho obdivuji?
Technika: lavírovaná kresba.
(Jan Ámos Komenský,
4. roč.).

Obr. 108: Koho obdivuji?
Technika: lavírovaná kresba.
(Svatý Václav, 4. roč.).

Obr. 109: Koho obdivuji?
Technika: lavírovaná kresba
(Karel IV., 3. roč.)

Obr. 110: Koho obdivuji?
Technika: lavírovaná kresba
(Anežka Česká, 5. roč.).

Obr. 111: Koho obdivuji?
Technika: lavírovaná kresba
(T. G. Masaryk, 5. roč.).

Obr. 112: Koho obdivuji?
Technika: lavírovaná kresba
(M. J. Hus, 4. roč.).

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Bc. Michaela Plačková

Obor: Učitelství 1. stupně základní školy

Forma studia: kombinovaná

Název práce: Historické momenty naší vlasti jako námět výtvarné řady pro žáky
1. stupně základní školy

Rok: 2020

Počet stran bez příloh: 84

Celkový počet stran příloh: 27

Počet titulů české literatury a pramenů: 17

Počet internetových zdrojů: 57

Vedoucí práce: PhDr. Hana Valešová, Ph.D.